

В.М. Вірленко, О.О. Орлов

**МОХОПОДІБНІ
ЖИТТОМИРСЬКОЇ
ОБЛАСТИ**

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного
Національної Академії наук України

Поліський філіал Українського науково-дослідного інституту
лісового господарства і агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького
Держкомлісгоспу та Національної Академії наук України

В.М. ВІРЧЕНКО, О.О. ОРЛОВ

МОХОПОДІБНІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Житомир
2009

ББК 28.592.1
УДК 581.9; 582.34 (477)
В 55

Вірченко В.М., Орлов О.О. Мохоподібні Житомирської області. — Житомир: ПП «Рута», Вид-во "Волинь", 2009. — 216 с.; рис. 19; табл. 7; бібліогр.: с. 170-176.

У книзі представлена історія вивчення мохоподібних Житомирської області, охарактеризовано таксономічне різноманіття бріофітів, їх еколого-ценотична диференціація, розподіл видового багатства за адміністративними одиницями. Наведено список рідкісних таксонів, а також висвітлено сучасний стан охорони мохоподібних у регіоні. Для ботаніків, природоохоронців, працівників лісового господарства, викладачів та студентів природничих факультетів вищих навчальних закладів.

Рецензенти:

- С.Я. Кондратюк — доктор біологічних наук, професор, Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, м. Київ;
С.Ю. Попович — доктор біологічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ;
С.В. Гапон — кандидат біологічних наук, доцент, Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка, м. Полтава.

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту ботаніки
ім. М.Г. Холодного НАН України,
протокол № 8 від 28 квітня 2009 р.*

ISBN 978-966-8162-65-7

© Вірченко В.М., Орлов О.О., 2009
© ПП "Рута". видання, друк, 2009
© ПП "Видавництво "Волинь", підготовка до видання, 2009

**M.H. Kholodny Institute of Botany of
National Academy of Sciences of Ukraine
Polyssky Branch of Ukrainian Scientific Research Institute of
Forestry and Agro-Forest Amelioration named after G.M. Vysotsky
of State Committee of Forestry and National Academy
of Sciences of Ukraine**

V.M. VIRCHENKO, O.O. ORLOV

BRYOPHYTES OF ZHYTOMYR REGION

Zhytomyr
2009

Virchenko V.M., Orlov O.O. Bryophytes of the Zhytomyr Region.
— Zhytomyr: PP "Ruta", "Volyn" Publishers, 2009. — 216 p.

The history of bryological studies in the Zhytomyr Region is presented in the book. Analysis of taxonomical diversity of bryophytes, their ecological and coenological differentiation, and also species distribution among administrative units are characterized. A list of rare taxa is given and present state of conservation of bryophytes in the region is also discussed. The edition is addressed to botanists, specialists in nature conservation, forestry workers, lecturers and students of natural faculties of universities.

ISBN 978-966-8162-65-7

© Virchenko V.M., Orlov O.O., text, 2009
© PP "Ruta", print, 2009
© PP "Volyn Publishers", preparation for print, 2009

ВСТУП

Моховий покрив відіграє важливу роль у функціонуванні лісових та болотних екосистем Європейської широколистянолісової області, до якої належить більша частина Житомирщини. У хвойних, переважно соснових, та широколистяно-хвойних лісах поширеними є зеленомохові, довгомохові та сфагнові угруповання. Саме мохи сприяють утворенню потужного шару лісової підстилки в суходольних лісах та очосу і торфу у заболочених лісах і на відкритих болотах. Зокрема, надзвичайно важливе значення мають сфагни, які є основними торфоутворювачами і накопичувачами вологи на перехідних та верхових болотах. Як відомо, мохи, разом з водоростями та лишайниками, беруть також участь у заростанні пісків, ґрунтових та кристалічних відслонень, різних антропогенних субстратів.

Слід зазначити, що планомірне вивчення мохоподібних на території Житомирської області розпочалося в 20-х роках минулого, ХХ століття, тобто понад 80 років тому. За цей період рослинний покрив даного регіону зазнав значної трансформації. Тут була проведена осушувальна меліорація, в тому числі лісомеліорація, що кардинально змінило екологічні умови на чималих просторах. Без сумніву, це помітним чином відбилося і на складі бріофлори. Проте, на жаль, відомостей про сучасний стан бріофлори Житомирщини дуже мало. Нині детальну інформацію в області маємо лише про мохоподібні Поліського природного заповідника.

Через те в останні два десятиріччя автори періодично провадили збір бріофітів на території області. Визначення зібраного матеріалу, а також узагальнення літературних та гербарних даних сприяло розширенню знань про бріофлору Житомирщини, встановленню її специфіки. Проведені дослідження дозволили скласти загальний список мохоподібних, виявити їх поширення та частоту трапляння в межах області, встановити еколого-ценотичні особливості, запропонувати таксони, що потребують охорони.

Монографія узагальнює матеріали бріологічних досліджень, проведених на Житомирщині різними дослідниками в різний час, починаючи від Густава Бельке (кінець XIX ст.) і закінчуючи сьогоденням. Автори сподіваються, що представлені результати стануть в пригоді наступним дослідникам бріофлори Житомирської області і в майбутньому будуть уточнені та доповнені.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ МОХОПОДІБНИХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Перші відомості про мохоподібні Житомирської області знаходимо у праці відомого дослідника Густава Бельке [Belke, 1866]. Для Радомишльського повіту колишньої Київської губернії він навів 31 вид бріофітів, з них 5 видів печіночників і 26 — мохів. У даному списку не при кожному виді було вказане місцезнаходження. Крім того, частину знахідок Г. Бельке тепер слід віднести до Київської області; для ряду інших таксонів нам не вдалося точно встановити, в якій області вони знайдені. З певністю для Радомишльського, Малинського, Коростинівського і Народицького районів Житомирської області автором було вказано всього 7 видів: *Pleuridium subulatum**, *Physcomitrium pyriforme*, *Hygrohypnum luridum*, *Cratoneuron filicinum*, *Funaria hygrometrica*, *Vuxbaumia aphylla* та *Chiloscyphus polyanthos*. Наведені без конкретних локалітетів ще три мохи-епіліти (*Grimmia pulvinata*, *Neckera complanata*, *Bartramia pomiformis*) теж, очевидно, були зібрані в Житомирській області. Варто зауважити, що майже всі вказані Г. Бельке види були згодом знайдені в регіоні також й іншими ботаніками.

Певний вклад у вивчення мохоподібних Житомирщини зробили учні завідувача кафедри ботаніки Київського університету — проф. І.Ф. Шмальгаузен. Так, В.І. Липський у 1887-1888 рр. зібрав 23 види мохів у м. Житомир та на його околицях (визначення фінського бріолога В.Ф. Бротеруса).

*Автори латинських назв видів і родів, що трапляються в Житомирській області, подані, відповідно, в Конспекті мохоподібних та Додатку І.

О. Покровський у 1891 р. знайшов низку мохоподібних поблизу міст Радомишль та Коростишів, щоправда, багато з них були визначені ним помилково (див. нижче). Знахідки деяких цікавих видів мохів у кількох пунктах Житомирської області (переважно з м. Бердичів та м. Житомир) опублікував К. Шафнагель [Szafnagel, 1908].

У дореволюційний час в земствах європейської Росії значна увага приділялася вивченню боліт з метою їх осушення та подальшого використання. Так, з ініціативи Волинського губернського земства в 1912 році в Ковельському і Володимир-Волинському (нині Волинська обл.) та Овруцькому (Житомирська обл.) повітах членами Товариства дослідників Волині під керівництвом О.Ф. Флерова були проведені геоботанічні дослідження. Зокрема, в цей час значну роботу з вивчення боліт регіону провадить В.С. Доктуровський. Ним досліджені мохи ряду болотних масивів поліської частини Житомирщини, встановлені їх поширення і роль у торфоутворенні. Для бріофлори боліт колишнього Овруцького повіту Волинської губернії він вказує 47 видів: два — печіночники, 13 — сфагнів і 32 види — решти мохів (визначення В.Ф. Бротеруса і Г. Ліндберга). За результатами цих досліджень був виданий "Предварительный отчет об исследованиях болот Волынской губернии в 1913 году" [Доктуровский, 1914], та наведені дані щодо осушення боліт Полісся [Доктуровский, 1912, 1916]. Ці дослідження призупинила I Світова війна та революційні події в Росії 1917 року.

Лише зі створенням Української академії наук (1918 рік) в Україні розпочинаються цілеспрямовані бріологічні дослідження. Початок їм дав "Комітет для виучування нижчих рослин", заснований у 1919 р. на чолі з проф. О.В. Фомінім. Його першими співробітниками були Д.Я. Персидський (вивчав сфагні і печіночники), М.Ю. Вагнер (мохи) та О.З. Архімович (обрісники) [Вірченко, 2001]. Згадані вчені збирали матеріал переважно у Київській, Чернігівській та Полтавській областях. Крім цього, Д.Я. Персидський перевизначив збірку сфагнів О. Покровського з Житомирщини і для м. Радомишль встановив *Sphagnum capillifolium* та *S. compactum* var. *squarrosum*, а для м. Коростишів —

Sphagnum dusenii, *S. flexuosum*, *S. angustifolium*, *S. palustre*, *S. magellanicum* і *S. subsecundum* [Вірченко, 1990].

З початку 20-х років минулого століття в системі Української академії наук починають працювати вже наступні учні О.В. Фоміна, які спеціалізувалися з бріології — Д.К. Зеров і А.С. Лазаренко. Особливо значну роль у вивченні бріофлори і болотної рослинності Житомирської області відіграв видатний український вчений Д.К. Зеров [1925, 1928а, б, 1930, 1932, 1933, 1934, 1939]. У своїх геоботанічних публікаціях він спочатку дає опис рослинності Рудня-Радовельської болотної дослідної станції [Зеров, 1928а]. Далі вивчає оліготрофні сфагнові болота колишньої Коростенської округи (нині північна частина Олевського району), зазначаючи зростання на них таких північних видів сфагнів, як *Sphagnum fuscum* і *S. rubellum* [Зеров, 1930, 1933]. Після стратиграфічного та пилково-статистичного дослідження торфовищ науковець закономірно ставить питання про час та умови розвитку боліт на півночі України [Зеров, 1934]. Автор зазначає, що у фазі сосни (бореальний період голоцену) на Коростенщині в заростанні озер та утворенні низинних боліт брали участь субарктичні мохи *Meesia triquetra*, *Tomentypnum nitens*, *Pseudocalliergon trifarium* (F. Weber et D. Mohr) Loeske, *Helodium blandowii* (F. Weber et D. Mohr) Warnst. Розвиток оліготрофних боліт Д.К. Зеров пов'язує з останньою (більш вологою), грабово-дубово-сосною фазою голоцену.

Не менш вагомими були результати і флористичних досліджень Д.К. Зерова [1925, 1928б, 1932, 1939]. Насамперед, він вивчає видовий склад сфагнових мохів, оскільки вони є домінантами та едифікаторами мезотрофних і оліготрофних боліт. Саме в цей час Д.К. Зеровим був зібраний численний гербарій мохоподібних, який залишається донині основою бріологічних даних для Житомирської області. Крім власних матеріалів, Д.К. Зеров також опрацьовує збірки своїх колег — О.П. Підоплічка, Ф.К. Терещенка, П.Ф. Оксіюка, А.С. Лазаренка та ін. У першій узагальнюючій праці "Торфові мохи України" [Зеров, 1928б] для Житомирської області ним вже було вказано 20 видів сфагнових мохів. Також Д.К. Зеров приділяв увагу іншим мохоподібним і, особливо,

печіночниках. Більше половини відомих тепер на Житомирщині видів печіночників наведено у "Визначнику печіночних мохів УРСР" [Зеров, 1939].

Наприкінці 1920-х років починаються перші лісовпорядні роботи в Україні. Зокрема, дослідна партія Всеукраїнського управління лісами у складі П.С. Погребняка, П.П. Кожевнікова, Д.В. Воробйова та В.Є. Шмідта протягом 1926 – 1928 рр. провела експедиційне вивчення лісів Полісся, в тому числі Житомирської області: рослинності, ґрунтів, типології, лісових асоціацій [Воробйов, 1927]. Під час цих робіт Д.В. Воробйовим була зібрана чимала збірка мохів, яка пізніше була визначена Д.К. Зеровим. Тривало вивчення болотної рослинності, стратиграфії та запасів торфу в болотах Центрального Полісся [Доктуровский, 1927, 1932; Воробьев, 1928, 1929]. На болотах північної частини Житомирщини в цей час працював С.М. Тюрєнов [1931]; зокрема, у 1929 р. на Озерянському болоті (Олевський р-н) ним було зібрано ряд цікавих судинних рослин та сфагнів — *Sphagnum wulfianum*, *S. tenellum*, *S. rubellum*, *S. girgensohnii*.

У 1932-1933 рр. Управління землеустрою НКЗС Української РСР організувало агроінвентаризаційні роботи в п'яти адміністративних районах Житомирської області, які проводили А.С. Лазаренко, Г.Ф. Бачурина, А.І. Барбарич, Ф.К. Терещенко, М.Г. Чорноголовко, Я.Х. Лепченко та ін. Важливою складовою цих робіт були флористичні дослідження, в т.ч. бріологічні. Згаданими дослідниками було зібрано багато бріологічного матеріалу в ряді пунктів області. Зокрема, видатний український бріолог А.С. Лазаренко [1926, 1929] у м. Житомир та на його околицях виявив низку рідкісних петрофітних видів (*Fissidens fontanus*, *Bartramia ithyphylla*, *Cinclidotus fontinaloides*, *Schistostega pennata*). Пізніше ці та інші дані ввійшли до опублікованого ним "Визначника листяних мохів УСРР" [Лазаренко, 1936]. Можна впевнено стверджувати, що саме в 20-і та 30-і роки минулого століття був закладений фундамент наших знань про флору мохоподібних Житомирської області.

Після Другої світової війни науковці Інституту ботаніки продовжують дослідження боліт Українського Полісся. Так,

у 1952-1954 роках Г.Ф. Бачурина вивчала мезотрофні та оліготрофні сфагнові болота в басейні р. Уж у межах Житомирської і Київської областей. Виходить у світ її монографія "Торфові болота Українського Полісся" [Бачурина, 1964]. У ній розглядаються питання класифікації болотної рослинності і торфів, стратиграфії торфовищ, їх виникнення та використання. Значна увага тут приділена мохам як компонентам болотних угруповань і торфоутворювачам. Зокрема, в торфових відкладах болота Моства (Коростенський р-н) було виявлено *Scorpidium scorpioides* (Hedw.) Limpr. — арктично-бореальний вид, який відомий тепер в Україні переважно на Волинському Поліссі. У пізнішій публікації Г.Ф. Бачуриної [1970] описані знахідки реліктових мохів на Поліссі, серед них *Racomitrium aciculare* з Овруцького р-ну Житомирської області. У 1950-х і 1960-х роках рослинний світ боліт Полісся, в т.ч. Житомирського вивчає також Є.М. Брадiс, результати досліджень узагальнені нею у монографії [Брадiс, 1969].

Виконані в повоєнний час дослідження настільки поповнили знання про бріофлору України, що постало питання про підготовку "Флори мохоподібних". Першою частиною запланованого видання стала "Флора печіночних і сфагнових мохів України" [Зеров, 1964]. Для Житомирської області в ній наведено 61 вид печіночників та 28 видів сфагнових мохів.

На початку 1970-х років планомірне вивчення бріофлори щойно створеного Поліського державного заповідника розпочала Л.Я. Партика. На його території було виявлено 137 видів бріофітів, в т.ч. рідкісні таксони та наголошено на необхідності їх охорони [Партика, 1974]. У наступній статті [Партика, 1975] дослідниця провела еколого-ценотичний аналіз мохоподібних цього заповідного об'єкта. Крім Л.Я. Партики видовий склад сфагнів заповідника вивчала також Н.О. Парахонська [1974]. Ряд видів мохів, характерних для оліготрофних боліт цієї території, навели у своїй публікації Л.С. Балашов та Л.Ф. Кучерява [1974]. Пізніше свої багаторічні дослідження рослинного світу заповідника Л.С. Балашов узагальнив у монографії, де значна увага приділена бріофітам, як домінантам нижніх ярусів рослинності [Балашев,

1983]. Усі наявні бріологічні матеріали були узагальнені в окремих розділах монографії "Полесский государственный заповедник. Растительный мир" [Партика, 1986]. В ній для території згаданого заповідника Л.Я. Партика навела вже 139 видів мохоподібних, в тому числі один вид антоцеротів, 29 — печіночників і 109 видів мохів (19 видів сфагнових та 90 видів брієвих мохів).

Геоботанічні дослідження лісо-болотних екосистем Житомирського Полісся у 1970-х — 1980-х роках проводив І.М. Григора. Зокрема, ним вивчені евтрофні та мезотрофні болота долини р. Уборть [Григора, 1970], лісові осикові болота Житомирського Полісся [Григора, 1971], лісо-болотні ценози з участю дуба [Григора, 1972], мезотрофні та оліготрофні болота північно-західної частини Житомирської області [Григора, 1972], еколого-ценотичні особливості *Oxycoccus microcarpus* Turcz. ex Rupr. [Григора, 1984]. Слід зазначити, що І.М. Григора, як перший учень школи болотознавців проф. Є.М. Брадіс, добре знав мохи і часто наводив їх у своїх публікаціях. Також й інші учні проф. Є.М. Брадіс приділяли значну увагу мохоподібним — Л.С. Балашов, А.І. Кузьмичов, Т.Л. Андрієнко, які підготували кандидатські дисертації під її керівництвом і згодом стали відомими вченими.

Ряд видів мохів наведений Л.С. Балашовим для цікавих у геоморфологічному відношенні "висячих" боліт Житомирського Полісся, що є рідкісними на рівнині України. Зокрема, для "висячого" болота в середній течії р. Тетерів (Радомисльський р-н) ним наводяться такі види мохів, як *Calliergonella cuspidata*, *Drepanocladus aduncus*, *Climacium dendroides* та *Thuidium recognitum* [Балашов, 1987].

Закінчення вивчення мохоподібних Лівобережного Полісся [Бойко, 1976] стало сприятливою передумовою для узагальнення матеріалів про бріофлору всього Українського Полісся. Саме таку тему виконували у 1980-1982 роках співробітники Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН України Г.Ф. Бачурина і Л.Я. Партика. Вони публікують відомості про історію дослідження бріофітів цієї території [Бачурина, 1982], таксономічну структуру бріофлори [Партика, Бачурина, 1984], рідкісні види [Бачурина, Партика, 1985]. В

останній статті для Житомирщини наведені нові види *Dicranella rufescens* та *D. schreberiana*, а також знайдені тут раніше 18 паритетних таксонів — *Bartramia pomiformis*, *B. ithyphylla*, *Cinclidotus fontinaloides*, *Fissidens crassipes*, *Mannia fragrans*, *Meesia triquetra*, *Plagiopus oederi*, *Pseudobryum cinclinoides*, *Pseudocalliergon lycopodioides*, *Racomitrium heterostichum* та ін.

У 1980-х роках активне вивчення лісових та болотних екосистем Українського Полісся, в т.ч. Житомирської області провадила Т.Л. Андрієнко. Разом зі своєю групою (О.І. Прядко, С.Ю. Попович, П.М. Устименко) вона досліджувала рослинний світ регіону в цілому, в т.ч. значної кількості об'єктів природно-заповідного фонду Житомирщини: заказника "Городницький" [Андрієнко, 1983], болотної частини заказника "Поясківський" [Охрана важнейших..., 1980], оліготрофних боліт заказників "Плотниця" та "Дідове озеро" [Андрієнко, Прядко, Попович, 1987], Поліського державного заповідника [Андрієнко, Попович, Шеляг-Сосонко, 1986] та ін. При описі болотних ценозів ці дослідники враховували поширені мохоподібні і, особливо, сфагнові мохи.

Значним досягненням у вивченні бріофлори України стала серія випусків "Флори мохів" [Бачурина, Мельничук, 1987-1989, 2003]; у них для Житомирської області вказано 126 видів.

З початку 1990-х років автори цієї монографії періодично збирали і визначали бріологічний матеріал на території Житомирщини. Слід наголосити на тому, що бріофлористичні дослідження є пріоритетним напрямком роботи першого автора (В.М. Вірченка) і, у значній мірі, побічним результатом радіоекологічних досліджень другого автора (О.О. Орлова). Основний збір зразків проведений під час експедиційних досліджень в області у 2000-2008 рр. Деякі польові виїзди автори провадили спільно: в Олевський район (2003 р.), в Олевський та Новоград-Волинський райони (2004 р.), а інші — окремо (В.М. Вірченко у м. Коростишів у 2004 р.; О.О. Орлов у Лугинський район у 1987-2008 рр., Романівський район у 2004 р., Новоград-Волинський район у 2000-2004 рр.). Частина зразків мохоподібних була зібрана О.О. Орло-

вим у 1990-2006 рр. маршрутним методом під час дослідження флори і рослинності об'єктів природно-заповідного фонду Житомирщини. Так, в Олевському районі частково досліджені бріофіти, та зібраний бріологічний гербарій у заказниках "Плотниця", "Ігорів Брід", "Баньки", "Страхів", "Олевський", "Білокоровицький"; Ємільчинському районі — у заказниках "Будки" та "Юзихівка"; в Овруцькому районі — у заказниках "Дідове озеро", "Зелений Мох", "Довгий Мох", "Словечанський кряж"; Новоград-Волинському районі — у заказниках "Городницький", "Червоновольський", "Вересна", "Мицківський", "Ліс над Случчю"; Лугинському районі — заказниках "Зажеревська дача", "Дивлинський", "Липницький", "Бучмани"; Романівському районі — заказнику "Довгий Брід". Також фрагментарні бріологічні дослідження проведені авторами в об'єктах, які пропонуються для заповідання у Житомирській області — Коростишівському НПП та Городницькому РЛП.

Одночасно О.О. Орловим провадяться бріологічні дослідження на мережі радіоекологічних стаціонарів Поліського філіалу УкрНДІЛГА в Народицькому, Олевському, Лугинському та Житомирському районах, які тривають донині [Орлов, 1999, 2001a, 2001b; Orlov, 2000]. Проводячи згадані дослідження на біогеоценотичному рівні на мережі стаціонарів, забруднених у різній мірі техногенними радіонуклідами внаслідок аварії на ЧАЕС, при щільності забруднення ґрунту від 0,12 до 100 Кі/км² за ¹³⁷Cs, а також маршрутним методом, О.О. Орловим вивчалася акумуляція ¹³⁷Cs та ⁹⁰Sr представниками мохового ярусу та їх роль у кругообігу радіонуклідів у лісових та лісо-болотних екосистемах регіону. З цією метою на значній кількості радіоекологічних стаціонарів Поліського філіалу УкрНДІЛГА були відібрані зразки бріофітів, кожен з яких складався з двох частин: перша — для точного визначення видової приналежності зразка, друга — для вимірювання в ній питомої активності радіонуклідів, переважно ¹³⁷Cs. На кожному із згаданих стаціонарів було зібрано по 15-20 видів. Узагальнення цих даних показало, що у багатьох випадках це були нові локалітети цікавих та

рідкісних для Житомирщини мохів, а то і нових для області таксонів.

Спеціальне бріологічне дослідження відслонень кам'янистих порід провадилися на Житомирщині у 2003-2007 роках, коли співробітник відділу ліхенології і бріології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України В.М. Вірченко був співвиконавцем теми "Таксономічне різноманіття та флорогенетичні зв'язки лишайників, мохоподібних і наземних водоростей гранітних відслонень Українського кристалічного щита". У цей період були досліджені мохоподібні кам'янистих відслонень у Коростишівському, Новоград-Волинському, Ємільчинському та Олевському районах. Опрацювання власних і гербарних матеріалів, а також збірок О.О. Орлова та Д.М. Якушенка, дало можливість скласти список петрофітних мохоподібних регіону, встановити їх еколого-ценотичну диференціацію [Вірченко, 2006а] та виявити рідкісні види [Вірченко, 2005, 2006б; Вірченко, Орлов, 2005].

Таким чином, підводячи підсумок даному огляду, можна сказати наступне. Вивчення мохоподібних Житомирщини триває вже понад 140 років. Найбільш інтенсивно і плідно воно провадилося науковцями Української академії наук у період між Першою та Другою світовими війнами. До наших досліджень у бріофлорі цього регіону було встановлено близько 270 видів, причому в систематичному відношенні найкраще вивченими виявились сфагни та печіночники, а у ценотичному — болотні мохи. Оскільки відомості про бріофлору Житомирської області розпорошені по різних, в тому числі старих і малодоступних виданнях, а гербарні зразки зберігаються переважно в гербарії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, м. Київ (KW), то актуальним було завдання узагальнити всі наявні бріологічні матеріали з Житомирщини і зробити їх доступними для широкого кола ботаніків.

РОЗДІЛ 2. ТАКСОНОМІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ МОХОПОДІБНИХ ТА ЇХ РОЗПОДІЛ ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ОДИНИЦЯМИ

На основі узагальнення літературних відомостей, матеріалів бріологічного гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного (*KW*), а також результатів власних досліджень авторів у Житомирській області встановлено 294 види мохоподібних, що належать до 143 родів 66 родин 18 порядків і 7 класів трьох відділів (табл. 1). При цьому, 24 таксони виявились новими для території досліджень, з них *Dichodontium pellucidum*, *Orthotrichum lyellii*, *Reboulia hemisphaerica* та *Sciuro-hypnum reflexum* є новими для Українського Полісся, а *Frullania fragilifolia* та *Scapania undulata* — нові для рівнинної частини України. Для загального порівняння зазначимо, що бріофлора Житомирської області становить майже 80% такої Українського Полісся, 55,5% — рівнинної України і 35,4% бріофлори всієї України. З цього випливає важлива роль Житомирщини як одного з найбагатших осередків мохоподібних на Українському Поліссі та в рівнинній частині України.

Таблиця 1

Таксономічний склад бріофлори

Відділ	Клас	Порядок	Родина	Рід	Вид
Антоцероти	1	1	1	1	1
Печіночники	2	3	24	40	73
Мохи	4	14	41	102	220
Всього	7	18	66	143	294

Антоцероти (*Anthocerothophyta*) в складі бріофлори репрезентовані лише однією родиною з одним родом та єдиним видом *Phaeoceros carolinianus*. У регіоні може бути виявлений ще один представник цього відділу — *Anthoceros agrestis* Paton, — що має подібну екологію і трапляється на Правобережному Поліссі у Київській області [Зеров, 1964].

Печіночники (*Marchantiophyta*) представлені 24 родинами 40 родами та 73 видами. До провідних родин належать: *Lophozia* (10 видів), *Cephalozia* (8), *Geocalycaceae* (6), *Ricciaceae* (5), *Jungermanniaceae* (5), *Scapaniaceae* (5), *Aneuraceae* (4), *Fossombroniaceae*, *Cephaloziellaceae* і *Frullaniaceae* — по 3 види. На них загалом припадає 52 види, що становить трохи більше 70% гепатікофлори області. Решта 14 родин представлена всього 1-2 видами. Через видове багатство *Lophozia*, *Cephalozia*, *Geocalycaceae*, *Jungermanniaceae* спектр провідних родин печіночників Житомирської області подібний до такого Українського Полісся [Партика, Бачурина, 1984]. Щоправда, в ньому нижчу позицію займає *Ricciaceae*, що пояснюється меншою вивченістю цієї родини, а саме роду *Riccia*, на Житомирщині. Найбагатшими за кількістю видів родами печіночників є *Lophozia* (6 видів), *Scapania* і *Cephalozia* (по 5), *Riccardia*, *Fossombronia*, *Jungermannia*, *Lophocolea*, *Cephaloziella* і *Frullania* (всі по 3 види).

Мохи (*Bryophyta*) на Житомирщині представлені 41 родиною, 102 родами та 220 видами. Рівень видового багатства вище середнього показника зареєстровано в 15 родин (табл. 2).

Вони об'єднують 166 видів, що складає майже 76% флори мохів області. Решта 26 родин представлена 1-5 видами. Спектр провідних родин мохів Житомирської області загалом подібний до такого Українського Полісся, що свідчить про значну заболоченість та залісненість території досліджень. Нижчі позиції в спектрі флори мохів області займають *Amblystegiaceae*, яка останнім часом [Hill et al., 2006] розділена на *Amblystegiaceae* s. str. і *Calliergonaceae* та *Bryaceae*, що теж розділена на *Bryaceae* s. str. і *Mielichhoferiaceae*, а також менше вивчена в регіоні. Найбагатшими родами мохів за кількістю видів в області є *Sphagnum* (28 видів),

Orthotrichum (11), Dicranum (7), Fissidens, Dicranella, Pohlia, Plagiomnium, Brachythecium і Plagiothecium (всі по 6 видів).

Таблиця 2

Спектр провідних родин мохів

№	Родина	Кількість родів	Кількість видів	Частка від загальної кількості видів, %
1	Sphagnaceae	1	28	12, 72
2	Brachytheciaceae	10	18	8, 18
3	Dicranaceae	3	14	6, 36
4	Amblystegiaceae	11	14	6, 36
5	Orthotrichaceae	2	13	5, 90
6	Pottiaceae	9	13	5, 90
7	Polytrichaceae	4	11	5, 00
8	Hypnaceae	6	9	4, 09
9	Grimmiaceae	3	8	3, 63
10	Plagiomniaceae	2	7	3, 18
11	Plagiotheciaceae	2	7	3, 18
12	Fissidentaceae	1	6	2, 72
13	Bartramiaceae	3	6	2, 72
14	Mielichhoferiaceae	1	6	2, 72
15	Calliergonaceae	4	6	2, 72
	Всього	62	166	75, 45

Через те, що на території Житомирської області широко представлені відслонення кристалічних порід, специфіку її бріофлори закономірно утворюють петрофітні мохоподібні. Серед печіночників це представники родів *Reboulia*, *Preissia*, *Mannia*, *Lejeunea*, *Barbilophozia*, *Radula*, *Frullania*, а серед мохів — *Grimmia*, *Racomitrium*, *Bartramia*, *Plagiopus*, *Cinclidotus*, *Rhabdoweisia*, *Fissidens*, *Taxiphyllum* та інші. На рівні родин мохів ця особливість проявляється у відносному видовому багатстві *Grimmiaceae*, *Bartramiaceae* і, частково, *Fissidentaceae*.

Неабиякий інтерес представляє собою розподіл видового багатства бріофітів у межах дослідженої території. На основі точних відомостей про локалітети мохоподібних нами побу-

дована картосхема видової насиченості останніми адміністративних одиниць Житомирської області — 24 районів та 5 міст обласного підпорядкування (м. Житомир, м. Бердичів, м. Новоград-Волинський, м. Коростень, м. Малин). Крім того, з огляду на важливість для охорони фіторізноманіття, окремо виділений і проаналізований Поліський природний заповідник (рис. 1).

Дані рисунка 1 наочно демонструють, що в Житомирській області флора мохоподібних на різних за площею територіях вивчена вкрай нерівномірно. Так, найбільша кількість бріофітів нині відома з Олевського району — 156 видів. На другому місці знаходиться Поліський природний заповідник (139), а на третьому — Житомирський р-н (133). Значна кількість мохоподібних відома також з м. Житомир (124 види) та Коростишівського р-ну (107). Цікаво відмітити, що лише в лісовому урочищі "Городище" (18,0 га), яке знаходиться в адміністративних межах м. Житомир та включає відому геологічну пам'ятку природи "Чотири Брати", нині відомо 95 видів мохоподібних.

Значна кількість видів бріофітів (53-85) знайдена у Романівському, Новоград-Волинському, Лугинському та Овруцькому районах Житомирщини і значно менша (19-44 види) — у Народицькому, Смільчинському, Радомишльському, Коростенському, Бердичівському та Малинському. З Баранівського та Черняхівського районів, а також міст Коростень та Малин відомо по 10-13 видів мохоподібних.

Натомість, лише поодинокі види бріофітів наводяться для Червоноармійського, Володарсько-Волинського, Андрушівського та Попільнянського районів області, а також міст Новоград-Волинський та Бердичів. Зовсім відсутні бріологічні дані з Любарського, Ружинського та Брусилівського районів Житомирської області. Особливу стурбованість викликає майже повна відсутність бріологічних даних з південної, лісостепової частини Житомирщини.

Аналогічний незадовільний стан вивченості флори в цих районах спостерігається і для судинних рослин [Орлов, 2005], а також лишайників [Федоренко, Кондратюк, Орлов, 2006]. Слабка вивченість флори разом з найменшою в області ліси-

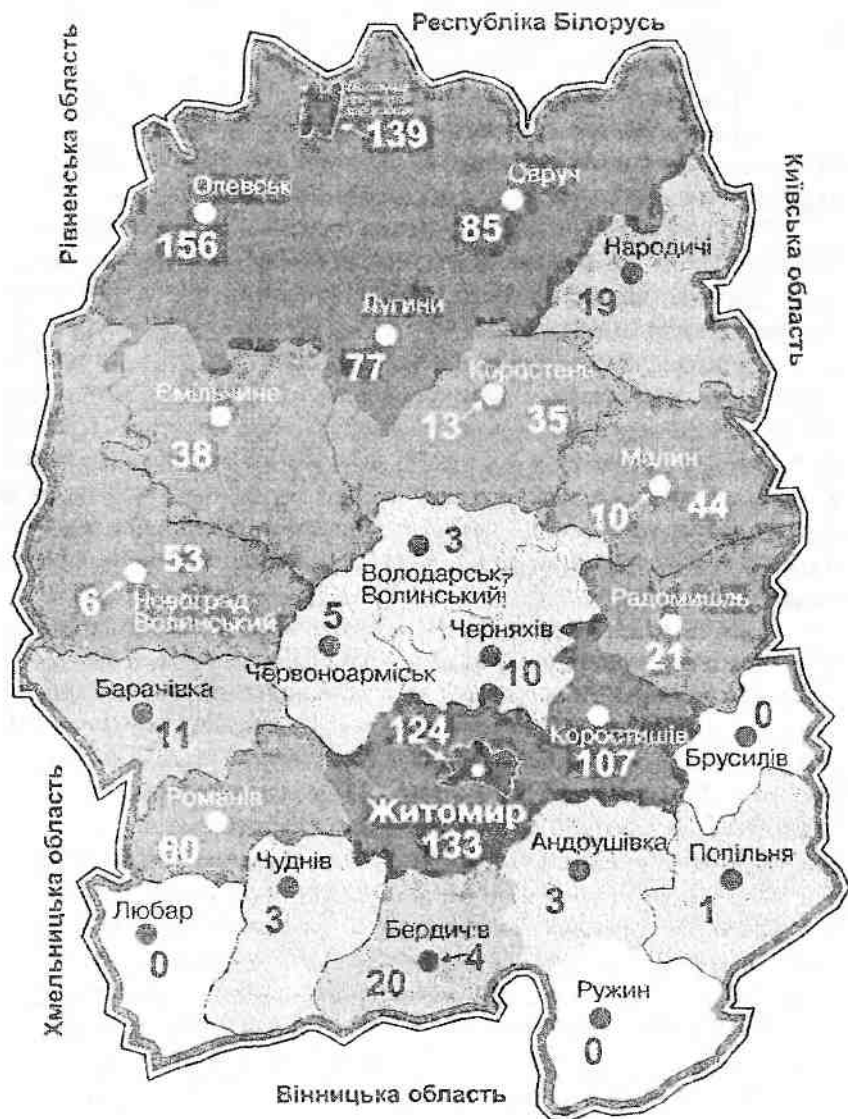

Рис. 1. Кількість видів мохоподібних за адміністративними одиницями Житомирської області

стістю, найбільшою розораністю території та антропогенною трансформацією природних місцезростань — все це загострює питання охорони рослинного світу в цій частині Житомирщини.

Наведені вище дані реально відбивають не стільки видове багатство бріофітів у згаданих адміністративних одиницях Житомирщини, скільки стан вивченості бріофлори. З цього погляду важливим є аналіз відомих локалітетів бріофітів Житомирщини за часом їх знахідки (рис. 2).

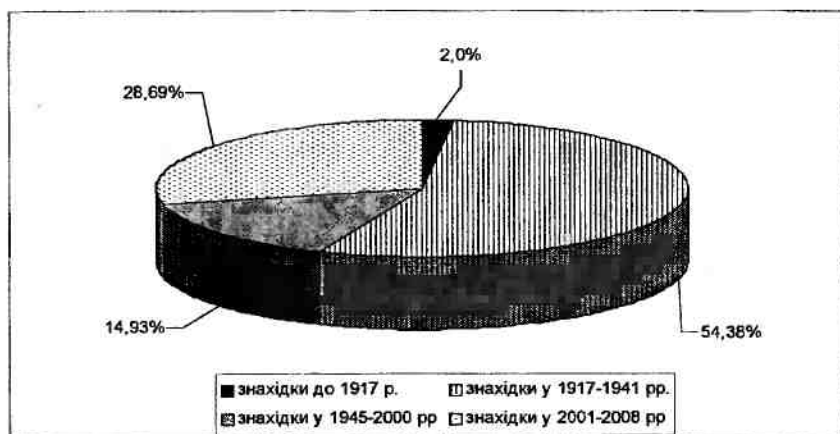

Рис. 2. Розподіл відомих локалітетів бріофітів Житомирщини за часом їх знахідки

Дані рисунку 2 демонструють, що в Житомирській області найбільша частка локалітетів бріофітів встановлена в період 1917-1941 рр. — 54,38% їх загальної кількості. Саме на цей період припадає активне вивчення бріофітів в області Д.К. Зеровим, А.С. Лазаренком та, у меншій мірі, Г.Ф. Бачуриною. На другому місці за кількістю локалітетів стоїть сучасний період (2001-2008 рр.) — 28,69%, пов'язаний у регіоні переважно з бріологічними дослідженнями, проведеними авторами. На період 1945-2000 рр. у Житомирській області припадає 14,93% знахідок бріофітів, здійснених переважно М.П. Слободяном у ряді пунктів Житомирщини в 1949

р.; Л.Я. Партикою — у Поліському заповіднику в 1972-1973 рр.; групою Т.Л. Андрієнко — в об'єктах природно-заповідного фонду загальнодержавного значення — "Городницькому", "Поясківському", "Червоновольському", "Плотниця" та інших заказниках (початок 1980-х років). Найменша кількість локалітетів бріофітів в області встановлена в період до 1917 р. — 2% від їх загального числа. Згадані знахідки здійснені кількома дослідниками в таких пунктах: Г. Бельке [1866] — в колишньому Радомисльському повіті, К. Шафнагелем — у м. Житомир та м. Бердичів, В.С. Доктуровським [1914] — в Овруцькому та Олевському районах, В.І. Липським у 1886 р. — в м. Житомир.

Для оцінки ступеня вивченості флори бріофітів та їх поширення на Житомирщині нами проведений аналіз розподілу їх видів за кількістю відомих локалітетів (табл. 3).

Таблиця 3

**Розподіл видів бріофітів за кількістю відомих
локалітетів у Житомирській області**

Кількість локалітетів виду	Кількість видів	% від заг. к-сті видів
1 локалітет	76	25,9
2 локалітети	38	12,9
3 локалітети	31	10,5
4-10 локалітетів	93	31,6
Понад 10 локалітетів	55	18,7
Без точного локалітету	1	0,3
Всього	294	100

З даних таблиці 3 випливає, що найбільша кількість видів — 93 (31,6% їх загальної чисельності) має на Житомирщині 4-10 локалітетів. Більше 10 локалітетів в області мають 55 видів (18,7%). Також значна кількість видів — 76 (25,9%) відома в області всього з одного локалітету, 38 видів (12,9%) — з двох, 31 вид (10,5%) — з трьох локалітетів. Як бачимо, практично порівну розподілилися види, поширення яких на Житомирщині порівняно добре вивчене (відомо 4-10

та понад 10 локалітетів) — у сумі 50,3 % видів, а також види, поширення котрих в області вивчене, ймовірно, недостатньо (відомо 1-3 локалітети) — у сумі 49,4% кількості видів у Житомирській області. Щоправда, серед останньої групи є значна частка природно рідкісних та зникаючих видів, тому додаткове детальне вивчення розповсюдження мохів в області не призведе до істотного збільшення кількості їх місцезнаходжень.

Зміна вивченості флори мохоподібних адміністративних одиниць Житомирської області в результаті біологічних досліджень авторів наведена в таблиці 4.

Таблиця 4

**Внесок авторів у вивчення мохоподібних
адміністративних одиниць Житомирської області**

Назви адміністративних одиниць	Кількість видів		Частка від загальної кількості видів, %
	всього	знайдених авторами	
1	2	3	4
Андрушівський р-н	3	2	66,7
Баранівський р-н	11	3	27,3
м. Бердичів	4	—	—
Бердичівський р-н	20	18	90
Брусилівський р-н	0	—	—
Володарсько-Волинський р-н	3	1	33,3
Ємільчинський р-н	38	15	39,5
м. Житомир	124	39	31,5
Житомирський р-н	133	52	39,1
Коростенський р-н	35	2	5,7
м. Коростень	13	2	15,4
Коростишівський р-н	107	36	33,6
Лугинський р-н	77	42	54,5
Любарський р-н	0	—	—
м. Малин	10	—	—
Малинський р-н	44	—	—
Народицький р-н	19	6	31,6
м. Новоград-Волинський	6	—	—
Новоград-Волинський р-н	53	38	71,7

Продовження табл. 4 (поч. на стор. 23)

1	2	3	4
Овруцький р-н	85	4	4,7
Олевський р-н	156	24	15,4
Поліський природний заповідник	139	—	—
Попільнянський р-н	1	—	—
Радомишльський р-н	21	2	9,5
Романівський р-н	60	9	15
Ружинський р-н	0	—	—
Червоноармійський р-н	5	1	20
Черняхівський р-н	10	—	—
Чуднівський р-н	3	—	—

Дані таблиці 4 демонструють, що з 29 адміністративних одиниць Житомирської області завдяки дослідженням авторів збільшилась кількість видів мохоподібних у 18 адміністративних одиницях. Суттєве збільшення відбулося в Житомирському районі, де нами вперше наведено 52 нові для району види (39,1% загальної кількості відомих у районі видів), Лугинському районі — 42 види (54,5%), Новоград-Волинському районі — 38 видів (71,7% кількості видів, відомих у районі). З цієї ж таблиці видно, що у 9 адмін одиницях бріологічні дослідження фактично і не розпочинались; особливо це стосується Брусилівського, Любарського, Ружинського та деяких інших районів. Тому в майбутньому в першу чергу слід звернути увагу на вивчення бріофлори саме південних районів Житомирської області.

РОЗДІЛ 3. ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ МОХОПОДІБНИХ

Поширення та видовий склад мохоподібних на певній території обумовлюються загальним характером рослинності та її ценотичною різноманітністю, наявністю різноманітних субстратів для зростання мохів у певних фітоценозах, ступенем антропогенної трансформації екотопів тощо. Різні види мохоподібних характеризуються різною екологічною амплітудою, приуроченістю до певних субстратів та антропо-толерантністю, від чого залежить їх сучасне поширення в межах як кожної екосистеми, так і по території досліджуваного регіону загалом.

Еколого-ценотичний аналіз бріофітів у межах регіону раніше був проведений лише для території Поліського природного заповідника [Партыка, 1986], а також петрофітних мохоподібних Житомирського Полісся [Вірченко, 2006а]. Тому викликає інтерес вивчення і узагальнення еколого-ценотичних особливостей мохоподібних в області в цілому.

У Житомирській області серед природних типів рослинності переважають ліси, площа яких на 01.01.2007 р. складала 1106,6 тис. га [Довкілля Житомирщини, 2007]. Лісистість в середньому дорівнює 35,2%, змінюючись від 69,8% в Олевському до 6,2% в Брусилівському районі. Менші площі займають луки, болота та водна рослинність. Розораність цієї території в середньому дорівнює 35,6%, варіюючи за районами від 11% в Олевському до 71% в Ружинському районі [Еколого-економічні проблеми..., 2001].

На Житомирщині переважають соснові ліси, які займають 59,1% вкритої лісом площі. Дубові ліси займають 19,1%, березові — 14,7%, вільхові — 4,7%, осикові — 0,9%, інші

— 1,5% площі. У лісотипологічній структурі лісів Житомирщини [Ткачук, 2004] чітко помітне переважання свіжих (B_2) та вологих суборів (B_3), частка яких у вкритій лісом площі дорівнює 20,0 та 22,5% відповідно; частка свіжих (A_2) та вологих борів (A_3) становить 7,7 та 1,7% відповідно. Значну частку у лісах також мають свіжі (C_2) та вологі сугруди (C_3) — 11,3 та 17,5% площі відповідно (табл. 5).

При аналізі еколого-ценотичного розподілу мохоподіб-

Таблиця 5

Розподіл вкритої лісом площі Житомирського обласного управління лісового та мисливського господарства (за В.І. Ткачуком, 2004)

Трофотоп	Тип лісорослинних умов (едатоп)	Площа, тис. га	Частка від вкритої лісом площі, %
Бори	A_1 (сухі бори)	10	1,5
	A_2 (свіжі бори)	50,8	7,7
	A_3 (вологі бори)	11,2	1,7
	A_4 (сірі бори)	5,7	0,8
	A_5 (мокрі бори)	5,8	0,9
	Разом	83,5	12,6
Субори	B_1 (сухі субори)	0,2	0,02
	B_2 (свіжі субори)	132,2	20
	B_3 (вологі субори)	149	22,5
	B_4 (сірі субори)	32,9	5
	B_5 (мокрі субори)	8,6	1,3
	Разом	322,9	48,8
Сугруди	C_2 (свіжі сугруди)	75	11,3
	C_3 (вологі сугруди)	115,2	17,5
	C_4 (сірі сугруди)	26,3	4
	C_5 (мокрі сугруди)	2,1	0,3
	Разом	218,6	33,1
Груди	D_2 (свіжі груди)	18,6	2,9
	D_3 (вологі груди)	16,1	2,4
	D_4 (сірі груди)	1,5	0,2
	D_5 (мокрі груди)	0,1	0,02
	Разом	36,3	5,5
Всього		661,3	100

них виділяють еколого-топічні групи бріофітів, при цьому враховуються субстрати для їх поселення, а також локалізація в екосистемах:

1. Епігейна — включає види, які зростають на лісовій підстилці, лучній та болотній дернині, а також торфовому та мінеральному ґрунті лісів, лук та евтрофних боліт; відслоненнях лесових порід. Серед епігейних видів розрізняють псамофіти — види, які зростають частіше на пісках.

2. Епіксилна — складається з видів, що зростають на мертвій деревині переважно в лісових екосистемах, а також на чагарникових та лісових болотах. Поділяють на види, які трапляються на слабко розкладеній деревині (факультативні епіксилі) та види, субстратом для поселення яких є дуже розкладена деревина (облігатні епіксилі).

3. Епіфітна — види, субстратами для яких переважно є кора окоренків, стовбурів та гілок живих дерев, а також чагарників у лісах та лісових і чагарникових болотах.

4. Епілітна (петрофітна) — види, субстратами для яких є кристалічні та метаморфічні породи та продукти їх руйнування. Розрізняють облігатні епіліти, що ростуть виключно на кам'янистому субстраті та факультативні епіліти. Серед останніх виділяють епіфіто-епіліти — види, що селяться як на стовбурах дерев, так і на відслоненнях кам'янистих порід.

5. Водна — види, вільно плаваючі у воді, які також можуть траплятися на мулі по берегах водойм.

В подальшому, при характеристиці бріофлори різних фітоценозів та місцезростань, автори використовують саме згадані еколого-топічні групи бріофітів.

Мохоподібні хвойних та мішаних лісів. Видовий склад епігейних бріофітів у сухих борах (A_1) та сухих суборах (B_1) є бідним та складається переважно з піонерного псамофітного виду — *Polytrichum piliferum*, незначну участь у формуванні мохового ярусу даних ценозів беруть також *Pohlia nutans* та *Ceratodon purpureus*. Слід зазначити, що біля середньовікових та старих дерев сосни, в секторі, який описує тінь крони дерева протягом дня (північний та східний напрямки від стовбура), спостерігається розвиток типового зеленомохового покриву, який складається з *Pleurozium*

schreberi та *Dicranum polysetum*. Рідше, як домішка, в ньому зустрічаються *Dicranum scoparium*, а біля стовбурів сосни — *Ceratodon purpureus* та *Pohlia nutans*. У згаданих едатопах відсутня епіфітна група мохоподібних.

Комплекс лісорослинних умов свіжих (A_2) та вологих (A_3) борів і свіжих (B_2) та вологих (B_3) суборів обумовлює розвиток бореальних соснових лісів зеленомохового класу асоціацій — сосняків зеленомохових, чагарничково-зеленомохових та трав'яно-зеленомохових. У соснових лісах згаданих едатопів найбільш поширеними є ценози соснових лісів зеленомохових у лісорослинних умовах A_2 - B_2 , орляково-зеленомохових — B_2 , бруснично-зеленомохових — A_2 - B_2 , чорнично-зеленомохових — A_3 - B_3 та деяких інших. У наведених асоціаціях моховий ярус, що складається з епігейних видів, добре виражений, звичайно характеризується проєктивним покриттям 60-95% і значно рідше — меншим (25-30%). У найбільш типових випадках у моховому ярусі цих лісів приблизно у рівних частках співдомінують *Pleurozium schreberi* та *Dicranum polysetum*, утворюючи складний мозаїчний комплекс мохових синузій. Рідше у моховому покриві зеленомохових лісів явно переважає один з названих видів. Як домішка в ценозах сосняків зеленомохових також зустрічається *Hylocomium splendens*, а у сосняках чорнично-зеленомохових — *Hylocomium splendens*, *Rhytidiadelphus triquetrus*, *Ptilium crista-castrensis* та *Leucobryum glaucum*. Останній вид значно частіше трапляється у вологих сосново-березових та березових лісах. Іноді згадані вище види можуть домінувати або співдомінувати у моховому покриві, втім, на невеликих площах. У мікророзниженнях сосняків чорнично-зеленомохових досить звичайними є вологолюбні види — *Aulacomnium palustre*, *Polytrichum commune*, *Sphagnum capillifolium* та *S. palustre*. Видовий склад епіфітних мохів у соснових лісах згаданих екоотопів є небагатим. При цьому мохи зустрічаються найчастіше лише у приземній частині стовбура — *Dicranum scoparium*, *D. montanum*, *Pohlia nutans* та деякі інші. На стовбурах берези в тих же екологічних умовах кількість епіфітних видів мохів більша, ніж на сосні; крім того, вони значно щільніше вкривають кору дерев та

піднімаються вище по стовбурах (до висоти 2-3 м): *Lophocolea heterophylla*, *Ptilidium pulcherrimum*, *Dicranum scoparium*, *D. montanum*, *Hypnum cupressiforme*, *H. pallescens*, *Callicladium haldanianum* та ін.

Як зазначає Л.Я. Партика [1986], в Поліському природному заповіднику група облигатних епіксільних видів є нечисленною, а більшість видів, які зустрічаються на гнилій деревині, є поліекотопними. За нашими даними, аналогічна картина спостерігається і в Житомирській області в цілому. Так, на слабо розкладеній деревині зростають види мохів, більшість з яких також є досить звичайними епіфітними видами, приуроченими до нижніх частин стовбурів: *Hypnum cupressiforme*, *H. pallescens*, *Platygyrium repens*, *Brachythecium salebrosum*, *Dicranum scoparium* та ін. Серед епіксільних видів, які зростають на середньорозкладеній деревині звичайними є: *Lophocolea heterophylla*, *Rhizomnium punctatum*, *Dicranum montanum*, *Callicladium haldanianum*, *Plagiothecium denticulatum* та ін. На трухлявій деревині знаходимо вже облигатні епіксії. Серед печіночників це *Lepidozia reptans*, *Geocalyx graveolens*, *Jamesoniella autumnalis*, *Nowellia curvifolia*, а серед мохів — *Tetraphis pellucida*, *Dicranum flagellare*, *Aulacomnium androgynum*, рідко — *Hypnum imponens*. Пізніше тут поселяються вже бріофіти, які у згаданих ектопах формують основу епігейного мохового ярусу.

Сирі бори (A_4) та сирі субори (B_4) сприяють розвитку соснових та березових лісів довгомохових, що є найбільш характерними для периферійних частин мезотрофних боліт, та екотонних смуг, перехідних від суходолів до боліт. Моховий ярус соснових та березових лісів довгомохових є добре розвинутим, характеризується проєктивним покриттям 70-90%. У згаданих ектопах домінує *Polytrichum commune*, який має значну висоту — в середньому 20-30 см, а в окремих випадках — до 50-60 см. Як домішка у моховому покритті довгомохових лісів зустрічаються *Polytrichum juniperinum*, *Pleurozium schreberi*, *Dicranum polysetum* та *Hylocomium splendens*, які займають підвищені та сухіші елементи мікрорельєфу. Одночасно у мікросниженнях значну роль віді-

грають вологолюбні види мохів — *Aulacomnium palustre*, *Sphagnum capillifolium*, *S. palustre*, *S. fallax* та інші, які в сумі утворюють 15-20% проєктивного покриття мохового ярусу.

Частково в сирих борах (A_4) та сирих суборах (B_4), а також мокрих борах (A_5) та суборах (B_5) розвиваються заболочені ліси сфагнові, що репрезентують екологічні умови, вкрай несприятливі для зростання дерев. Це в переважній більшості лісові мезотрофні соснові (A_4 , A_5 , B_4 , B_5) та березові (A_4 - B_4), і значно рідше — мезотрофні чорновільхові болота (B_4), а також соснові оліготрофні болота (A_5). Характерною їх рисою є вираженість мікрорельєфу (купини — міжкупинні зниження), в залежності від якого відбувається розподіл видів епігейних мохів у ценозі. Участь бріофітів та еколого-ценотичні особливості мохового покриву згаданих ценозів будуть розглянуті нижче разом з болотами.

Багатою є епігейна бріофлора лісів сирих (C_4) та мокрих (C_5) сугрудів і сирих (D_4) та мокрих (D_5) грудів Житомирщини, сумарна частка яких дорівнює 4,5% вкритої лісом площі області і представлена, головним чином, вільшняками. У чорновільхових лісах частка згаданих едотопів сягає 74,6%. У чорновільхових лісах за кількістю видів мохоподібних переважає епігейна група. Наприклад, у вільшняку на радіо-екологічному стаціонарі в Лугинському ДЛГ, Повчанському л-ві, кв. 50, вид. 22 (тип лісорослинних умов — сирий сугруд (C_4)) нами зареєстровано 26 видів бріофітів, з них 18 видів входили до епігейної групи, 2 види — до епіфітної, 3 види — до епіксильної, ще 3 види зустрічалися на кількох субстратах одночасно. Епігейні мохи у згаданих екологічних умовах суцільного покриву звичайно не утворюють, їх розподіл у ценозі відбувається в залежності від форм мікрорельєфу. Так, на пристовбурних підвищеннях ростуть *Plagiomnium cuspidatum*, *Rhizomnium punctatum*, *Thuidium recognitum*, *Pleurozium schreberi*. В обводнених зниженнях цих екотопів основу мохового покриву утворюють *Calliergonella cuspidata*, *Calliergon cordifolium*, *Climacium dendroides*, *Aulacomnium palustre*. У пониженнях вільшняків у мезотрофних умовах (B_{4-5} - C_{4-5}) звичайно зустрічаються

сфагнові мохи — *Sphagnum palustre*, *S. teres*, *S. capillifolium*, *S. fimbriatum* та інші, а також *Polytrichum commune*, *Polytrichastrum longisetum*. Звідка, в умовах сильного зволоження та слабкої проточності (тип лісорослинних умов — мокрий сугруд (C_5)) мохи, характерні для знижень, мають проективне покриття 40-60%.

Мохоподібні широколистяних лісів. Широколистяні ліси, які зустрічаються на лесових островах у Житомирському Поліссі, а також у лісостепу Житомирської області, характеризуються досить багатим видовим складом бріофітів. Згадані ліси поширені переважно у свіжих (C_2) та вологих (C_3) сугрудах, свіжих (D_2) та вологих (D_3) грудах, сумарно ці типи лісорослинних умов займають на Житомирщині 34,1% вкритої лісом площі. У цих ценозах група епігейних видів представлена значно менше, ніж епіфітна. З епігейних видів найбільш звичайними в області в грабових та грабово-дубових лісах є *Plagiomnium cuspidatum*, *P. undulatum*, *P. affine*, *Atrichum undulatum*, *Plagiothecium denticulatum*, *Dicranella heteromalla*, *Pohlia nutans*. Згадані епігейні види в цих лісах суцільного покриву на ґрунті не утворюють, а трапляються окремими дернинками з загальним проективним покриттям у ценозі 1-5%. У широколистяних лісах найкраще представлена епіфітна група мохів, які селяться переважно на окоренках і стовбурах дерев. Причому, якщо на деревах граба з їх гладкою корою епіфітні мохоподібні ростуть переважно у невеликій за протяжністю, нижній частині стовбурів та на кореневих лапах, то на старих деревах дуба, клена, липи, з їх тріщинуватою корою, епіфітні види часто вкривають стовбури дерев суцільним чохлом до висоти 1-1,5 м і вище від землі. На стовбурах дуба в області найбільш частими епіфітами є: *Hypnum cupressiforme*, *Dicranum montanum*, *Platygyrium repens*, *Brachytheciasastrum velutinum*, *Brachythecium salebrosum*, *Sciuro-hypnum oedipodium*; також звичайні тут *Amblystegium serpens*, *Plagiothecium laetum*, *Pylaisia polyantha*, *Homalia trichomanoides*. З печіночників досить часто трапляються на дубах, особливо старих, *Lophocolea heterophylla*, *Radula complanata*, *Ptilidium pulcherrimum*, підше — *Frullania dilatata* та *Merzgeria furcata*.

Видовий склад епігейних мохів у дубових та осикових лісах аналогічних едотопів є досить близьким до описаного вище, однак у епіфітних видів він дещо відрізняється. Зокрема, на старих деревах осики значно частіше трапляються печіночники *Frullania dilatata* та *Radula complanata*, які іноді досягають висоти до 5 і більше метрів. З брієвих мохів окремими дернинками на значній висоті на стовбурах осик зустрічаються *Pylaisia polyantha* та види роду *Orthotrichum* (*O. speciosum*, *O. obtusifolium*, *O. pumilum*). Загалом, переважна більшість епіфітних видів мохів зустрічається на осіці в нижній частині стовбура, не вище 0,8-1м: *Pylaisia polyantha*, *Hypnum cupressiforme*, *H. pallescens*, *Brachytheciastrum velutinum*, *Herzogiella seligeri*, *Lophocolea heterophylla* та ін.

Мохоподібні лук. До складу рослинності лук також входять мохоподібні (близько 30 видів). Найкраще моховий покрив виражений на дуже зволжених луках, перехідних до боліт — болотистих та торф'янистих. Він представлений такими видами, як *Climacium dendroides*, *Aulacomnium palustre*, *Calliergonella cuspidata*. Меншу участь у створенні мохового ярусу лук беруть *Thuidium assimile*, *Drepanocladus aduncus*, *Oxyrrhynchium hians* та *Plagiomnium* spp. На мезотрофних луках з періодичним сильним зволоженням також досить звичайними є сфагнові мохи — *Sphagnum palustre*, *S. teres*, *S. subsecundum*. На суходольних луках моховий покрив виражений значно гірше і представлений, головним чином, *Abietinella abietina* та ксерофільними видами роду *Polytrichum* Hedw. На сухих пасквальних збоях, з частково оголеним ґрунтом, з бріофітів зустрічаються *Brachythecium albicans* і *Ceratodon purpureus*. На місці старих вогнищ на луках, втім, як і в лісах, звичайними є карбофільні види — *Funaria hygrometrica* та *Marchantia polymorpha*.

Мохоподібні боліт. Загальна площа боліт в Житомирській області дорівнює 81,4 тис. га [Еколого-економічні проблеми..., 2001]. Заболоченість території різна, вона різко зменшується з північного заходу на південний схід — з 12-15% у Ємільчинському та Олевському районах до 2% у східній та південній частині області — Попільнянському та Ружинському районах.

На Житомирщині представлені всі три основних типи боліт за характером водно-мінерального живлення — евтрофні (низинні), мезотрофні (перехідні) та оліготрофні (верхові). Серед боліт області переважають невеликі за площею масиви (до 100 га) [Брадiс та ін., 1973]. За загальною чисельністю та площею в області переважають евтрофні болота, характерні для заплав добре вироблених річкових долин. Найбільші з заплавних боліт Житомирщини — Моства (1860 га), Дничево (1436 га), Гуйвинське (1294 га). Також зустрічаються тут значні за площею позазаплавні болотні масиви, найбільш значними з них є Озерянське (4664 га), Гвоздь (2604 га) та Бучмани (1506 га). Особливістю Житомирської області є те, що по даній території через Городницю-Коростень-Діброву-Димер (Київської обл.) проходить південна межа поширення вододільних боліт з оліготрофною та мезотрофною рослинністю [Брадiс, 1969]. На болотах Житомирщини зареєстровано понад 70 видів мохоподібних.

У класі формацій евтрофних боліт на Житомирщині найбільш характерними є осокові та осоково-мохові ценози і значно рідше — лісові та чагарникові. Евтрофні болота групи формацій купинних осок з домінуванням у травостої *Carex omskiana* Meinsch., *C. appropinquata* Schum., *C. caespitosa* L., *C. juncella* (Fr.) Th.Fr. досить звичайно зустрічаються як у поліській, так і лісостеповій частині Житомирщини, хоча значних за площею суцільних масивів і не утворюють. У їх ценозах добре виражений мікрорельєф. Зокрема, на високих купинах зростають такі види мохів, як *Climacium dendroides*, *Aulacomnium palustre* та печіночник *Marchantia polymorpha*. В обводнених зниженнях основу мохового ярусу створюють *Drepanocladus aduncus*, *Calliergonella cuspidata* та *Calliergon cordifolium*.

Для групи формацій евтрофних кореневищноосокових ценозів з домінуванням у травостої *Carex rostrata* Stokes, *C. vesicaria* L., *C. acutiformis* Ehrh., *C. riparia* Curtis мікрорельєф виражений значно гірше, ніж у купинноосокових ценозах. Для кореневищноосокових ценозів з мохів найбільш характерними є *Calliergonella cuspidata* та *Drepanocladus aduncus*, з домішкою *Calliergon cordifolium*, *C. giganteum*,

Campylium stellatum та *Aulacomnium palustre*. Останні два види можуть переважати біля підвищеної основи кореневищних осоки. Проективне покриття мохового ярусу на кореневищно-осокових болотах коливається в широких межах (5-40%).

Значно більшу ценотичну роль відіграють мохи в групі формацій евтрофних осоково-мохових боліт. Д.К. Зеров [1938] вважав основною передумовою їх розвитку застійність водно-мінерального живлення. Основний ярус травостою згаданих боліт утворюють осоки: кореневищні — *Carex rostrata*, *C. vesicaria*, *C. acuta* L., *C. acutiformis*, *C. riparia* або купинні — *Carex omskiana*, *C. appropinquata*, *C. diandra* Schrank, рідше — *C. caespitosa* та *C. juncella*. Моховий покрив тут має різну вираженість — від 40% до майже суцільного (85-90%). У гіпновому покриві цих боліт найчастіше домінують *Drepanocladus aduncus*, *Calliergonella cuspidata*, *Aulacomnium palustre*, рідше — *Calliergon cordifolium*, *C. giganteum*, *Campylium stellatum*, *Plagiomnium ellipticum*, *Philonotis fontana* та ін. На підсушених ділянках цих боліт участь гідрофільних мохів зменшується і домінуючими видами стають *Climacium dendroides* та *Brachythecium mildeanum*. Сфагнові мохи також можуть домінувати на евтрофних осоково-мохових болотах Житомирщини, фактично екологічні умови таких евтрофних боліт є для них найбільш підходящими та перехідними вже до мезотрофних умов. У їх ценозах домінують *Sphagnum teres*, *S. subsecundum*, *S. platyphyllum*, *S. contortum* і значно рідше — *Sphagnum compactum* та *S. warnstorffii*.

Клас формацій мезотрофних боліт представлений такими групами формацій: лісових сфагнових боліт (формаціями березово-сфагновою (типи лісорослинних умов — A_4 - B_4 , B_5), березово-сосново-сфагновою (типи лісорослинних умов — B_4 - B_5), чагарниковими сфагновими болотами (переважно, вербовими, типи лісорослинних умов — B_4 - B_5), відкритими трав'яно-чагарничково-сфагновими болотами. У ценозах мезотрофних лісових та чагарникових сфагнових боліт Житомирської області, незалежно від складу деревного та чагарникового ярусу, в моховому покриві домінують *Sphagnum fallax* та *S. cuspidatum*, а як домішка зустрічаються *Sphagnum centrale*, *S. angustifolium*, *S. subsecundum*, *S. capillifolium*,

S. palustre, *S. magellanicum*. На найвищих купинах зустрічаються *Pleurozium schreberi*, *Dicranum polysetum*, *Aulacomnium palustre*, *Polytrichum strictum*.

У групі формацій мезотрофних відкритих трав'яно-сфагнових боліт на Житомирщині найбільш поширені формації пухівково-сфагнова (з домінуванням у травостої *Eriophorum angustifolium* Honck. та *E. gracile* W.D.J.Koch), а також осоково-сфагнова (з домінуванням *Carex lasiocarpa* Ehrh., *C. rostrata*, *C. vesicaria*), моховий покрив яких є практично суцільним (проективне покриття сягає 80-95%) та має значну товщину. У першій формації основу мохового ярусу створюють *Sphagnum fallax* та *S. cuspidatum*, а в другій — *Sphagnum fallax*, *S. cuspidatum* та *S. palustre*, з домішкою *Sphagnum centrale*, *S. magellanicum*, *S. teres* та *S. subsecundum*. При цьому на підвищених елементах мікрорельєфу домінують *Sphagnum fallax* та *S. magellanicum*, а у мочажинах — переважно *Sphagnum cuspidatum*. Для мезоевтрофних боліт Поліського заповідника вказували домінування сфагнових мохів з секції *Subsecunda* — *Sphagnum auriculatum* та *S. platyphyllum* [Партыка, 1986].

Клас формацій оліготрофних боліт в Житомирській області складається з двох груп формацій — лісових сфагнових боліт, переважно соснових (у типі лісорослинних умов — *A₅*) та пригнічено-рідколісних сфагнових боліт. В обох групах формацій сосновий деревостан пригнічений, хоча і в різному ступені, і добре виражений мікрорельєф, обумовлений переважно життєдіяльністю сфагнових мохів. Моховий покрив сосново-сфагнової формації має проективне покриття 85-95%, як правило, домінують в ньому *Sphagnum fallax* та *S. magellanicum*. На верхівках високих купин звичайно зростають *Polytrichum strictum*, рідше — *P. commune*, *Dicranum polysetum* та *Pleurozium schreberi*, а у мочажинах — *Sphagnum cuspidatum*.

Унікальними є ценози пригнічено-рідколісних оліготрофних боліт, які досягли "фускум-стадії" — найвищої для боліт Житомирського Полісся. Такі ценози є рідкісними в Україні, занесені до "Зеленої книги" [1987] та потребують охорони. Зустрічаються вони на Житомирщині зрідка — в

урочищі "Спуди" Поліського природного заповідника, а також у ландшафтному заказнику "Плотниця" (Олевський р-н), гідрологічному заказнику "Червоновольський" (Новоград-Волинський р-н). На згаданих болотах окремі купини зливаються у високі (до 0,6-1,0 м заввишки та 2-3 м у діаметрі) торфові горби, складені, головним чином, бурими сфагновими мохами. Є.М. Брадє [1969] виділяла в цій формації дві групи асоціацій: в першій у моховому ярусі, який є едифікаторним у даних екологічних умовах, домінує *Sphagnum magellanicum* з домішкою *S. angustifolium*, а у другій — співдомінують *Sphagnum fuscum*, *S. magellanicum* та *S. angustifolium*, і лише зрідка як співдомінант виступає *Sphagnum rubellum*. Верхівки торфових горбів звичайно займають *Polytrichum strictum*, *Pleurozium schreberi* та *Dicranum polysetum* і рідше — *Polytrichum commune*. Між купинами у мочажинах звичайними є *Sphagnum cuspidatum* та *S. fallax*.

Мохоподібні водних місцезростань. Видовий склад бріофітів водних екосистем Житомирської області є небагатим (17 видів). У стоячих лісових водоймах, каналах лісоосушувальної мережі зі слабкою течією, а також в сильно обводнених евтрофних болотах в області іноді майже суцільний плаваючий покрив утворює печіночник *Riccia fluitans*; даний вид також зустрічається по підсохлих берегах водойм на мулі та рослинних рештках. Значно рідше на Житомирщині зустрічається інший плаваючий вид печіночників — *Ricciocarpos natans*, локалітети якого пов'язані переважно зі стариками великих річок — Уборті (в Олевському р-ні) та Тетерева (у Радомишльському р-ні), а також невеликими озерцями (у Ємільчинському р-ні). У водоймах з стоячою водою — озерах, ставках, дуже обводнених евтрофних болотах — звичайними видами є *Drepanocladus aduncus*, *Calliergon giganteum*, *Calliergonella cuspidata*, і дещо рідше — *Warnstorffia fluitans*. Про набір мохів, що ростуть на зануреному у воду камінні, йдеться нижче.

Мохоподібні кам'янистих відслонень. Окремо слід розглянути бріофлору відслонень різноманітних геологічних порід у Житомирській області. Переважна їх більшість представлена на Житомирщині виходами на поверхню гранітів

та гнейсів. На Овруцько-Словечанському та Білокоровицькому кряжах на поверхню також виходять червонокольорні овруцькі кварцити, які характеризуються своєрідним мінералогічним складом. Обмежене поширення в області мають відслонення лесу та лесовидних суглинків — на лесових островах Житомирського Полісся (Новоград-Волинському, Овруцько-Словечанському) та у південній, лісостеповій частині області. В окремих локалітетах на Житомирщині, як, наприклад, околиці с. Словечно, с. Городець на Овруцько-Словечанському кряжі; в окол. м. Житомир; смт. Городниця Новоград-Волинського р-ну, лесові відслонення мають потужність 5-10 м. Крім того, на Житомирщині зустрічаються різнокольорні, шаруваті, неогенові піщано-глинисті відклади зі значним вмістом включень кременю різних розмірів (3-30 см). Вони виходять на поверхню у Володарсько-Волинському р-ні, окол. смт. Нова Борова, Лугинському р-ні, с. Рудня-Повчанська, а також відслонюються по берегах річок Ірша та Жерев, формуючи специфічні берегові та донні субстрати. Поширення відслонень головних типів порід в Житомирській області представлено на рисунку 3.

Як відомо, видовий склад та проективне покриття мохоподібних на камінні залежить від зволоження, освітлення, наявності гумусу, кута нахилу його поверхонь по відношенню до горизонтальної площини [Рыковский, 1980]. Залежно від зміни основних екологічних факторів на дослідженій території можна виділити такі типові місцезростання з участю петрофітних бріофітів: сухі освітлені відслонення на степових схилах, затінене каміння під шатром лісів (листяних, хвойних), мокре каміння по берегах водотоків та у воді [Вірченко, 2006а]. На цьому субстраті всього зареєстровано 96 видів мохоподібних.

Освітлені відкриті кам'яністі відслонення трапляються на схилах балок, по берегах річок; з часом вони трансформуються в петрофітно-лучностепові ценози. Такі місцезростання ми обстежили в Житомирській обл. у м. Коростишеві біля р. Тетерів, в окол. м. Олевська по берегах р. Уборть, у с. Неділище Ємільчинського р-ну.

Рис. 3. Поширення відслонень кристалічних, метаморфічних та лесових порід у Житомирській області

Загалом специфіку бріофлористичного комплексу освітлених гранітних виходів складає ряд облігатних епілітів, зокрема з родини *Grimmiaceae*; в меншій мірі — ефемерні мохи з *Pottiaceae* та ксерофільні сланеві печіночники родів *Mannia* та *Riccia*. Розподіл мохоподібних у такому місцезростанні, як правило, виглядає наступним чином. На сухому освітленому камінні домінують представники роду *Grimmia* (*G. laevigata*, *G. ovalis*, *G. pulvinata*, *G. muehlenbeckii*); домішку до них складають *Schistidium apocarpum*, *Orthotrichum anomalum*, *Hedwigia ciliata*. З появою шару гумуса на камінні вже з'являються епірейні мохи *Ceratodon purpureus*, *Polytrichum piliferum*, *P. juniperinum*, *Pogonatum urnigerum*, *Syntrichia ruralis*, *Racomitrium canescens*, *Abietinella abietina*, *Brachythecium albicans*. Для схилів над р. Тетерів в околицях м. Житомир Д.К. Зеров [1964] вказував рідкісні для регіону ксерофільні печіночники *Mannia fragrans* і *Riccia ciliata*. Зауважимо, що деякі представники цього комплексу (*Grimmia* spp., *Schistidium apocarpum*, *Hedwigia ciliata*) проникають в освітлені екотопи лісів. З іншого боку, частина лісових видів (як *Hypnum cupressiforme* та ін.) знаходить собі сприятливі еконіші на петрофітно-лучностепових ділянках.

Мохоподібні кам'янистих відслонень під шатром лісів обстежені нами в окол. м. Коростишева, Житомира, с. Броники Новоград-Волинського р-ну, с. Устинівка Олевського р-ну. У згаданих екотопах більшу частку бріофлори складають звичайні лісові види. На затінених кам'янистих виходах із середнім ступенем зволоження у листяних лісах дуже характерні так звані епіфіто-епіліти. Крім каміння, вони заселяють також окоренки, стовбури дерев, подекуди і мертву деревину. З мохів тут домінують *Hypnum cupressiforme*, *Sciuro-hypnum populeum*, *Paraleucobryum longifolium*; співдомінантами виступають *Homalothecium sericeum*, *Anomodon viticulosus*, *Isothecium alopecuroides*, *Pterygynandrum filiforme*, *Leskeella nervosa*, *Platygyrium repens*. З печіночників у мохових обростаннях беруть участь *Radula complanata*, *Frullania dilatata*, *Plagiochila porelloides*, *Lejeunea cavifolia*. На шарі ґрунту в дубово-грабових лісах з'являються вже типові епірейні мохи *Atrichum undulatum*, *Polytrichastrum*

formosum, *Dicranella heteromalla*, *Plagiomnium cuspidatum*, *Tortula subulata*, *Plagiothecium cavifolium*; у вологіших місцях — *Rhizomnium punctatum*, *Climacium dendroides*, *Brachythecium rutabulum*.

Склад петрофітної бріофлори хвойних та мішаних лісів відрізняється від такого листяних. Зокрема, у хвойних лісах більшу роль відіграють фотофільні та оксифільні види. В освітлених місцях у таких лісах на силікатному камінні знаходимо представників родів *Grimmia*, *Schistidium*, *Hedwigia ciliata*; в затінених — *Hypnum cupressiforme*, *Paraleucobryum longifolium*, *Dicranum scoparium*, *D. montanum*, *Sanionia uncinata*, *Sciuro-hypnum oedipodium*, *S. populeum*, *Brachytheciastrum velutinum*. З печіночників трапляються *Barbilophozia barbata*, *Ptilidium pulcherrimum*, *Lophocolea heterophylla*, представники родів *Lophozia* та *Cephaloziella*. З появою шару гумуса тут поселяються види наземного мохового покриву соснових лісів: *Polytrichum piliferum*, *P. juniperinum*, *Syntrichia ruralis*, *Ceratodon purpureus*, *Pohlia nutans*, *Dicranum polysetum*, *Pleurozium schreberi*. На камінні чи в тріщинах скель під шатром чагарників та лісів Житомирщини знайдено ряд рідкісних бріофітів. Так, А.С. Лазаренко [1929] для окол. Житомира вказував *Bartramia ithyphylla* та *B. romiformis*. Д.К. Зеров [1939] біля с. Рудня-Замисловицька Олевського р-ну знаходив печіночники *Frullania tamarisci* і *Radula lindenbergiana*. Л.Я. Партика [1974] в Селезівському лісництві Овруцького р-ну виявила *Racomitrium heterostichum*. Також нами виявлені *Frullania fragilifolia* (с. Устинівка Олевського р-ну), *Reboulia hemisphaerica* (окол. с. Варварівка Олевського р-ну), *Taxiphyllum wisgrillii* (окол. м. Коростишева) та інші види.

Такі екотопи, як занурене у воду каміння та каміння, що регулярно зрошується водою, широко представлені на Житомирщині. Автори зібрали зразки вологолюбних мохоподібних з околиць м. Житомира, Коростишева, с. Броники Новоград-Волинського р-ну, с. Хмелівка поблизу м. Олевська та інших пунктів. У даних місцезростаннях трапляється трохи більше 10 видів, в основному представники родин *Amblystegiaceae*, *Fontinalaceae*, *Fissidentaceae*. У чистих річ-

ках та лісових струмках, на перекатах з швидкою течією зустрічається *Fontinalis antipyretica*, який прикріплюється переважно до кам'янистих субстратів, рідше — до коріння та гілок дерев у воді, утворюючи пасма 20-40 см завдовжки, що плавно коливаються за течією. Валуни, а також занурені у воду стовбури дерев, часто щільно обростає *Leptodictyum riparium*; згаданий вид трапляється і у джерелах та водоймах із стоячою водою; іноді він поселяється на камінні у фонтанах (м. Житомир). На зануреному у воду камінні, на ділянках річок та струмків зі швидкою течією в області зрідка зустрічаються: *Platyhypnidium riparioides* (р. Случ та р. Тетерів), *Fissidens fontanus* (р. Тетерів та р. Пепра), *Fissidens crassipes* і *Cinclidotus fontinaloides* (р. Тетерів), *Hygroamblystegium fluviatile* (р. Случ). Як зазначено, ряд наведених вище видів може рости не тільки на кам'янистих субстратах, але й на мертвій деревині чи, навіть, коренях дерев у воді, тому їх можна віднести до факультативних епілітів.

Мохоподібні міських місцезростань. Як відомо, бріофіти також є невід'ємними компонентами урбоєкосистем. Тут вони поселяються як на природних субстратах (корі дерев, відслоненнях ґрунту, кристалічних породах), так і на штучних, антропогенних субстратах (асфальті, бетоні, шифері тощо). Автори вивчали видовий склад мохів дерев (тополь, верб, лип, яблунь), що висаджуються для озеленення вулиць та дворів у Житомирі. Незалежно від породи, на них часто зростають *Pylaisia polyantha*, *Amblystegium serpens*, *Leskea polycarpa*, *Orthotrichum pumilum*, *O. obtusifolium*, *O. diaphanum*; рідше — *Platygyrium repens*, *Hypnum cupressiforme*, види роду *Brachythecium* s.l. Для флористичного складу таких насаджень характерна відсутність печіночників та наявність на форофітах внаслідок запиленості стовбурів епігеїчних видів — *Ceratodon purpureus* і представників роду *Bryum*. У цьому ж місті досліджено мохи, що зростають на бетонних блоках. Було встановлено, що в освітлених місцях на них переважають верхоплідні мохи — *Tortula muralis*, *Ceratodon purpureus*, *Syntrichia ruralis*, *Schistidium apocarpum*, *Barbula unguiculata*; у затінених і більш вологих

місцях тут з'являються бокоплідні види *Amblystegium serpens* і *Pylaisia polyantha*. В нижній частині цегляних та кам'яних мурів, підмурках старих будівель у населених пунктах Житомирщини постійними видами є *Bryum argenteum* та *Ceratodon purpureus*. *Bryum argenteum* настільки пристосувався до існування в міському середовищі, що зустрічається навіть на незначних скупченнях пилу між склом вікон у тролейбусах (м. Житомир).

Загалом, за даними еколого-ценотичного аналізу, 60% бріофлори Житомирської області зосереджено в лісах, де представлені найбільш різноманітні екотопи. Майже 25% видів мохоподібних зростає на болотах, переважно евтрофних; менша їх кількість трапляється на луках та у водних місцезростаннях. Серед субстратних груп переважають епігеїди (близько 150 видів) та петрофіти (96), далі йдуть епіфіти (близько 50) та епібіоти (понад 30 видів). Значно збіднений набір мохів спостерігається на природних та штучних субстратах у містах.

РОЗДІЛ 4. РІДКІСНІ ВИДИ ТА ОХОРОНА МОХОПОДІБНИХ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Охорона мохоподібних в Україні, як і в Європі в цілому, є актуальним завданням. Проаналізувавши публікації геоботаніків і бріологів та врахувавши результати власних досліджень, ми дійшли висновку, що на видовому рівні в Українському Поліссі першочергової охорони потребують болотні та петрофітні мохоподібні.

Оскільки кам'янисті відслонення цього регіону поширені лише на Житомирському Поліссі, а Житомирська область займає його більшу частину, то, зрозуміло, що в соціологічному відношенні головну увагу на цій території слід приділити саме епілітам. Це на часі ще й тому, що петрофіти зазнають значних втрат через антропогенну діяльність: створення кар'єрів у місцях відслонень кристалічних порід, затоплення скель при спорудженні водосховищ на річках, рекреацію, випасання худоби тощо.

Наведена нижче таблиця 6 містить 23 види-петрофіти в широкому сенсі, які ми відносимо до рідкісних. Серед них є мохоподібні, що зростають безпосередньо на камінні та продуктах його руйнування, а також так звані епіфіто-епіліти, які можуть поселятися і на окоренках чи стовбурах дерев широколистяних порід. Велику наукову цінність мають насамперед ті петрофіти, котрі є рідкісними не тільки в регіоні, але й на більшій території держави. Так, наприклад, *Fissidens fontanus* відомий в Україні виключно з Житомирщини; тільки з цієї області вказували для рівнинної частини України *Frullania tamarisci*, *F. fragilifolia*, *Radula lindenberghiana*, *Scapania undulata* та *Racomitrium aciculare* (див. картосхеми поширення видів у Додатку II).

Таблиця 6

Рідкісні мохоподібні Житомирської області

№	Назви видів	Кількість місцезнаходжень			Приналежність до "Червоних книг"
		1	2-3	4-10	
1	*Antitrichia curtipendula	x			—
2	*Bartramia ithyphylla	x			—
3	*Bartramia pomiformis			x	—
4	*Cinclidotus fontinaloides		x		—
5	*Dichodontium pellucidum	x			—
6	Dicranum viride			x	ЧКМЕ
7	Drepanocladus sendtneri		x		—
8	*Fissidens arnoldii	x			ЧКМЕ
9	*Fissidens crassipes		x		—
10	*Fissidens fontanus			x	—
11	*Frullania fragilifolia	x			—
12	*Frullania tamarisci	x			—
13	*Hygroamblystegium fluviatile	x			—
14	Hypnum imponens	x			—
15	Jungermannia subulata	x			ЧКМЕ
16	*Mannia fragrans	x			—
17	Meesia triquetra	x			ЧКУ
18	Neckera pennata	x			ЧКМЕ
19	*Plagiopus oederianus	x			—
20	*Preissia quadrata	x			—
21	Pseudocalliergon lycopodioides		x		—
22	Pseudobryum cinclidioides	x			—
23	*Racomitrium aciculare	x			—
24	*Racomitrium heterostichum		x		—
25	*Radula lindenbergiana	x			—
26	*Reboulia hemisphaerica	x			—
27	*Rhabdoweisia fugax		x		—
28	Riccia huebeneriana	x			—
29	*Scapania undulata	x			ЧКМЕ
30	*Schistostega pennata		x		ЧКУ
31	*Sciuro-hypnum plumosum	x			—
32	Sphagnum molle			x	ЧКУ
33	Sphagnum subnitens		x		ЧКУ
34	Sphagnum tenellum		x		ЧКУ

35	<i>Sphagnum wulfianum</i>		x		ЧКУ
36	<i>Splachnum ampullaceum</i>		x		—
37	* <i>Taxiphyllum wissgrillii</i>		x		—
38	<i>Tomentypnum nitens</i>		x		—
39	<i>Ulota coarctata</i>	x			—
40	<i>Warnstorffia exannulata</i>		x		—
Всього		22	14	4	11

Примітка: зірочкою (*) позначені види, які є петрофітами в області; ЧКУ — "Червона книга України"; ЧКМС — "Червона книга мохоподібних Європи".

Як бачимо з таблиці 6, 15 видів-петрофітів відомі в Житомирській області з одного місцезнаходження, шість — з 2-3 і тільки два — з 4-10 локалітетів. Враховуючи, що багато цих знахідок було здійснено в першій половині XX століття, до того ж у м. Житомирі та його околицях, стане зрозумілою виключна вразливість до людської діяльності цієї раритетної компоненти бріофлори. Тому в майбутньому слід провести детальні повторні дослідження петрофітних мохоподібних у Житомирському районі (річка Тетерів з притоками Гуйва та Гнилоп'ять). Варто зазначити, що останніми роками ряд рідкісних епілітних бріофітів ми виявили в Олевському районі (*Fissidens fontanus*, *Frullania fragilifolia*, *Racomitrium heterostichum*, *Reboulia hemisphaerica*, *Scapania undulata*, *Sciuro-hypnum plumosum*, *Taxiphyllum wissgrillii*) [Вірченко, 2005, 2006б; Вірченко, Орлов, 2005]. Низку видів, повторно не знайдених нами в Житомирській області, знайдено в сусідній Рівненській області (Надслучанський РЛП) — це *Mannia fragrans*, *Bartramia ithyphylla*, *B. pomiformis*, *Rhabdoweisia fugax*, *Cinclidotus fontinaloides*. Там же виявлені епілітні мохи, які досі не зареєстровані на Житомирщині, — *Cynodontium polycarpon* s.l., *Isothecium myosuroides* Brid. і *Thamnobryum alopecurum* (Hedw.) Gangulee [Вірченко, 2007].

Як згадано вище, в Житомирській області потребують охорони також і болотні мохи. У торфах регіону встановлено низку субарктичних і бореальних мохів, які зростали на

низинних болотах у польодовикові часи [Зеров, 1934; Бачурина, 1964]. Частина цих видів (*Helodium blandowii*, *Pseudocalliergon trifarium*, *Scorpidium scorpioides*, *S. revolvens* (Sw.) Rubers) не виявлена в сучасному рослинному покриві боліт області і, ймовірно, вже зникла з її території. Решта видів відома з небагатьох локалітетів, де вони знаходяться в реліктовому стані. Через те, що ці види перебувають у певній невідповідності з сучасними природними умовами, вони є дуже вразливими до антропогенного впливу. Так, за даними Т.Л. Андрієнко [1982], при осушенні боліт з їх складу в першу чергу випадають льодовикові релікти та гідрофільні види. Саме тому з мохів-гелофітів в області слід охороняти реліктові види, такі, як *Meesia triquetra*, *Pseudocalliergon lycopodioides*, *Tomentypnum nitens*, копрофільний вид *Splachnum ampullaceum* та рідкісні сфагни (таблиця 6). З останніх *Sphagnum molle* відомий в Україні тільки з Житомирщини, *S. wulfianum* — з Житомирського Полісся; на рівнині України лише в Житомирській області знайдені *Sphagnum subnitens* і *S. tenellum* (див. карти поширення). Оскільки ряд боліт в Олевському, Коростишівському та інших районах вже осушено або ж у значній мірі трансформовано, то постає нагальне завдання перевірки сучасного стану популяцій перелічених видів і пошуку нових локалітетів цих болотних мохів в області, а також організації їх охорони.

Слід зазначити, що 11 видів, які пропонуються для охорони у Житомирській області, вже занесено до різного рангу "Червоних книг". Так, шість таксонів з поданого нами переліку (*Meesia triquetra*, *Schistostega pennata*, *Sphagnum molle*, *S. subnitens*, *S. tenellum*, *S. wulfianum*) занесено до чинного, другого видання "Червоної книги України" [1996], а ще три (*Fissidens fontanus*, *Pseudocalliergon lycopodioides*, *Pseudobryum cinclidioides*) планується включити до її третього видання. Крім того, п'ять видів бріофітів (*Dicranum viride*, *Fissidens arnoldii*, *Jungermannia subulata*, *Neckera pennata*, *Riccia huebeneriana*) занесено до "Червоної книги мохоподібних Європи" [Red data book..., 1995] і є видами міжнародного рівня охорони.

Значний як науковий, так і природоохоронний інтерес

має оцінка репрезентативності видового складу мохоподібних заповідних об'єктів Житомирської області щодо її бріофлори в цілому. Як вказували вище, на території Поліського природного заповідника охороняється 139 видів мохоподібних, у тому числі п'ять червонокнижних (*Sphagnum molle*, *S. tenellum*, *Pseudobryum cinclidioides*, *Dicranum viride*, *Riccia huebeneriana*). У заповідному урочищі "Городище" (м. Житомир), разом зі скелею "Чотири Брати", встановлено 95 видів (з них один червонокнижний — *Schistostega pennata*). Значна кількість бріофітів також вказана для заказників "Плотниця", "Дивлинський", "Городницький", "Довгий Мох", "Зелений Мох", "Олевський", геологічної пам'ятки природи "Камінне село" та ін. (Додаток IV). З представлених у цьому додатку даних видно, що з 294 видів мохоподібних Житомирської області в об'єктах її природно-заповідного фонду нині відомо 196. Отже, на сьогодні ми оцінюємо репрезентативність бріофлори природних заповідних об'єктів відносно такої Житомирської області у 66%. Якщо тут врахувати ще наявні відомості про мохи проєктованих Коростишівського національного природного парку та Городницького регіонального ландшафтного парку, то цей відсоток зросте до 75,5%. В майбутньому слід провести дослідження бріофлори решти природно-заповідних територій області, а також, у разі потреби, створити заповідні об'єкти для охорони мохоподібних.

РОЗДІЛ 5. КОНСПЕКТ МОХОПОДІБНИХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Наведений нижче "Конспект мохоподібних" Житомирщини включає 294 види, з них один вид антоцеротів, 73 — печіночників і 220 видів мохів. Він складений на основі узагальнення літературних відомостей, даних бріологічного гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного (KW), а також результатів власних досліджень авторів.

Для зручності назви видів у "Конспекті" розміщені за абеткою. До кожного таксону наводяться латинська і українська наукові назви, місцезнаходження в Житомирській області, а також екологія і поширення в Україні. Біля першого цитування української назви роду в дужках указано латинську назву родини і порядку. Повне систематичне положення будь-якого таксону можна встановити за допомогою Додатку I "Система надвидових таксонів". У Додатку III зведені синоніми, які також вказані і в "Конспекті". Латинські видові назви та система мохоподібних подані за працями "Анотований список печіночників і антоцеротів Європи та Макаронезії" [Grolle, Long, 2000] та "Анотований список мохів Європи та Макаронезії" [Hill, Bell, Bruggeman-Nannenga et al., 2006]. З метою уникнення розбіжностей в українських наукових назвах мохоподібних, останні подані головним чином за вітчизняними "Флорами" [Зеров, 1964; Бачурина, Мельничук, 1987-1989, 2003]. Для уточнення окремих назв та поширення видів автори звертались також до "Чекліста мохоподібних України" [Бойко, 2008].

При цитуванні місцезнаходжень використані
такі скорочення:

вид. — виділ	півд. — південний
ДЛГ — держлісгосп	півн. — північний
ДЛМГ — державне лісомис- ливське господарство	р. — річка
зах. — західний	р-н — район
кв. — квартал	с. — село
кол. — колишній	смт — селище міського типу
л-во — лісництво	ст. — станція
м. — місто	сх. — східний
обл. — область	уроч. — урочище
окол. — околиця	х. — хутір

ANTHOCEROTOPHYTA – АНТОЦЕРОТИ

***Phaeoceros carolinianus* (Michx.) Prosk.**

Syn.: *Phaeoceros laevis* ssp. *carolinianus* (Michx.) Prosk.

Феоцерос каролінський (Anthocerotaceae, Anthocerotales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, берег р. Уборть, на вологих відслоненнях ґрунту [Партыка, 1986 як *Phaeoceros laevis* s.l.]; Олевський р-н, окол. с. Устинівка, берег р. Перга, відслонення ґрунту, 11.09.2003 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на ланах та схилах, по краях доріг. Полісся та Лісостеп, рідше у Карпатах, дуже рідко в Степу.

MARCHANTIOPHYTA – ПЕЧІНОЧНИКИ

***Anastrophyllum hellerianum* (Nees ex Lindenb.) R.M.Schust.**

Syn.: *Crossocalyx hellerianus* (Nees) Meyl.

Анастрофіл Геллера (Lophoziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хочи-не, болото Страхове, на гнилому стовбурі, 30.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині. Карпати, рідко на Житомирському Поліссі.

***Aneura pinguis* (L.) Dumort.**

Syn.: *Riccardia pinguis* (L.) Gray

Аневра лиснюча (Aneuraceae, Metzgeriales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Перга, низинне болото Дідове озеро, 17.08.1930 (Зеров), ст. Пост Дров'яний [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: у вогких місцях на піщаному ґрунті. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Криму.

***Barbilophozia barbata* (Schmidel ex Schreb.) Loeske**

Барбілофозія бородата (Lophoziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров); скеля Чотири Брати, 20.09.1996 (Орлов); Житомирський р-н, Сіянська гора біля с. Головенка, 19.06.1929 (Лазаренко); Олевський р-н, коло с. Рудня-Замисловицька, уроч. Каміння, 26.08.1929 (Зеров); окол. с. Устинівка, геологічна пам'ятка природи "Камінне село", на затінених гранітах в лісі, 04.08.1999 (Якушенко); біля с. Устинівка, правий берег р. Рокитна, граніти у дубовому лісі, 11.09.2003 (Вірченко); м. Коростень, схили до р. Уж, 04.08.1925 (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів, скелі в сосновому лісі, 18.09.1925 (Зеров); Малинський р-н, окол. Радомишльської с/г дослід. ст. (ст. Ірша), на граніті, 04.07.1923 (Лепченко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на кристалічних скелях. Карпати, Житомирське Полісся, Правобережний Лісостеп, Крим.

***Blasia pusilla* L.**

Блазія маленька (Blasiaceae, Metzgeriales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964]; Володарсько-Волинський р-н, 4 км на схід від смт Іршанськ, на мокрому піску на березі лісового ставка, 21.12.2006 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вогкому ґрунті на схилах, в канавах, біля доріг. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

***Blepharostoma trichophyllum* (L.) Dumort.**

Блефаростома волослиста (*Pseudolepicoleaceae*, *Jungermanniales*)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, на схід за Озерянським болотом, на корінні коло стовбура, 05.09.1929 (Зеров), с. Рудня (Зеров); Лугинський р-н, с. Топільня [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, іноді на вологому ґрунті, корі дерев та скелях. Карпати, рідко на Поліссі та Розточчі.

***Calypogeia azurea* Stotler et Crotz**

Syn.: *Calypogeia trichomanis* (L.) Corda

Каліпогея лазурова (*Calypogeiaceae*, *Jungermanniales*)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине, с. Перга, с. Озеряни, с. Білокоровичі, ст. Пост Дров'яний [Зеров, 1964]; окол. с. Хмелівка, відслонення ґрунту на березі лісового струмка, 20.04.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, заплава р. Жолобниці, на ґрунті, 14.05.1973 (Партика); Лугинський р-н, с. Топільня [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, піщовикових скелях, болотному ґрунті, іноді на гнилій деревині. Карпати, Полісся, рідко на Розточчі.

***Calypogeia neesiana* (C.Massal. et Carestia) Mull.Frib.**

Каліпогея Нееса

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине, с. Рудня, с. Озеряни, ст. Пост Дров'яний [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, березово-вільховий ліс, на оголеному ґрунті в канаві, 19.05.1973 (Партика); (Овруцький р-н), Селезівське л-во, сосновий ліс, на гнилому стовбурі, 17.04.1973 (Партика); Лу-

гинський р-н, с. Топільня [Зеров, 1964]; Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, скелях, гнилій деревині, на торф'янистому ґрунті. Карпати, Полісся.

***Cephalozia bicuspidata* (L.) Dumort.**

Цефалозія двозагострена (Cephaloziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине, с. Перга, с. Озеряни, с. Білокорівичі (Зеров); Лугинський р-н, с. Топільня [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на вологому піщаному і глинистому ґрунті, гнилій деревині, торф'янистому ґрунті та скелях. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

***Cephalozia catenulata* (Huebener) Lindb.**

Цефалозія ланцюжкова

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хочине, коло болота Страхове, на гнилому стовбурі, 30.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, торф'янистому ґрунті. Карпати, рідко на Житомирському Поліссі.

***Cephalozia connivens* (Dicks.) Lindb.**

Цефалозія зімкнена

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Рудня, Жу-ржевицька лісова дача, с. Хочине, с. Перга, с. Рудня-Замисловицька, між с. Рудня-Радовельська та с. Замисловичі, болота Корма, Михієве, Озерянське, ст. Пост Дров'яний, болото Бучмани біля Білокорівичів [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, болото Клітне, заболочена лісова просіка, на гнилому пні, 18.05.1973 (Партика).

Екологія і поширення в Україні: на вологому торф'янистому ґрунті (переважно на оліготрофних болотах), гнилих стовбурах дерев, по берегах боліт. Карпати, Полісся, рідко на Розточчі та в Лісостепу.

Cephalozia lunulifolia (Dumort.) Dumort.Syn.: *Cephalozia media* Lindb.Цефалозія півмісяцева

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине, с. Озеряни, ст. Пост Дров'яний, с. Рудня-Радовельська [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині хвойних порід, іноді на ґрунті, на кристалічних скелях та болотах. Карпати, Полісся.

Cephalozia pleniceps (Austin) Lindb.Цефалозія повна

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хочине, болото Залісся (Зеров), окол. с. Озеряни, Озерянське болото (Зеров), оз. Корма, болото Гвоздь (Зеров), с. Білокорівичі [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на торф'янистому ґрунті, на затінених вогких скелях, іноді на гнилій деревині. Карпати, Західне Полісся, Розточчя.

Cephoziella hampeana (Nees) Schiffn.Цефалозієла Гампе (Cephaloziellaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, кв. 42, на вологому оголоному ґрунті [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті, скелях, торфі. Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим.

Cephoziella rubella (Nees) Warnst.Цефалозієла червонувата

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, червень 1932 (Зеров); Олевський р-н, болото Довге в окол. с. Хочине, при основі стовбура сосни, 28.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, кв. 46, на ґрунті в сосново-березовому лісі, 21.04.1973 (Партыка).

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті, скелях, торфі, гнилій деревині. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Cephaloziella spinigera* (Lindb.) Warnst.**

Syn.: *Cephaloziella subdentata* Warnst.

Цефалозієла колючконосна

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хочине, сфагнове болото, на пні, 25.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник, на заболочених місцях [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: в заболочених місцях разом з мохами, іноді на скелях. Карпати, Полісся.

***Chiloscyphus pallescens* (Ehrh. ex Hoffm.) Dumort.**

Syn.: *Chiloscyphus fragilis* (Roth) Schiffn.

Хілосцифус блідий (Geocalycaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схил правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров); Олевський р-н, окол. с. Хочине, болото Залісся, 01.07.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті та гнилій деревині. Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Chiloscyphus polyanthos* (L.) Corda**

Syn.: *Chiloscyphus rivularis* (Schrad.) Hazsl.

Хілосцифус багатоперіантієвий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 1 км на захід від м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 76, біля джерела у вільшняку, 14.09.2003 (Орлов); Малинський р-н, с. Пиріжки, с. Баранівка [Belke, 1866]; Олевський р-н, окол. с. Хмелівка, на корінні дерев та гранітних валунах у струмку під шатром лісу, 28.04.2004 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, заплава р. Жолобниці, зарості вільхи, на гнилих гілках, 14.05.1973 (Партыка) [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті в лісах, на лісових болотах, по берегах водойм, іноді на камінні в проточній воді. Карпати, Розточчя, Полісся, Крим.

***Cladopodiella fluitans* (Nees) H.Buch**

Кладоподієла плавуча (Cephaloziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, болото Великий Мох в окол. с. Перга, в мочажині, 16.08.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на болотах у воді або серед сфагнових мохів. Карпати, Розточчя, Житомирське Полісся.

***Conoscephalum conicum* (L.) Dumort.**

Коноцефал конічний (Conoscephalaceae, Marchantiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров) [Зеров, 1939]; скеля Чотири Брати, на ґрунті біля джерела, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, с. Нова Рудня, скелі над р. Тетерів, 26.07.1935 (Зеров); між с. Нова Рудня та с. Тригир'я, 27.07.1935 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті, на схилах та вогких скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп.

***Fossombronina foveolata* Lindb.**

Фосомбронія ямчаста (Fossombroniaceae, Metzgeriales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хочи-не, уроч. Яблониця, при дорозі коло болота, 01.07.1930 (Зеров); с. Перга, низинне болото Дідове озеро, на торфі, 15.08.1930 (Зеров); с. Озеряни, болото біля оз. Корма, на торфі, 05.09.1929 (Зеров) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, березовий ліс, на узбіччі дороги в мокрих місцях, 12.05.1973 (Парти-ка); (Олевський р-н) Копищенське л-во, болото Шаболтах, на вогкому оголеному ґрунті, 27.08.1972 (Партика).

Екологія і поширення в Україні: на торф'янистому ґрунті, по берегах озер. Полісся, дуже рідко в Степу.

Fossombronía pusilla (L.) Nees**Фосомбронія маленька**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, на ґрунті, 14.10.1932 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на голому вогкому ґрунті. Карпати, Житомирське Полісся.

Fossombronía wondraczekii (Corda) Lindb.**Фосомбронія Вондрачека**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, на ґрунті, 14.10.1932 (Зеров); Овруцький р-н, с. Антоновичі, стінка канами на лузі, 27.06.1929 (Лазаренко); Червоноармійський р-н, с. Стрибіж, на полі, 20.09.1932 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на голому порушеному ґрунті — по ланах, стежках, канавах та берегах. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп.

Frullania dilatata (L.) Dumort.**Фруланія розширена (Frullaniaceae, Jungermanniales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров), скеля Чотири Брати (Лазаренко; Зеров); Житомирський р-н, с. Нова Рудня, с. Тригір'я (Зеров); м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров; Окснер; Вірченко); Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, зарості вільхи, на корі вільхи, 13.05.1973 (Партика); Овруцький р-н, с. Прилуки (Окснер); Словечанський ДЛГ, Городецьке л-во, кв. 41, заказник "Словечанський кряж", на старих осиках, 22.05.2005 (Орлов); Олевський р-н, с. Рудня-Замисловицька, між Олевськом та с. Рудня, с. Рудня-Радовельська, ст. Пост Дров'яний [Зеров, 1964]; біля с. Устинівка, берег р. Перга, на осиці в дубовому лісі, 11.09.2003 (Вірченко); Олевський ДЛГ, Олевське л-во, кв. 16, заказник "Олевський", на корі осик, 01.06.2004 (Орлов); окол. с. Хмелівка, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Липницьке л-во, заказник "Липницький",

на стовбурах дубів, 12.05.2004 (Орлов); Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Курчиця, на старих дубах у долині р. Случ, 09.06.2004 (Орлов); Смільчинський р-н, Смільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, кв. 79, заказник "Юзихівка", на окоренках дубів, 15.03.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев та скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Frullania fragilifolia* (Taylor) Gottsche, Lindenb. et Nees**

Фруланія крихколиста

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Устинівка, берег р. Перга, на затіненому камінні в лісі, 11.09.2003 (Вірченко) [Вірченко, 2004].

Екологія і поширення в Україні: на корі дерев та скелях. Карпати, Житомирське Полісся.

***Frullania tamarisci* (L.) Dumort.**

Фруланія тамарискова

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Рудня-Замисловицька, уроч. Каміння, затінені стрімкі скелі в лісі, 26.08.1929 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на корі дерев та скелях. Карпати, Житомирське Полісся, Крим.

***Geocalyx graveolens* (Schrad.) Nees**

Геокалікс пахучий (Geocalycaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, ст. Пост Дров'яний, на гнилому стовбурі та корінні дерев, 23.08.1930 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, вільховий ліс, на гнилій деревині, 21.04.1973 (Партика) [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на затінених вологих скелях, ґрунті та гнилій деревині. Карпати, Західне Полісся, Західний Лісостеп.

Jamesoniella autumnalis (DC.) Steph.

Джеймсонієла осіння (Lophoziales, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине, с. Рудня, с. Рудня-Озерянська, с. Рудня-Радовельська, ст. Пост Дров'яний (Зеров); Лугинський р-н, с. Топільня [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, на ґрунті, по скелях. Карпати, Полісся, Правобережний Лісостеп.

Jungermannia hyalina Lyell

Syn.: *Plectocolea hyalina* (Lyell) Mitt.

Юнгерманія прозора (Jungermanniaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схил правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на глинистому ґрунті, по схилах, біля доріг. Карпати, Розточчя, Житомирське Полісся, Західний і Правобережний Лісостеп.

Jungermannia leiantha Grolle

Syn.: *Jungermannia lanceolata* auct.

Юнгерманія гладенькоперіантієва

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, Боровський брід, на гнилому пні, 14.05.1973 (Партика).

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті, скелях та гнилій деревині. Карпати, Полісся, Розточчя, Західний Лісостеп.

Jungermannia subulata A.Evans

Юнгерманія шилоподібна

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. м. Олевськ, зібр. і визн. як *Jamesoniella autumnalis* Д.К. Зеров [Ваня, Вірченко, 1993].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, на вкритих ґрунтом скелях. Житомирське Полісся.

Kurzia pauciflora (Dicks.) Grolle

Syn.: *Telaranea setacea* (Weber) Mull.Frib.

Курція малоквіткова (Lepidoziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Перганське л-во, оліготрофне болото Срулеве, кв. 31-32, серед сфагнових мохів, 30.08.1972 (Партика) [Партика, 1974]; Олевський р-н, окол. с. Хочине, болото Залісся, 01.07.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на сфагнових болотах. Карпати, Житомирське Полісся.

Lejeunea cavifolia (Ehrh.) Lindb.

Леженя увігнутолиста (Lejeuneaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скелі в кущах, 14.10.1932 (Зеров) [Зеров, 1964]; Житомирський р-н, с. Нова Рудня над р. Тетерів, затінена печера, 26.07.1935 (Зеров); с. Тригір'я над р. Тетерів, скелі в лісі, 27.07.1935 (Зеров) [Зеров, 1939]; с. Головенка над р. Гнилоп'ять, 26.06.1930 (Лазаренко) [Зеров, 1964]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, дубово-грабовий ліс на правому березі р. Тетерів, на затіненому камінні, 15.05.2004 (Вірченко); Олевський р-н, окол. с. Будки, заказник "Олевський", на камінні в дубовому лісі, 26.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вологих скелях, іноді на ґрунті, гнилій деревині та стовбурах дерев. Карпати, Житомирське Полісся, Правобережний Лісостеп, Крим.

Lepidozia reptans (L.) Dumort.

Лепідозія повзуча (Lepidoziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Журжевицька лісова дача, с. Рудня, болото Корма біля с. Озеряни, с. Рудня-Радовельська, ст. Пост Дров'яний [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, вільховий ліс, на гнилому стовбурі, 21.04.1973 (Партика); Лугинський р-н, с. Топільня [Зеров, 1964]; Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, на ґрунті та скелях. Карпати, Полісся, Розточчя, Західний і Правобережний Лісостеп.

***Lophocolea bidentata* (L.) Dumort.**

Syn.: *Lophocolea cuspidata* Limpr., *Chiloscyphus coadunatus* (Sw.) J.J. Engel et R.M. Schust.

Лофоколея двозуба (Geocalycaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров) [Зеров, 1939]; Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, окол. с. Хочине, коло болота Хомин Мох, 25.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1964]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, під шатром лісу, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті в лісах, на схилах, краях ровів, іноді на скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Lophocolea heterophylla* (Schrad.) Dumort.**

Syn.: *Chiloscyphus profundus* (Nees) J.J. Engel et R.M. Schust.

Лофоколея різнолиста

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов), зах. околиця міста, на відслоненні лесу у кар'єрі, 07.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 72-75, на пенях та окоренках дерев, 22.03.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник, на гнилій деревині та корі живих дерев [Партыка, 1986]; Олевський р-н, Озерянське болото біля оз. Корма, ст. Пост Дров'яний, с. Рудня-Радовельська [Зеров, 1964]; окол. с. Устинівка, на окоренку дуба, 10.09.2003 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на пенях та окоренках дуба, 20.10.2003 (Орлов); Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Лугинське л-во, кв. 86, на корі при основі стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на пенях, окоренках дубів

та гнилій деревині, 03.05.2003 (Орлов); Коростенський р-н (Партика); Бердичівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Богданівське л-во, Райгородоцька дача, дубовий ліс, на мертвій деревині, 09.08.1983 (Вірченко); Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, на окоренках дерев, заказник "Довгий Брід", 10.06.2003 (Орлов); 3 км на захід від смт Миропіль, на старих дубах, 01.04.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, на стовбурах дерев, іноді на ґрунті та скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Lophocolea minor* Nees**

Син.: *Chiloscyphus minor* (Nees) J.J. Engel et R.M. Schust.

Лофоколея менша

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров); Житомирський р-н, окол. с. Головенка, Сіянська гора над р. Гнилоп'ять, 19.06.1929 (Лазаренко); м. Коростень, схили до р. Уж, червень 1930 (Зеров) [Зеров, 1964]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, лучно-степові схили на лівому березі р. Тетерів, на ґрунті, 13.06.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті біля доріг, на стінках каналів, схилах, скелях, іноді на гнилих пенях та окоренках дерев. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Lophozia bicrenata* (Schmidel ex Hoffm.) Dumort.**

Лофозія двозарубчаста (Lophoziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, червень 1932 р. (Зеров) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Перганське л-во, березово-сосновий ліс, по краю окопа [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на глинистому ґрунті по схилах та канавах. Полісся, Розточчя, Лісостеп.

***Lophozia excisa* (Dicks.) Dumort.**Лофозія вирізна

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник, на піщаному і глинистому ґрунті [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на піщаному та глинистому ґрунті, на камінні. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Lophozia incisa* (Schrad.) Dumort.**Лофозія надрізана

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. ст. Пост Дров'яний, на гнилому стовбурі, 23.08.1930 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, іноді на ґрунті або скелях. Карпати, рідше на Розточчі та Поліссі.

***Lophozia longidens* (Lindb.) Macoun**Лофозія довгозубчаста

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Рудня-Замисловицька, на кристалічних скелях [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: переважно на кристалічних відслоненнях, іноді на гнилій деревині. Карпати, Полісся.

***Lophozia longiflora* (Nees) Schiffn.**

Syn.: *Lophozia porphyroleuca* (Nees) Schiffn.

Лофозія довгоквіткова

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хочи-не, болото Залісся, на гнилому стовбурі, 01.07.1930 (Зеров); у районі болота Страхове, 30.06.1930 (Зеров); коло с. Рудня, на гнилому стовбурі, 01.09.1929 (Зеров); болото Гвоздь [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині та торфі. Карпати, Західне Полісся.

Lophozia ventricosa (Dicka.) Dumort.**Лофозія роздута**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Нова Рудня над р. Тетерів, на схилі, 26.07.1935 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, скелях, стовбурах дерев. Карпати, Розточчя, Західне Полісся.

Mannia fragrans (Balbis) Frye et L.Clark**Маннія запашна (Aytoniaceae, Marchantiales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили над р. Тетерів, 13.04.1933 (Лазаренко) [Зеров, 1955].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, освітлених скелях та відкритих схилах. Степ і Лісостеп, рідше на Поліссі, в Карпатах та Криму.

Marchantia polymorpha L.**Маршанція поліморфна (Marchantiaceae, Marchantiales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров), біля скелі Чотири Брати (Орлов); Житомирський р-н, с. Дубовець (Окснер), Богунське л-во (Орлов), с. Тригир'я (Орлов); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), Озерянське болото (Зеров), с. Устинівка (Вірченко); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во (Партика); Лугинський р-н, с. Великий Дивлин (Гринь), Повчанський ліс (Романова); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров; Вірченко), с. Кам'яний Брід (Циганкова); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916], м. Овруч (Орлов); Радомишльський р-н, с. Поташня (Бачурина); Малинський р-н, ст. Ірша (Лепченко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на вологій землі, кам'яних стінах, на скелях, болотах, біля джерел тощо. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Metzgeria furcata* (L.) Dumort.**Метцгерія вилчата* (Metzgeriaceae, Metzgeriales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров), скеля Чотири Брати (Зеров; Лазаренко; Орлов); Житомирський р-н, с. Нова Рудня, с. Тригір'я [Зеров, 1964]; Олевський р-н, ст. Пост Дров'яний, с. Рудня-Радовельська, с. Рудня-Замисловицька (Зеров); м. Коростень [Зеров, 1964]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, дубово-грабовий ліс на правому березі р. Тетерів, на затіненому камінні, 15.05.2004 (Вірченко); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Ярунь, заказник "Вересна", дубово-грабовий ліс, на окоренку клена, 01.04.2008 (Орлов); Городницький ДЛГ, Держинське л-во, кв. 13, на схилі до р. Случ, заказник "Ліс над Случчю", грабово-дубовий ліс, на окоренку липи, 20.07.2008 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев та скелях, рідко на ґрунті. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Mylia anomala* (Hook.) Gray**Мілія аномальна* (Jungermanniaceae, Jungermanniales)**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Перга, болото Великий Мох, 16.08.1930 (Зеров); окол. с. Озеряни, Михієве болото, на торфі, 17.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, на стінках канами на болоті, 18.05.1973 (Партика).

Екологія і поширення в Україні: на торфі сфагнових боліт, на заболоченому піщаному ґрунті. Карпати, Західне Полісся.

Nardia geoscyphus* (De Not) Lindb.**Нардія мішкова* (Jungermanniaceae, Jungermanniales)**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, між с. Рудня та с. Журжевичі, канава коло дороги, 30.08.1929 (Зеров), с. Перга (Зеров), між с. Рудня-Замисловицька та с. Озеряни [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на голому ґрунті, біля до-
ріг, на схилах. Карпати, Житомирське Полісся.

***Nowellia curvifolia* (Dicks.) Mitt.**

Новелія криволиста (Cephaloziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине,
с. Рудня, Журжевицька лісова дача, с. Озеряни, ст. Пост
Дров'яний [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник
(Овруцький р-н), Селезівське л-во, на гнилій деревині,
20.04.1973 (Партика).

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині. Карпа-
ти, Розточчя, Полісся.

***Odontoschisma denudatum* (Mart.) Dumort.**

Одонтоσχізма оголена (Cephaloziaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине, Жур-
жевицька лісова дача, с. Рудня, с. Перга, с. Озеряни, с. Зазі-
р'я, с. Рудня-Радовельська, ст. Пост Дров'яний, с. Білокоро-
вичі [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині, торф'я-
нистому та піщаному ґрунті, на скелях. Карпати, Житомир-
ське Полісся.

***Pellia endiviifolia* (Dicks.) Dumort.**

Пелія розсіченолиста (Pelliaceae, Metzgeriales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого
берега р. Тетерів, 03.08.1925 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964]; Олев-
ський р-н, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, відслонення ґрун-
ту на старій колії в лісі, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: у вогких місцях, на відсло-
неннях, переважно на вапнистому ґрунті. Карпати, Полісся,
Лісостеп, Крим.

***Pellia epiphylla* (L.) Corda**

Пелія налисткова

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Озерянське бо-
лото (Зеров), с. Рудня-Радовельська [Зеров, 1964]; окол.

с. Хмелівка, відслонення ґрунту вздовж лісової річки, під шатром лісу, 28.04.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник, на вологому ґрунті, по берегах річок [Партыка, 1986]; Смільчинський р-н, Смільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, на бобровій загаті в каналі, 20.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вологому затіненому ґрунті біля доріг, канав, джерел та річок. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Plagiochila porelloides* (Torrey ex Nees) Lindenb.**

Syn.: *Plagiochila asplenioides* (L.) Dumort. var. minor Lindenb.

Плагіохіла порелоподібна (Plagiochilaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров; Окснер), скеля Чотири Брати, 20.09.1996 (Орлов); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); м. Коростень [Зеров, 1964 як *Plagiochila asplenioides* s.l.]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, дубово-грабовий ліс на правому березі р. Тетерів, на затіненому камінні, 15.05.2004 (Вірченко); Романівський р-н, біля кол. с. Кам'янка, граніти над р. Случ, 27.08.1936 (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, скелях, гнилій деревині, іноді на окоренках дерев. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Porella platyphylla* (L.) Pfeiff.**

Порела плосколиста (Porellaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скелі правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров); м. Коростень, затінені скелі над р. Уж, 04.08.1925 (Зеров) [Зеров, 1964]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, дубово-грабовий ліс на правому березі р. Тетерів, на затіненому камінні, 13.06.2004 (Вірченко); Олевський р-н, біля с. Устинівка, берег р. Перга, на осиці в дубовому лісі, 11.09.2003 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев та скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Preissia quadrata (Scop.) Nees

Прейсія квадратна (Marchantiaceae, Marchantiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Окснер і Зеров) [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на вологих скелях та ґрунті. Карпати, Розточчя, Житомирське Полісся, Крим.

Ptilidium ciliare (L.) Hampe

Птилідій війчастий (Ptilidiaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, сосновий ліс, на схилі, 16.05.1973 (Партика) [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у хвойних лісах, іноді на скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лівобережний Лісостеп.

Ptilidium pulcherrimum (Weber) Vain.

Птилідій найкрасивіший

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Денеші (Зеров); 1,5 км на захід від м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на стовбурах дубів, 15.05.2000 (Орлов); Олевський р-н, с. Хочине, ст. Пост Дров'яний, с. Рудня-Радовельська, с. Озеряни, Журжевицька лісова дача, с. Рудня, с. Рудня-Замисловицька (Зеров), с. Устинівка (Вірченко); окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, сосновий ліс, на корі ялівцю, 16.04.1973 (Партика); (Овруцький р-н), Селезівське л-во, березово-сосновий ліс, на ґрунті, 23.04.1973 (Партика); Овруцький р-н, с. Піщаниця (Окснер); Коростишівський р-н, м. Коростишів [Зеров, 1939]; Малинський р-н, ст. Ірша, на граніті, 04.07.1923 (Лепченко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев, пеньках, гнилій деревині, іноді на скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Radula complanata* (L.) Dumort.**Радула сплюснена* (Radulaceae, Jungermanniales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир [Зеров, 1964], скеля Чотири Брати (Лазаренко; Зеров); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 15, на окоренках старих дубів, 01.05.2004 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, Богунське л-во, кв. 49, в старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська [Зеров, 1964]; біля с. Устинівка, берег р. Перга, на дубі в дубовому лісі, 11.09.2003 (Вірченко); окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, 22.04.2004 (Орлов); окол. с. Будки, заказник "Олевський", в дубовому лісі, 26.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, вільховий ліс, на стовбурі вільхи, 21.04.1973 (Партика); Овруцький р-н, Словечанський ДЛГ, Городецьке л-во, кв. 45, заказник "Словечанський кряж", на корі старих осик, 16.05.2006 (Орлов); м. Коростень [Зеров, 1964]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Липницьке л-во, заказник "Липницький", на окоренках старих дубів, 20.05.2004 (Орлов); Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках та пеньках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов); Андрушівський р-н, Попільнянський ДЛГ, Андрушівське л-во, кв. 56, на окоренках дубів, 10.11.2004 (Орлов); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, кв. 79, заказник "Юзихівка", на окоренках старих дубів, 15.03.2004 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, дубово-грабовий ліс на правому березі р. Тетерів, на затіненому камінні, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев та скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Radula lindenbergiana* Gottsche ex C.Hartm.**Радула Лінденберга***

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Рудня-Замисловицька, уроч. Каміння, геологічна пам'ятка природи "Камінне село", стрімкі затінені скелі в лісі, 26.08.1929 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: переважно на скелях, іноді на корі дерев. Карпати, Житомирське Полісся.

***Reboulia hemisphaerica* (L.) Raddi**

Ребулія півкуляста (Aytoniaceae, Marchantiales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Варварівка, берег р. Уборть, на вкритих ґрунтом затінених гранітах, 26.05.2004 (Вірченко) [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті та скелях. Карпати, Західне Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Riccardia latifrons* (Lindb.) Lindb.**

Рікардія широка (Aneuraceae, Metzgeriales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тригір'я (Зеров); Олевський р-н, с. Хочине, с. Перга, окол. с. Озеряни, болото Гвоздь, болото Бучмани біля с. Білокорівчів [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, болото Горіхове Гало, на гнилій деревині в сирих та вологих лісах [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині. Карпати, Полісся.

***Riccardia multifida* (L.) Gray**

Рікардія багатодільна

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хочине, болото Залісся, 01.07.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на болотах, на вогкому ґрунті, на вологих скелях. Карпати, Розточчя, Полісся.

***Riccardia palmata* (Hedw.) Carruth.**

Рікардія пальчаста

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тригір'я (Зеров); Олевський р-н, с. Хочине, болото Корма біля с. Озеряни, болото Бучмани біля с. Білокорівчів [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник, на гнилій деревині в сирих та вологих лісах, на болотах [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині. Карпати, Полісся.

***Riccia ciliata* Hoffm.**

Річія війчаста (Ricciaceae, Marchantiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 14.10.1932 (Зеров) [Зеров, 1964]; Коростишівський р-н, болото-блюдне в сосновому лісі в окол. м. Коростишів, 12.08.2003 (Якушенко); Овруцький р-н, 2 км на півд. схід від с. Словечне, на перелозі, 18.08.2003 (Якушенко).

Екологія і поширення в Україні: на вологому, часто орному ґрунті. Степ і Лісостеп, рідко на Поліссі, в Карпатах та Криму.

***Riccia fluitans* L.**

Річія плавуча

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Корабельне л-во, 2 км на півн. від с. Тетерівка, в лісовому озерці, 18.08.2000 (Орлов); Корабельне л-во, кв. 6, в обводненій придорожній канаві, 02.07.2003 (Якушенко); Смільчинський р-н, Смільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, кв. 79, заказник "Юзихівка", в осушувальних каналах, 16.09.2007 (Орлов); Смільчинське л-во, в лісоосушувальній мережі, 18.09.2007 (Орлов); Кочичинське л-во, кв. 72, на мулі по берегу лісової річечки, 14.01.2009 (Орлов); Олевський р-н, окол. с. Варварівка, в старику р. Уборть [Вірченко, Орлов, 2005; Дубина, 2006]; 2 км на півд. від с. Запілля, у лісовому ставку, багато, 8.08.2008 (Орлов); 1 км на півд. від с. Білокорівичі, у лісоосушувальних каналах, 12.08.2006 (Орлов); Коростишівський р-н, 1 км на півн. від с. Царівка, старик у заплаві р. Дубовець, 09.08.2000 (Якушенко); Коростишівський ДЛГ, Смолівське л-во, кв. 27, у канаві, 08.07.2000 (Якушенко); Малинський р-н, с. Ворсівка, мілководдя русла р. Возня [Дубина, 2006]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, 2 км на півд. схід від с. Бучмани, в осушувальному каналі, 20.09.2006 (Орлов); Лугинське л-во, 5 км на схід від с. Літки, на обводненому ча-

гарниковому вербовому болоті, 18.09.2006 (Орлов); 0,5 км на захід від с. Глухова, на мулі по берегу зарослого ставка, 10.07.2008 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на поверхні стоячої або слабопроточної води, рідше на вологому ґрунті висихаючих водойм. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Riccia huebeneriana* Lindenb.**

Річія Гюбенера

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, уроч. Морозівська Тоня, на мулі висохлої водойми, 28.08.1972 (Партика) [Партика, 1974].

Екологія і поширення в Україні: на мулі висохлих озер, на вологому торф'янистому ґрунті. Полісся.

***Riccia sorocarpa* Bisch.**

Річія купкоплідна

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, с. Майдан-Копищенський, берег р. Уборть, на відслоненні ґрунту, 16.05.1973 (Партика) [Партика, 1986]; Коростишівський р-н, півн. окол. м. Коростишів, закинутий город, на глинистому ґрунті, 19.06.2005 (Якушенко).

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Ricciocarpos natans* (L.) Corda**

Річіокарп плавучий (Ricciaceae, Marchantiales)

Місцезнаходження в області: Ємільчинський р-н, між смт Ємільчине і с. Підлуби, в каналі з водою біля шосе, 24.05.2004 (Орлов і Вірченко); Олевський р-н, окол. с. Варварівка, в старику р. Уборть [Вірченко, Орлов, 2005; Дубина, 2006]; Коростенський р-н, заплавне озеро по р. Уж, 02.08.1979 (Дубина); Радомишльський р-н, м. Радомишль, меліоративний канал у заплаві р. Тетерів [Дубина, 2006]; с. Папірня, мілководдя водосховища на р. Мика, 30.07.1979 (Дубина).

Екологія і поширення в Україні: на поверхні стоячої води, рідше на вологому ґрунті висихаючих водойм. Полісся, рідше Карпати, Лісостеп і Степ.

***Scapania curta* (Mart.) Dumort.**

Скапанія коротка (Scapaniaceae, Jungermanniales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров) [Зеров, 1939]; Олевський р-н, с. Перга, на корінні дерев коло Верхнього броду, 18.08.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті, на скелях, іноді на коренях дерев та гнилій деревині. Карпати, Західне Полісся, Лісостеп.

***Scapania irrigua* (Nees) Nees**

Скапанія зрошувана

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Перга, с. Озеряни, с. Білорівнічч [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник, на вологому ґрунті, по берегах річок [Партька, 1986]; Радомишльський р-н, окол. м. Радомишль, торфове болото, 09.06.1891, зібр. і визн. як *Scapania undulata* О. Покровський [Зеров, 1964; Вірченко, 1990].

Екологія і поширення в Україні: на болотах, мокрих луках, на вологому ґрунті, рідко на гнилій деревині. Карпати, Полісся.

***Scapania nemorea* (L.) Grolle**

Суп.: *Scapania nemorosa* (L.) Dumort.

Скапанія гайова

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Перга, коло р. Червонка, на корінні берези, 18.08.1930 (Зеров); Лугинський р-н, окол. с. Топільня, вогкий ліс, на ґрунті, 21.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, скелях, іноді на гнилій деревині та коренях дерев. Карпати, Розточчя, Західне Полісся.

Scapania paludicola* Loeske et Mull.Frib.*Скапанія болотна**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Хочине, с. Перга, с. Озеряни, с. Білокоровичі [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, берег р. Жолобниця, на гнилій деревині, 20.04.1973 (Партика) [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на болотах та гнилій деревині. Житомирське Полісся.

Scapania undulata* (L.) Dumort.*Скапанія хвиляста**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, біля с. Хмелівка, на камінні лісового струмка, що впадає в р. Уборть, 25.05.2004 (Вірченко) [Вірченко, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті та камінні вздовж водотоків та у воді. Карпати, Житомирське Полісся.

Tritomaria exsectiformis* (Breidl.) Loeske*Тритомарія вирізноподібна (Lophoziaceae, Jungermanniales)**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Зазір'я, на схилі канами коло школи, 14.06.1930 (Зеров) [Зеров, 1939, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на піщаному ґрунті, скелях, гнилій деревині. Карпати, Житомирське Полісся.

BRYOPHYTA – МОХИ***Abietinella abietina* (Hedw.) M.Fleisch.****Син.: *Thuidium abietinum* (Hedw.) Schimp.****Абієтинела ялицева (Thuidiaceae, Hypnales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Житомирський р-н, с. Троянів (Зеров); 1 км на півд. від с. Іванівка, торф'яниста лука по днищу задернованої балки, 18.07.2007 (Орлов); 1,5 км на півд. від с. Тетерівка, на освітлених скелях та гранітних валунах вздовж р. Тетерів,

02.11.2003 (Орлов); Смільчинський р-н, окол. с. Михайлівка (Бачурина); Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров; Вірченко), с. Козіївка (Гончаренко); м. Малин (Окснер); Малинський р-н, біля с. Візня (Варес; Лепченко); Черняхівський р-н, с. Дівочки (Кочережко); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Курчиця, уроч. Попова гора, на відслоненнях гранітів, 22.07.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті по освітлених місцях — лучно-степових схилах, узліссях, галявинах, світлих соснових та мішаних лісах, по чагарниках та схилах балок, на скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Acaulon muticum (Hedw.) Mull.Hal.

Акаулон тупокінцевий (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, схили півд. експозиції над р. Тетерів, на відслоненнях ґрунту, 13.04.1933 (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: на глинистому та вапнистому ґрунті, лесових схилах, полях. Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ.

Amblystegium serpens (Hedw.) Schimp. (incl. *A. juratzkanum* Schimp.)

Амблістерій повзучий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський; Окснер); скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); зах. околиця міста, Богунія, на бетонних блоках, 11.01.2009 (Орлов); центр міста, у дворах на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на бетонній плиті в лісі, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, Богунське л-во, кв. 49, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); окол. с. Дениші, на гранітних скелях, нижче греблі на р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник

[Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на тополі, 09.08.1983 (Вірченко); Олевський р-н, Білокоровицький лісгосп [Партика, Поліщук, 1975]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на гранітних валунах у лісі, 20.05.2004 (Орлов); Романівський р-н, окол. смт Миропіль, граніти над р. Случ (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на вологому затіненому ґрунті, окоренках листяних дерев, на пенях, мертвій деревині в лісах, на скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Anomodon attenuatus (Hedw.) Huebener

Аномодон стоншений (Anomodontaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров), скелі за с. Троянів (Лазаренко), с. Головенка (Лазаренко); окол. с. Дениші, нижче греблі на р. Тетерів, на гранітних скелях, 01.06.2004 (Орлов); Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, с. Гуменники (Бачурина); м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Малинський р-н, окол. м. Малин (Варес); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, кв. 79, заказник "Юзихівка", на окоренках старих дубів, 15.03.2004 (Орлов); Лугинський р-н, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках старих дубів, 12.11.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на гранітних валунах під шатром лісу, 20.05.2004 (Орлов); Романівський р-н, окол. смт Миропіль (Бачурина); 3 км на захід від смт Миропіль, на старих дубах, 01.04.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на скелях, камінні, стовбурах листяних дерев у листяних та мішаних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Anomodon longifolius (Schleich. ex Brid.) Hartm.**Аномодон довголистий**

Місцезнаходження в області: Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська (Зеров); біля с. Пояски, заказник "Поясківський", 03.08.1999 (Якушенко); Новоград-Волинський р-н, Новоград-Волинський ДЛГ, Курчицьке л-во, долина р. Случ, на гранітних валунах під шатром старого дубового лісу, 09.06.2004 (Орлов); Романівський р-н, окол. смт Миропіль, граніти над р. Случ (Бачурина); 3 км на захід від смт Миропіль, на старих дубах, 01.04.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на затінених скелях, стовбурах старих дерев, пеньках у листяних та мішаних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Anomodon viticulosus (Hedw.) Hook. et Taylor**Аномодон вусатий**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров; Лазаренко); окол. с. Дениші, нижче греблі на р. Тетерів, на гранітних скелях, 01.06.2004 (Орлов); Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Романівський р-н, кол. с. Кам'янка, граніти над р. Случ, 27.08.1936 (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев, пеньках, затінених скелях, камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Antitrichia curtipendula (Hedw.) Brid.**Антитрихія звисла (Leucodontaceae, Hypnales)**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Сінгури, Сіянська гора, 13.10.1949 (Слободян) [Кулик, Улычна, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на окоренках і стовбурах дерев, пеньках у листяних лісах, а також на затінених скелях. Карпати, Крим, рідко на Житомирському Поліссі.

Atrichum angustatum (Brid.) Bruch et Schimp.

Атрих звужений (Polytrichaceae, Polytrichales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров); Олевський р-н, м. Олевськ (Слободян); м. Бердичів (Шафнагель) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на вогкому піскуватому та глинистому ґрунті у широколистяних та мішаних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

Atrichum tenellum (Rohl.) Bruch et Schimp.

Атрих ніжний

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, долина р. Болотниця (Балашов) [Бачурина, Мельничук, 1987]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на гранітних валунах під шатром лісу, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вогкому глинистому, піскуватому ґрунті, на торфовищах, полях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

Atrichum undulatum (Hedw.) P.Beauv.

Атрих хвилястий

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74-75, на ґрунті, 20.03.2003 (Орлов); 1 км на захід від м. Житомир, Богунське л-во, кв. 63, на ґрунті в дубовому лісі, 25.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Богданівське л-во, Райгородоцька дача, дубовий ліс, на ґрунті, 09.08.1983 (Вірченко); Овруцький р-н, с. Селезівка (Партика); Олевський р-н, с. Майдан-Копищенський, вздовж р. Уборть (Партика); біля с. Пояски, заказник "Поясківський", 03.08.1999 (Якушенко); Смільчинський р-н, Смільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, мезотрофні сосняки вздовж лісоосушувальної системи, на гнилому пеньку, 28.05.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на

ґрунті на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вологому піскуватому та глинистому ґрунті в листяних та мішаних лісах, узбіччях доріг, ґрунтових відслоненнях, затінених скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Aulacomnium androgynum* (Hedw.) Schwagr.**

Аулакомній двостатевий (Aulacomniaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, кв. 33, сосново-березовий ліс, на гнилому пеньку, 02.08.1972 (Балашов) [Партика, 1974].

Екологія і поширення в Україні: у вогких затінених місцях на гнилих пеньках, окоренках дерев, на силікатних скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Aulacomnium palustre* (Hedw.) Schwagr.**

Аулакомній болотний

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 76, на торф'янистій луці, 20.03.2003 (Орлов); 1 км на півд. від с. Іванівка, торф'яниста лука по днищу задернованої балки, 18.07.2007 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Новоград-Волинський р-н, с. Калинівка (Бачурина); окол. с. Курчиця, біля джерела в уроч. Попова гора, 18.08.2003 (Орлов); Баранівський р-н, смт Довбиш (Дульнева); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916], с. Норинськ (Лазаренко); Олевський р-н, Озерянське болото (Бачурина), с. Рудня-Радовельська (Зеров); Ємільчинський р-н, с. Крем'янка (Бачурина); Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, мезотрофні сосняки вздовж лісоосушувальної системи, 28.05.2003 (Орлов); Лугинський р-н, с. Кремне (Лазаренко), смт Лугини, Зажеревська дача (Бачурина); Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вологому сосняку, 20.05.2003 (Орлов); Лугинське л-во, у воло-

гому сосновому лісі, 12.07.2000 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, с. Стрижівка (Зеров), с. Кам'яний Бід (Бачурина); Малинський р-н, смт Чоповичі (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Держинське л-во, кв. 45, заказник "Довгий Бід", 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на болотах, заболочених луках та у заболочених лісах. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Barbula unguiculata* Hedw.**

Барбула нігтикподібна (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати над р. Тетерів, на скелях з півн. боку, 29.03.2003 (Орлов); зах. околиця міста, Богунія, на бетонних блоках у відкритому місці, 11.01.2009 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на глинистому ґрунті, на вкритих гумусом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Bartramia ithyphylla* Brid.**

Бартрамія прямолиста (Bartramiaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, гранітна скеля Чотири Брати над р. Тетерів, 18.06.1929 (Лазаренко) [Лазаренко, 1929].

Екологія і поширення в Україні: на глинистому ґрунті, камінні та скелях. Карпати, рідко на Житомирському Поліссі та в Правобережному Лісостепу.

***Bartramia pomiformis* Hedw.**

Бартрамія яблукоподібна

Місцезнаходження в області: м. Житомир, гранітна скеля Чотири Брати над р. Тетерів, 20.06.1929 (Лазаренко) [Лазаренко, 1929]; Житомирський р-н, окол. м. Житомир, 25.04.1888 (Липський), схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров) [Зеров, 1925]; Сіянська гора над р. Гнилоп'ять біля с. Головенка (Лазаренко; Слободян), с. Нова Руд-

ня — с. Тригир'я (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті та силікатних скелях. Карпати, Розточчя, Житомирське Полісся, Правобережний Лісостеп, Крим.

***Brachytheciasium velutinum* (Hedw.) Ignatov et Huttunen**
Syn.: *Brachythecium velutinum* (Hedw.) Schimp.

Брахитеціастр оксамитовий (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський); скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); зах. околиця міста, Богунія, на старих липах вздовж шосе, 10.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, на стовбурах дуба, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська (Зеров); окол. с. Хмелівка, Олевське л-во, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Пилиповичі, Новоград-Волинський ДЛГ, Пилиповицьке л-во, кв. 1, на окоренках дубів, 15.09.2007 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов); Лугинське л-во, кв. 86, на основах стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов); Бердичівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Богданівське л-во, Райгородоцька дача, дубовий ліс, на мертвій деревині, 09.08.1983 (Вірченко); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, заказник "Довгий Брід", 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, окоренках і стовбурах дерев, рідше на скелях, камінні, іноді на гнилій деревині. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Brachythecium albicans (Hedw.) Schimp.**Брахитецій білуватий (Brachytheciaceae, Hypnales)**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 1 км на півд. від с. Тетерівка, на ґрунті, 07.06.2004 (Орлов); 1,5 км на півд. від с. Тетерівка, на освітлених скелях та гранітних валунах вздовж р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Ємільчинський р-н, біля с. Михайлівка (Бачурина); Олевський р-н, між с. Радовель та с. Жубровичі (Бачурина); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, на скелях, 03.05.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); окол. с. Курчиця, на відкритих відслоненнях гранітів, 21.06.2003 (Орлов); Романівський р-н, граніти біля смт Миропіль над р. Случ (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на трав'янистих схилах, остепнених луках, скелях, камінні в сухих освітлених місцях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Brachythecium campestre (Mull.Hal.) Schimp.**Брахитецій польовий**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. с. Барапівка, на вигоні для худоби, 25.05.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, на ґрунті у вільшняку, 12.08.2000 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на трав'янистих схилах, у світлих лісах, іноді на скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Brachythecium mildeanum (Schimp.) Schimp.**Брахитецій Мільде**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, вздовж лісової дороги,

20.03.2003 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, на вологому ґрунті, 20.07.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на луках, болотах, у вологих та мокрих місцях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Brachythecium rivulare* Schimp.**

Брахитецій струмковий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тригір'я [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у вологих місцях, по берегах потоків, струмків. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Brachythecium rutabulum* (Hedw.) Schimp.**

Брахитецій коцюба

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на ґрунті, 03.05.2003 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на стовбурах дубів, 20.03.2003 (Орлов); окол. с. Дениші, нижче греблі на р. Тетерів, на гранітних скелях, 01.06.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, на ґрунті на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Лугинський р-н, окол. смт Лугини (Бачурина); Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на гранітних валунах під шатром лісу, 20.05.2004 (Орлов); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, заказник "Довгий Бід", на стовбурі дуба, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, камінні у вологих місцях, на коренях, при основі стовбурів дерев, гнилій деревині. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Brachythecium salebrosum (Hoffm. ex F.Weber et D.Mohr) Schimp.

Брахитецій шорсткий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський), скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомира, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74-75, на стовбурах дубів, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, Богунське л-во, кв. 49, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на тополі, 09.08.1983 (Вірченко); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); Новоград-Волинський р-н, Новоград-Волинський ДЛГ, Пилиповицьке л-во, кв. 1, на окоренках дубів, 15.09.2007 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на 120-річних дубах, 12.11.2003 (Орлов); Лугинське л-во, кв. 14, на основах стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, заказник "Довгий Брід", на стовбурах дубів, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, окоренках і стовбурах дерев, гнилій деревині в лісах, а також на затінених скелях і камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Bryoerythrophyllum recurvirostrum (Hedw.) P.C.Chen

Бріоеритрофіл косодзьобий (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, біля с. Головенка (Лазаренко). [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: на камінні, мурах, затінених скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Bryum argenteum Hedw.**Брій сріблястий (Bryaceae, Bryales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); центр міста, площа Соборна, на залізобетонному мурі, 17.06.2006 (Орлов); зах. околиця, Богунія, на бетонних блоках у відкритому місці, 11.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на стовбурах дуба, 20.03.2003 (Орлов); окол. с. Дениші, на затінених скелях на р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); 1,5 км на півд. від с. Тетерівка, на освітлених скелях та гранітних валунах вздовж р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; м. Новоград-Волинський (Слободян); окол. с. Броники, на освітлених гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на ґрунті на освітлених гранітах, 15.05.2004 (Вірченко); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Радомишльський р-н, с. Кочерів, на освітленому гранітному валуні, 20.10.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, на гумусі на різних субстратах — асфальті, камінні, мурах, дахах тощо. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Bryum caespiticiu Hedw.**Брій дернистий**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на греблі, 03.05.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Липський) [Бачурина, Мельничук, 1989]; окол. с. Дениші, на гранітних скелях на р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Радомишльський р-н, с. Кочерів, на освітленому гранітному валуні, 20.10.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на піскуватому ґрунті, на скелях, гонтових дахах, солом'яних стріхах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Bryum capillare Hedw. (incl. Bryum flaccidum Brid.)**Брій волосконосний**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на греблі, 03.05.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на ґрунті біля гранітів у затінку, 15.05.2004 (Вірченко); Лугинський р-н, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках старих дубів, 12.11.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. м. Новоград-Волинський (Слободян) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, заказник "Довгий Брід", у старому дубовому лісі, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на лісовому ґрунті, окоренках і стовбурах дерев, вкритих землею каменях та скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Bryum pseudotriquetrum (Hedw.) P.Gaertn., B.Mey. et Scherb.**Брій несправжньотригранний**

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916].

Екологія і поширення в Україні: на заболочених місцях, по берегах струмків, на евтрофних болотах. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу, Степу та Криму.

Buxbaumia aphylla Hedw.**Буксбаумія безлиста (Buxbaumiaceae, Buxbaumiales)**

Місцезнаходження в області: Народицький р-н, с. Міньки [Belke, 1866]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське та Перганське л-ва (Партика), (Овруцький р-н), Селезівське л-во (Партика); Олевський р-н, Білокозовицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, на сухих розріджених місцях субору, 14.05.1948 (Балковський); окол. Рудня-Радовельської болот. дослід. ст., уроч. Олешня, березово-сосновий ліс, на гнилому стовбурі, 19.06.1925 (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на піскуватому ґрунті у хвойних та мішаних лісах, іноді на мертвій деревині. Полісся, Карпати, Розточчя, рідше в Лісостепу.

Callicladium haldanianum (Grev.) H.A.Crum
 Syn.: *Heterophyllum haldanianum* (Grev.) M.Fleisch.

Калікладій Гальдоні (Нурпасеае, Нурпале)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74-75, на пенях, 20.03.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров); Овруцький р-н, с. Бережесть (Бачурина); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська (Зеров); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Лугинське л-во, кв. 86, на основах стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, заказник "Довгий Брід", на пенях, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на пенях, при основі стовбурів дерев, гнилій деревині в лісах та на болотах. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

Calliergon cordifolium (Hedw.) Kindb.

Калієргон серцелистий (Calliergonaceae, Нурпале)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. с. Ба-рашівка, в осушувальному каналі, 25.05.2003 (Орлов); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, в калюжі на кварталній просіці, 25.05.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), окол. м. Олевськ (Мельник), с. Озеряни (Бачурина), с. Білокоровичі (Бачурина); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916], с. Журба (Бачурина); Ємільчинський р-н, с. Крем'янка (Бачурина); Лугинський р-н, долина р. Жерев (Бачурина); Радомишльський р-н, с. Поташня (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Курчиця, Новоград-Волинський ДЛГ, Курчицьке л-во, в калюжі, 09.06.2004 (Орлов); окол. с. Броники, на ґрунті в заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних, рідко мезо-

трофних болотах, у вільшняках; по берегах озер, на заболочених луках. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Calliergon giganteum* (Schimp.) Kindb.**

Калієргон гігантський

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. с. Барашівка, в осушувальному каналі, 25.05.2003 (Орлов); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, в калюжі на кварталній просіці, 12.09.2005 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Коростенський р-н, окол. м. Коростень, гіпново-осокове болото, 05.08.1952 (Бачурина); кол. с. Ковцький, ви-сохле лісове болото, 25.07.1928 (Лазаренко); Лугинський р-н, Радогощанське л-во, кв. 40, мохово-осокове болото, 13.08.1952 (Бачурина); Новоград-Волинський р-н, біля с. Ярунь, заказник "Туганівський" [Андриєнко, Шеляг-Со-сонко, 1983]; Черняхівський р-н, с. Дівочки (Кочережко) [Ба-чурина, Мельничук, 2003]; Баранівський р-н, Баранівське ДЛМГ, Землянське л-во, кв. 66, у придорожній канаві з водою, 22.08.2008 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних, особливо ал-калітрофних болотах, по берегах озер, на заболочених лу-ках. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

***Calliergonella cuspidata* (Hedw.) Loeske**

***Калієргонела загострена* (Hypnaceae, Hypnales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, зах. околиця, Богунія, на бетонних блоках у затінку, 11.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров); заплавна лука біля с. Барашівка, 12.05.2003 (Орлов); окол. с. Дениші, біля води на березі р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); 1 км на півд. від с. Тетерівка, "висяче" евмезотрофне болото в долині до-пливу р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Володарсько-Волинсь-кий р-н, коло с. Суховоля (Бачурина); Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Бачурина); Коростишівський р-н, с. Ста-росільці (Гончаренко), с. Стрижівка (Долина), с. Кропивня (Циганкова), с. Кам'яний Бід (Циганкова); Лугинський р-н, с. Мощаниця (Бачурина); Повчанське л-во, кв. 50, сос-

ново-вільховий ліс, 10.05.2002 (Орлов); Малинський р-н, с. Федорівка (Лазаренко), с. Чоповичі (Лазаренко); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), заказник "Ігорів Брід", 20.07.2000 (Орлов); окол. м. Олевськ, на мокрій луці, 28.04.2004 (Орлов); Радомишльський р-н, окол. м. Радомишль (Бачурина); с. Леніне, схил корінного берега р. Тетерів, на "висячому" болоті [Балашов, 1987]; Новоград-Волинський р-н, біля с. Ярунь, заказник "Туганівський" [Андриенко, Шеляг-Сосонко, 1983]; сх. окол. м. Новоград-Волинський, у ставках біля окружної дороги, 12.09.2008 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах, болотистих луках, у вологих місцях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Calliergonella lindbergii* (Mitt.) Hedenas**

Syn.: *Hypnum lindbergii* Mitt., *Breidleria arcuata* (Molendo) Loeske

Калієргонела Ліндберга

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров), скеля Чотири Брати [Лазаренко, 1929; Орлов]; Житомирський р-н, окол. м. Житомир, 2 км на півд. від с. Тетерівка, освітлені гранітні скелі на правому березі р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); м. Бердичів (Шафнагель); Ємільчинський р-н, смт Ємільчине, гранітні скелі по р. Уборть, 16.04.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Майдан-Копищенський, берег р. Уборть, на гранітах, 16.05.1973 (Партыка); м. Олевськ, на гранітних скелях на березі р. Уборть, 28.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті і камінні в мокрих та вологих місцях — у лісах, на болотах, біля річок, струмків. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

Campylium stellatum (Hedw.) Lange et C.E.O.Jensen**Кампілій зірчастий (Amblystegiaceae, Hypnales)**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 1 км на півд. від с. Тетерівка, "вісяче" евмезотрофне болото у долині лівої притоки р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, с. Стрижівка, болото на півн. від р. Тетерів, 09.09.1932 (Кривошия); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Народицький р-н, кол. х. Кролівка, вербово-осокове болото, 02.09.1952 (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах та болотистих луках. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Криму.

Campylophyllum calcareum (Crundw. et Nyholm) Hedenas

Syn.: *Campylium sommerfeltii* auct. eur., *Campylium calcareum* Crundw. et Nyh.

Кампілофіл вапняковий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н, Селезівське л-во, сосновий ліс, на корі сосни, 17.04.1973 (Партика).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках дерев, гнилий деревині, на затінених скелях, камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Ceratodon purpureus (Hedw.) Brid.**Цератодон пурпуровий (Ditrichaceae, Dicranales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на вкритому дрібноземом камінні, 20.09.1996 (Орлов); зах. околиця, Богунія, на бетонних блоках у відкритому місці, 11.01.2009 (Орлов); центр міста, у дворах на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на корі дубів, 20.03.2003 (Орлов); 8 км на півн. захід від с. Сінгури, сухі гранітні скелі біля водоспаду на р. Гнилоп'ять, 07.06.2004 (Орлов); окол. с. Дениші, на затінених скелях на р. Тетерів,

01.06.2004 (Орлов); с. Барашівка, на відслоненнях глини, 25.05.2003 (Орлов); 1,5 км на півд. від с. Тетерівка, на освітлених скелях та гранітних валунах вздовж р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партька, 1986]; Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на ґрунті, 09.08.1983 (Вірченко); Коростенський р-н, окол. с. Беги, на асфальті на узбіччі дороги, 08.09.2003 (Орлов); м. Коростень, геологічна пам'ятка природи "Ольжині купальні", на затінених гранітних відслоненнях по р. Уж, 12.09.1999 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на скелях на березі р. Тетерів, 03.05.2003 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на різноманітних субстрактах — відслоненнях ґрунту, піску, камінні, на старих вогнищах, дахах, рідше на окоренках дерев. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Cinclidotus fontinaloides* (Hedw.) P.Beauv.**

Цинклідот фонтіналісовий (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, 1934 (Лазаренко); Житомирський р-н, с. Нова Рудня, каміння у р. Тетерев, 27.07.1935 (Лазаренко), с. Тригир'я [Лазаренко, 1936].

Екологія і поширення в Україні: у проточній воді, прикріплений до каміння або деревини. Карпати, Крим, рідко на Житомирському Поліссі та в Правобережному Степу.

***Cirriphyllum piliferum* (Hedw.) Grout**

Цирифіль волосконосний (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на ґрунті в травистих місцях, 09.08.1983 (Вірченко); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Романівський р-н, окол. смт Миропіль, граніти по рівчаку у вільшанику, 23.08.1936 (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, відслоненнях гранітів у тінистих листяних лісах та трав'янистих місцях. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу.

Climacium dendroides (Hedw.) F.Weber et D.Mohr

Клімацій деревоподібний (Climaciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати (Слободян; Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров), с. Тригир'я (Бачурина), с. Сінгури (Лазаренко), Сіянська гора (Слободян); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 76, торф'яниста лука, 05.05.2003 (Орлов); окол. с. Барапівка, заплавні луки, 17.06.2002 (Орлов); 1 км на півд. від с. Іванівка, торф'яниста лука, 18.07.2007 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), с. Рудня-Замисловицька (Зеров), біля с. Озеряни (Бачурина), с. Устинівка (Вірченко); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів (Зеров; Вірченко), с. Стрижівка (Лазаренко), с. Кам'яний Бід (Циганкова), с. Гуменники (Бачурина); Малинський р-н, окол. м. Малин (Варес), с. Білий Берег (Васильєв); Лугинський р-н, с. Мощаниця (Бачурина); Повчанське л-во, кв. 50, мокрі галявини, 10.07.2000 (Орлов); Черняхівський р-н, с. Дівочки (Кочережко); Радомишльський р-н, с. Леніне, на "висячому" болоті, на схилі корінного берега р. Тетерів [Балашов, 1987]

Екологія і поширення в Україні: по краях боліт, на мокрих луках, у заболочених лісах, на вкритих гумусом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Cratoneuron filicinum (Hedw.) Spruce

Кратоневр папоротевий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, болото біля кол. с. Смолянка, 03.08.1925 (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 2003]; окол. с. Дениші, на гранітних валунах у воді на р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); 4 км на схід від с. Тетерівка, на гранітних валунах у воді на

р. Гнилоп'ять, 07.06.2004 (Орлов); Коростишівський р-н, с. Віленька [Belke, 1866].

Екологія і поширення в Україні: на скелях, камінні по вологих та мокрих місцях, на алкалітрофних болотах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Dichodontium pellucidum (Hedw.) Schimp.

Диходонцій прозорий (Rhabdoweisiaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. с. Дениші, берег р. Тетерів нижче греблі, на камінні біля води, 01.06.2004 (Орлов) [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: по берегах річок та струмків, біля джерел, на вологих скелях і камінні. Карпати, рідко на Житомирському Поліссі та в Правобережному Лісостепу.

Dicranella cerviculata (Hedw.) Schimp.

Дикранела борлакувата (Dicranaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Перганське та Копищенське л-ва (Партика), (Овруцький р-н), с. Селезівка (Партика); Олевський р-н, с. Білоторовичі — болото Бучмани (Зеров), с. Озеряни (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на вологому піщаному, глинистому і особливо торф'янистому ґрунті. Карпати, Розточчя, Полісся, рідко в Лісостепу.

Dicranella crispa (Hedw.) Schimp.

Syn.: *Anisothecium vaginale* (Dicks. ex With.) Loeske

Дикранела кучерява

Місцезнаходження в області: м. Житомир, 13.10.1932 (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на відслоненнях глинистого й піщаного ґрунту, в щілинах скель. Розточчя, Полісся.

Dicranella heteromalla (Hedw.) Schimp.Дикранела різнонаправлена

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Слободян), скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, при основі стовбурів дуба, 20.03.2003 (Орлов); 1 км на захід від м. Житомир, Богунське л-во, кв. 63, на ґрунті в дубняку, 25.04.2003 (Орлов); 1 км на півд. від с. Тетерівка, вологі відслонення ґрунту біля джерела в лісі, 07.06.2004 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на ґрунті на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Олевський р-н, с. Кам'янка, м. Олевськ (Слободян); окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, на ґрунті в старому дубняку, 22.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), с. Селезівка (Партика) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на оголоному ґрунті в лісах, пісковикових та гранітних скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ.

Dicranella rufescens (Dicks.) Schimp.

Syn.: *Anisothecium rufescens* (With.) Lindb.

Дикранела рудувата

Місцезнаходження області: Овруцький р-н, с. Словечне [Висоцька та ін., 1983]; Новоград-Волинський р-н, Піщівське л-во, 1980 (Партика) [Бачурина, Партика, 1985].

Екологія і поширення в Україні: на мергелистому та супіщаному ґрунті, перелогах, по краях доріг. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Крим.

Dicranella schreberiana (Hedw.) Dixon

Syn.: *Dicranella schreberi* (Hedw.) Schimp., *Anisothecium schreberianum* (Hedw.) Dixon

Дикранела Шребера

Місцезнаходження в області: Новоград-Волинський р-н, Піщівське л-во, 1980 (Партика) [Бачурина, Партика, 1985].

Екологія і поширення в Україні: на вологих стінках канав, глинистих схилах ярів, сланцевих відслоненнях. Карпати, Розточчя, рідко Полісся, Лісостеп.

Dicranella varia (Hedw.) Schimp.

Syn.: *Anisothecium varium* (Hedw.) Mitt.

Дикранела мінлива

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати над р. Тетерів, на скелях з північного боку, 29.03.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на глинистому ґрунті, камінні та скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Dicranum bonjeanii De Not.

Дикран Бонжана (Dicranaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, болото біля кол. с. Смолянка, 03.08.1925 (Зеров); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Олевський р-н, окол. Рудня-Радовельської болот. дослід. ст., уроч. Олешня, березово-сосновий ліс, 19.06.1925 (Зеров) [Зеров, 1925]; м. Олевськ, 1970 (Слободян) [Улична, 1978].

Екологія і поширення в Україні: на болотах, заболочених луках, по вільшняках. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ.

Dicranum flagellare Hedw.

Syn.: *Orthodicranum flagellare* (Hedw.) Loeske

Дикран виводковий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, болото за р. Гуїва [Зеров, 1925]; Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, м. Олевськ (Слободян), с. Рудня-Радовельська [Зеров 1925]; Білокоровицький ДЛГ, Замисловецьке л-во, кв. 5, заказник "Плотниця", на верхівці піщаної дюни, 10.09.2003 (Орлов); Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко) [Улична, 1978]; Ко-

ростишівський р-н, м. Коростишів [Зеров 1925]; Малинський р-н, ст. Ірша (Лазаренко) [Улична, 1978]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині у хвойних заболочених лісах, на лісових болотах. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

***Dicranum fuscescens* Sm.**

Дикран рудуватий

Місцезнаходження в області: Малинський р-н, окол. Поліської с/г дослід. станції (ст. Ірша), у сосновому лісі, 1922 (Варес) [Бачурина, Мельничук, 1987]; Поліський природний заповідник [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті та пенях в ялинових, букових та дубово-грабових лісах. Карпати, Житомирське Полісся.

***Dicranum montanum* Hedw.**

Syn.: *Orthodicranum montanum* (Hedw.) Loeske

Дикран гірський

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров; Слободян); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 75, на основах стовбурів дуба, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, Богунське л-во, кв. 49, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров; Вірченко); Олевський р-н, с. Замисловичі (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров), м. Олевськ (Слободян) [Бачурина, Мельничук, 1987]; окол. с. Хмелівка, Олевське л-во, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, заказник "Довгий Брід", на корі дубів, 10.06.2003 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на стовбурах дуба, 20.10.2003 (Орлов); Народицький р-н, Народицький ДЛГ, Народицьке л-во, кв. 18, на деревах, 20.10.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на корі дерев, гнилій деревині у хвойних лісах, зрідка на скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ.

Dicranum polysetum Sw. ex anon.

Syn.: *Dicranum rugosum* Hoffm. ex Hedw., *Dicranum undulatum* Ehrh. ex F.Weber et D.Mohr

Дикран багатоніжковий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська, Озерянське болото (Бачурина), уроч. Шевцева Нива (Зеров), Лопатицька лісова дача (Осадча); окол. с. Будки, заказник "Олевський", в дубовому лісі, 26.05.2004 (Орлов); Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, пам'ятка природи "Камінне село", 10.10.2007 (Орлов); заказник "Плотниця", на піщаній дюні, 10.10.2007 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], с. Журба (Бачурина), с. Гладковичі (Гринь); Ємільчинський р-н (Лепченко; Варес), окол. с. Бараші (Бачурина); окол. с. Рудня-Іванівська (Орлов); Жужельське л-во, мезотрофні сосняки вздовж лісоосушувальної системи, 28.05.2003 (Орлов); Баранівський р-н, смт Довбиш (Барбарич); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів (Зеров; Воробйов); с. Царівка, 1992 (Вірченко); Малинський р-н, ст. Ірша (Лепченко; Лазаренко), с. Візня (Оксіюк), с. Федорівка (Лазаренко), смт Чоповичі (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1987]; окол. м. Малин, 1990 (Вірченко); Лугинський р-н, Липницьке та Повчанське л-ва, 20.04.2003 (Орлов); Лугинське л-во, заказник "Зажеревська дача", 03.07.2007 (Орлов); Радомишльський р-н, с. Кочерів, 1990 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у хвойних та мішаних лісах, по краях боліт. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Dicranum scorarium Hedw.Дикран мітлоподібний

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати (Лазаренко; Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров); окол. с. Головенка, скелі Стовп та Сіяньська гора (Лазаренко; Бурчак-Абрамович); геологічна пам'ятка природи "Скеля Крашевського" над р. Гнилоп'ять, 16.07.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во (Партика); Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська (Зеров), м. Олевськ, с. Кам'янка (Слободян); окол. с. Хмелівка, Олевське л-во, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Овруцький р-н, с. Задорожок (Бачурина), с. Бігунь (Лазаренко), с. Гладковичі (Радзієвський); Лугинський р-н, с. Кремне (Лазаренко); Коростенський р-н (Лазаренко); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Воробйов); Малинський р-н, с. Візня (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1987]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Курчиця, уроч. Попова гора, на відслоненнях гранітів, 22.07.2003 (Орлов); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, мезотрофні сосняки вздовж лісоосушувальної системи, на колоді, 28.05.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев, мертвій деревині, скелях у листяних та хвойних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Dicranum viride (Sull. et Lesq.) Lindb.Дикран зелений

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скелі правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, сосновий ліс за р. Тетерів, 01.08.1925 (Зеров) [Зеров, 1925], окол. с. Головенка [Улична, 1978]; Олевський р-н, окол. Рудня-Радовельської болот. дослід. ст., в мішаному лісі при пні, 20.08.1924 (Зеров) [Зеров, 1925]; на схід від Озерянського болота, вогкий листяний ліс, при основі дуба, 05.09.1929 (Зеров); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во [Партька, 1986]; Коростишів-

ський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках дерев, пенях, скелях у листяних лісах. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу.

***Didymodon fallax* (Hedw.) R.H.Zander**

Syn.: *Barbula fallax* Hedw.

Дидимодон оманливий (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, 1887 (Липський) [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: на вогкому глинистому або вапнистому ґрунті, мурах та скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Ditrichum pusillum* (Hedw.) Hampe**

Дитрих маленький (Ditrichaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, Соколова гора (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на вогкому піщаному та торф'янистому ґрунті, по краях доріг та канав. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

***Drepanocladus aduncus* (Hedw.) Warnst.**

Дрепаноклад гачкуватий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, Богунія, зах. околиця, у водоймі в затопленому гранітному кар'єрі, 22.08.2008 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров); окол. с. Барашівка, евтрофне болото, 20.08.2003 (Орлов); 1 км на півд. від с. Іванівка, торф'яниста лука по днищу задернованої балки, 18.07.2007 (Орлов); 1,5 км на півд. від с. Тетерівка, в болітці біля р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Ємільчинський р-н, с. Киселівка (Бачурина), с. Михайлівка (Бачурина), смт Ємільчине (Афанасьєв); Коростенський р-н, с. Соболівка (Романова); Коростишівський р-н, с. Слобідка (Лазаренко), с. Кам'яний Бід (Річицький); Лугинський р-н, коло

с. Радогоща (Бачурина); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], коло с. Норинськ (Лазаренко); Радомишльський р-н, с. Кочерів, с. Поташня (Бачурина); с. Леніне, схил корінного берега р. Тетерів, на "висячому" болоті [Балашов, 1987]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); сх. окол. м. Новоград-Волинський, у ставках біля окружної дороги, 12.09.2008 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах, заболочених луках, глинистому та мулистому ґрунті по берегах річок та водойм. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Drepanocladus sendtneri* (Schimp. ex H.Mull.) Warnst.**

Дрепаноклад Зендтнера

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, с. Стрижівка (Кривошия) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Коростенський р-н, кол. с. Ковцький, товстий килим на дні висохлого болота, 25.08.1928 (Лазаренко) [Лазаренко, 1929].

Екологія і поширення в Україні: на алкалітрофних болотах, у канавах, торфових кар'єрах. Карпати, Полісся, Лісостеп, рідко в Степу та Криму.

***Encalypta ciliata* Hedw.**

Енкаліпта війчаста (Encalyptaceae, Encalyptales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); скеля Чотири Брати, на оббризкуваних водою гранітах біля греблі, 03.05.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 03.08.1925 (Зеров); с. Нова Рудня над р. Тетерів, скелі, 27.07.1935 (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на вкритому ґрунтом камінні. Карпати, Розточчя, Полісся, рідко в Лісостепу.

Encalypta vulgaris* Hedw.*Енкаліпта звичайна**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, 31.07.1925 (Оксер); Коростенський р-н, окол. м. Коростень, скелі над р. Уша, 04.08.1925 (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1987]; Романівський р-н, кол. с. Кам'янка, граніти над р. Случ, 27.08.1936 (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на вкритих ґрунтома скелях та на ґрунтових відслоненнях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Eurhynchiastrum pulchellum* (Hedw.) Ignatov et Huttunen**
Syn.: *Eurhynchium pulchellum* (Hedw.) Jenn.

Еврinxіастр гарньєнький (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Житомирський р-н, с. Тригір'я [Лазаренко и др., 1971].

Екологія і поширення в Україні: на глинистому ґрунті, камінні, при основі стовбурів дерев у затінених місцях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Eurhynchium angustirete* (Broth.) T.J. Кор.*Еврinxій вузькоклітинний (Brachytheciaceae, Hypnales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський; Зеров); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н, біля с. Задорожок, р. Норинь, на камінні, 01.09.1952 (Бачурина); Романівський р-н, смт Миропіль, на ґрунті в лісі, 23.08.1936 (Бачурина); біля кол. с. Кам'янка, граніти над р. Случ, 27.08.1936 (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003 як *Eurhynchium striatum* (Hedw.) Schimp.]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, при основі стовбурів дерев, на затінених скелях у лісах та по чагарниках. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Криму.

***Fissidens adianthoides* Hedw.**

Фісиденс адіантоподібний (*Fissidentaceae*, *Dicranales*)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 1 км на півд. від с. Тетерівка, "висяче" евмезотрофне болото в долині лівої притоки р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], с. Селезівка (Партика) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на болотах, мокрих луках, біля джерел, на мокрих скелях. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Криму.

***Fissidens arnoldii* R.Ruthe**

Syn.: *Fissidens obtusifolius* auct.

Фісиденс Арнольда

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тригір'я, 1957 (Лазаренко) [Улична, Вороніна, 1979].

Екологія і поширення в Україні: на вогкому камінні по берегах струмків та річок. Карпати, Житомирське Полісся, Західний Лісостеп.

***Fissidens bryoides* Hedw.**

Фісиденс брієподібний

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати над р. Тетерів (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1987]; Олевський р-н, с. Кам'янка, 1970 (Слободян) [Улична, Вороніна, 1979]; Романівський р-н, окоп. смт Миропіль, правий берег р. Случ, у щілинах гранітів, 24.08.1936 (Бачурина); Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, на мокрому ґрунті біля струмка, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунтових відслоненнях, по краях доріг, на гумусі між камінням. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Fissidens crassipes Wilson ex Bruch et Schimp.

Syn.: *Fissidens mildeanus* Schimp.

Фісиденс товстоніжковий

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати над р. Тетерів, у печері, 20.06.1929 (Лазаренко); Житомирський р-н, с. Нова Рудня, 1957 (Лазаренко) [Улична, Вороніна, 1979].

Екологія і поширення в Україні: на силікатному камінні у воді. Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Fissidens fontanus (Bach.Pyl.) Steud.

Syn.: *Fissidens julianus* auct., *Octodiceras fontanum* (Bach.Pyl.) Lindb.

Фісиденс джерельний

Місцезнаходження в області: м. Житомир, 1934 (Лазаренко); Житомирський р-н, с. Нова Рудня, с. Тригир'я, прикріплений до підводних скель у р. Тетерев [Лазаренко, 1936]; Олевський р-н, окол. с. Устинівка, на зануреному камінні в р. Перга, 09.09.2003 (Вірченко) [Вірченко, 2004].

Екологія і поширення в Україні: у воді на камінні та дерев'яних спорудах. Житомирське Полісся.

Fissidens pusillus (Wilson) Milde

Фісиденс маленький

Місцезнаходження в області: м. Житомир, 1929 (Лазаренко) [Улична, Вороніна, 1979].

Екологія і поширення в Україні: на вологих пісковиках та гранітах. Карпати, Полісся, Розточчя, Західний Лісостеп.

Fontinalis antipyretica Hedw.

Фонтиналіс протипожежний (Fontinalaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, на гранітних валунах біля скелі Чотири Брати, нижче греблі на р. Тетерів, 09.05.2007 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров), с. Тригир'я (Бачурина); Малинський р-н, окол. м. Малин, ст. Ірша (Варес); Чуднівський р-н, смт Чуднів

(Бачурина); Овруцький р-н, с. Задорожок, верхів'я р. Норинь (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1987]; с. Червонка, р. Червонка, нижче греблі, 16.08.2003 (Якушенко); Словечанський ДЛГ, Городецьке л-во, ліва притока р. Червонка, заказник "Словечанський кряж", 17.08.2003 (Якушенко); Коростенський р-н, с. Сушки (Підоплічко); Лугинський р-н, с. Калинівка (Лазаренко); с. Повч, у р. Жерев, 17.09.2002 (Якушенко); Новоград-Волинський р-н, с. Курчиця, у р. Церем, 22.06.2002 (Орлов); окол. с. Курчиця, на гранітних валунах у р. Случ, на перекаті Любтов біля с. Анастасівка, 20.07.2003 (Орлов); смт Городниця, на порогах р. Случ біля контори Городницького ДЛГ, 03.07.2002 (Орлов); окол. с. Броники, в р. Тня, на гранітних валунах у воді, 14.07.2003 (Орлов); Олевський р-н, окол. с. Перга (Слободян); с. Устинівка, у р. Перга, 09.09.2003 (Орлов, Якушенко); м. Олевськ, на гранітних валунах у р. Уборть, 28.05.2004 (Орлов); окол. с. Хмелівка, в лісовому струмку, 28.04.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: в проточних, зрідка стоячих водах річок, ровів, озер — прикріплений до каміння, коренів та стовбурів дерев. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Funaria hygrometrica Hedw.

Фунарія вологомірна (Funariaceae, Funariales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Липський; Зеров); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на старому вогнищі на луці, 09.05.2006 (Орлов); окол. с. Барашівка, на вигоні, 25.05.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); окол. с. Хмелівка, Олевське л-во, на вогнищі, 22.05.2004 (Орлов); Малинський р-н, смт Чоповичі (Клеопов), с. Ворсівка [Belke, 1866]; Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1988]; Новоград-Волинський р-н, Новоград-Волинське ДЛМГ, Мало-Цвілянське л-во, кв. 2, на кострищі на лісовій галявині, 20.05.2008 (Орлов); Лугинський р-н, Липницьке л-во, кв. 29,

на ґрунті, 03.07.2001 (Орлов); 4 км на схід від с. Липники, заказник "Липницький", 12.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вологих полях, ґрунтових відслоненнях, луках, старих вогнищах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Grimmia laevigata* (Brid.) Brid.**

Грімія гладкоплода (Grimmiaceae, Grimmiales)

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н, с. Норинськ, на гранітах, 29.06.1929 (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1988]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, на скелях на правому березі р. Тетерів, 03.05.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на освітлених силікатних скелях та камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Grimmia muehlenbeckii* Schimp.**

Грімія Мюленбека

Місцезнаходження в області: м. Житомир, Соколова гора (Лазаренко; Слободян); Житомирський р-н, окол. с. Головенка, 1949 (Слободян) [Улична, 1978]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, кв. 71, березовий ліс з дубом, на гранітному валуні, 28.07.1972, зібр. і визн. як *Grimmia trichophylla* Grev. Л.Я. Партика [Партыка, 1986]; Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров; Вірченко) [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: на силікатному камінні та скелях. Карпати, Житомирське Полісся, рідко в Степу та Криму.

***Grimmia ovalis* (Hedw.) Lindb.**

Грімія овальна

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський; Зеров; Окснер); Житомирський р-н, окол. с. Головенка, Сіянська гора над р. Гнилоп'ять, 24.06.1929 (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1988]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Курчиця, уроч. Попова гора, на відслоненнях гранітів,

24.07.2003 (Орлов); уроч. Скалка, на відслоненнях гранітів, 24.07.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах на лучно-степових схилах, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на сухих освітлених силікатних скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Grimmia pulvinata (Hedw.) Sm.

Грімія подушкоподібна

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Линський; Зеров; Окснер); Житомирський р-н, с. Головенка, скелі над р. Гнилоп'ять, 01.08.1925 (Зеров); 1,5 км на півд. від с. Тетерівка, на освітлених скелях та гранітних валунах вздовж р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Майдан-Копищенський (Партика); Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1988]; м. Коростишів, правий берег р. Тетерів, на скелях, 03.05.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); Романівський р-н, біля кол. с. Кам'янка, граніти понад р. Случ, 24.08.1936 (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на різноманітному освітленому камінні, скелях і мурах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Hamatocaulis vernicosus (Mitt.) Hedenas

Syn.: *Drepanocladus vernicosus* (Mitt.) Warnst.

Гаматокауліс глянсуватий (Calliergonaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Народицький р-н, с. Давидки (Бачурина); Коростишівський р-н, с. Стрижівка (Кривошия) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах та заболочених луках. Карпати, Розточчя, Полісся, рідше в Лісостепу.

Hedwigia ciliata (Hedw.) P.Beauv.

Гедвігія війчаста (Hedwigiaceae, Hedwigiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров), Соколова гора (Лазаренко), скеля Чотири Брати (Слободян; Орлов); Житомирський р-н, с. Сінгури (Лазаренко), Сіяньська гора (Слободян); с. Тригір'я (Бачурина); 1 км на півд. від с. Тетерівка, 07.06.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Перга (Слободян); окол. с. Устинівка, по скелях вздовж р. Перга, 09.09.2003 (Орлов); Білокоровицький ДЛГ, Радовельське л-во, на гранітних відслоненнях у лісі, 17.11.2003 (Орлов); коло с. Будки, заказник "Олевський", на камінні в дубовому лісі, 26.05.2004 (Орлов); м. Новоград-Волинський (Слободян); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Курчиця, уроч. Попова гора, на відслоненнях гранітів, 12.06.2002 (Орлов); уроч. Скалка, 24.07.2003 (Орлов); окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на освітлених гранітних скелях по березі р. Тетерів, 03.05.2003 (Орлов); Народицький р-н, Народицьке л-во, 20.10.2003 (Орлов); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина), кол. с. Кам'янка (Бачурина); Радомишльський р-н, ст. Ірша (Лепченко) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на силікатних скелях, камінні, черепицевих дахах, кам'яних спорудах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Herzogiella seligeri (Brid.) Z.Iwats.

Syn.: *Dolichotheca seligeri* (Brid.) Loeske, *Plagiothecium silesiacum* (Web. et Mohr) Schimp.

Герцогієла Селігера (Plagiotheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на стовбурах дуба, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на захід від м. Житомир, на стовбурах дуба, 29.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках дерев, гнилій деревині, рідше на скелях у листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Homalia trichomanoides* (Hedw.) Brid.**

Гомалія трихоманоподібна (Neckeraceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, Соколова гора (Лазаренко), скеля Чотири Брати (Орлов); Житомирський р-н, окол. с. Головенка (Лазаренко); Житомирський ДЛГ, Корабельне л-во, кв. 45, на окоренках старих дерев, 10.10.2006 (Орлов); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), с. Озе-ряни (Зеров); окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, с. Калинівка (Зеров); Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко), Журбівське л-во (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Лугинський р-н, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках старих дубів, 12.11.2003 (Орлов); Андрушівський р-н, Попільнянський ДЛГ, Андрушівське л-во, кв. 56, на окоренках старих дубів, 10.11.2004 (Орлов); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, кв. 79, заказник "Юзихівка", на старих дубах, 15.03.2004 (Орлов); Кочичинське л-во, кв. 72, заказник "Юзихівка", на окоренках старих дубів, 15.01.2009 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках та стовбурах листяних дерев, пеньках і скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Homalothecium sericeum* (Hedw.) Schimp.**

Гомалотецій шовковистий (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тригір'я (Бачурина); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Чорноголовко; Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев, скелях, камінні, кам'яних мурах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Hygroamblystegium fluviatile* (Hedw.) Loeske**

Гігроамблїстерій річковий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Романівський р-н, окол. смт Миропіль, на гранітах по дну рівчака, 23.08.1936 (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на камінні та корінні дерев у воді. Карпати, Західне Полісся, Західний Лісостеп.

***Hygroamblystegium varium* (Hedw.) Monk.**

Суп.: *Amblystegium varium* (Hedw.) Lindb.

Гігроамблїстерій мінливий

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партика, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на окоренках дерев, камінні, ґрунті в листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Hygrohypnum luridum* (Hedw.) Jenn.**

Гігрогіпн брудножовтий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, с. Придубіївка [Belke, 1866].

Екологія і поширення в Україні: на скелях, камінні, кам'яних і дерев'яних спорудах у воді. Карпати, рідко на Поліссі, в Лісостепу та Степу.

***Hylocomium splendens* (Hedw.) Schimp.**

Гілокомій блискучий (Hylocomiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, під шатром дубово-березового лісу, 29.10.2008 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир [Зеров, 1925], окол. с. Головенка, Сіянська гора (Лазаренко); Поліський природний заповідник [Партика, 1986]; Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів [Зеров, 1925]; Малинський р-н, окол. м. Малин (Лепченко); Олевський р-н, окол. с. Юрове (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров), окол. с. Устинівка (Вірченко); Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, заказник "Плотниця", 01.09.2003 (Орлов); Лугинський р-н, окол.

с. Липники, 04.07.2003 (Орлов); окол. с. Рудня-Повчанська, 10.07.2003 (Орлов); Народицький р-н, окол. с. Великі Кліщі, 20.10.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, Городницький ДЛГ, Городницьке л-во, заказник "Городницький" [Андрієнко, 1983].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, рідше на камінні у хвойних та мішаних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Nympnum cupressiforme Hedw.

Гіпн кипарисовий (Nymphaeaceae, Nymphales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський; Зеров), скеля Чотири Брати (Орлов); центр міста, у дворах на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во (Орлов); 8 км на захід від с. Сінгури (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на коренях ялини, 09.08.1983 (Вірченко); м. Коростень (Зеров), геологічна пам'ятка природи "Ольжині купальні" (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров; Вірченко), с. Козіївка (Гончаренко); Малинський р-н, с. Візня (Лепченко); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], Журбенське л-во (Бачурина); Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська, с. Рудня-Замисловицька (Зеров), окол. м. Олевськ, 1993 (Вірченко); Олевське л-во (Орлов), Радовельське л-во (Орлов), Сновидовицьке л-во (Орлов), окол. с. Хмелівка (Орлов), геологічна пам'ятка природи "Камінне село" (Орлов); Смільчинський р-н, с. Близниця та с. Крупошин (Бачурина); Романівський р-н, біля смт Миропіль (Бачурина); Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, заказник "Довгий Брід" (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Курчиця, уроч. Попова гора і Скалка (Орлов); Новоград-Волинський ДЛГ, Пилиповицьке л-во (Орлов), Курчицьке л-во (Орлов); Городницький ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 13, заказник "Ліс над Случчю", на камінні на схилі до р. Случ, 15.08.2008 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во (Орлов), Лугинське л-во (Орлов); Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський" (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках і стовбурах листяних дерев, пеньках, затінених скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Hurpnum impropens* Hedw.**

Гіпн розчепірений

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Журжевицьке л-во, на гнилому стовбурі, 31.08.1929, зібр. Д.К. Зеров, визн. Г.Ф. Бачурина як *Hurpnum fertile* Sendth. [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на гнилій деревині та пнях у лісах. Карпати, Розточчя, Західне Полісся.

***Hurpnum pallescens* (Hedw.) P. Beauv.**

Гіпн блідуватий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, на основах стовбурів дуба, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Смільчинський р-н, с. Близниця (Бачурина); Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров); Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська (Зеров); окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Бердичівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Богданівське л-во, Райгородоцька дача, дубовий ліс, на стовбурах дерев, 09.08.1983 (Вірченко); Романівський р-н, біля смт Миропіль (Бачурина); Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, на корі дуба, 10.06.2003 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку на мертвій деревині, 20.08.2002 (Орлов); Лугинське л-во, кв. 86, на корі при основі стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках і стовбурах листяних дерев, пеньках, рідше на камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Isotheticium alopecuroides* (Lam. ex Dubois) Isov.**

Ізотецій лисохвостовий (Lembophyllaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Лазаренко; Окснер), скеля Чотири Брати (Бачурина); Житомирський р-н, с. Головенка (Лазаренко), с. Тригир'я (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев, пенях, гнилій деревині; по затінених, вкритих гумусом скелях та камінні переважно в листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Kindbergia praelonga* (Hedw.) Ochyra**

Syn.: *Eurhynchium praelongum* (Hedw.) Schimp.

Кіндбергія предовга (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, с. Кмитів [Висоцька та ін., 1983].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, гнилій деревині, при основах стовбурів дерев у затінених вологих місцях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Leptobryum pyriforme* (Hedw.) Wilson**

Лептобрій грушоподібний (Meesiaceae, Splachnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати (Слободян) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: по вогких місцях на ґрунті та скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Leptodictyum humile* (P.Beauv.) Ochyra**

Syn.: *Leptodictyum kochii* (Schimp.) Warnst., *Amblystegium humile* (P.Beauv.) Crundwell

Лептодикцій приземкуватий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник, у вологих і мокрих місцях [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті та окоренках де-

рев у вологих та мокрих місцях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Leptodictyum riparium* (Hedw.) Warnst.**

Лептодикцій береговий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський; Шафнагель); нижче скелі Чотири Брати, на гранітних валунах у р. Тетерів, 03.05.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. с. Дениші, на гранітних валунах у р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 76, в джерелі у вільшняку, 14.09.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, м. Олевськ, на гранітних валунах у р. Уборть, 28.05.2004 (Орлов); Ємільчинський р-н, с. Підлуби [Партика, Поліщук, 1975]; між смт Ємільчине та с. Підлуби, в придорожній канаві, 24.05.2004 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у воді р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Баранівський р-н, Баранівське ДЛМГ, Землянське л-во, кв. 66, в придорожній канаві з водою, 18.09.2008 (Орлов); Коростенський р-н, с. Ушомир (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, джерело Зрудло, у воді, 03.05.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на деревині, корінні, камінні у вологих і мокрих місцях та у воді. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Leskea polycarpa* Hedw.**

Лескея рясноплідна (Leskeaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський; Зеров); скеля Чотири Брати, на окоренках кленів, 29.04.2003 (Орлов); пн. околиця міста, Крошня, у дворах на стовбурах старих яблунь, 10.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, с. Тригир'я (Бачурина); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н, с. Ігнатпіль (Підоплічко); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов); Коростишівсь-

кий р-н, м. Коростишів, на гранітах у затінку, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках і стовбурах дерев у лісах та парках, на вкритих гумусом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Leucobryum glaucum (Hedw.) Angstr.

Левкобрій сизий (Leucobryaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня (Зеров), болото в окол. с. Озеряни (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров); Олевське л-во, у вологому дубняку, 16.08.2004 (Орлов); Лугинський р-н, с. Кремне (Лазаренко); окол. м. Олевськ, 1993 (Вірченко); Овруцький р-н, с. Колесники (Барбарич), окол. м. Овруч (Котов); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров); Малинський р-н, ст. Ірша (Варес; Лазаренко); Малинський ДЛГ, Слобідське л-во, 17.06.2003 (Орлов); Лугинський р-н, окол. с. Рудня-Повчанська та с. Липники, 12.06.2003 (Орлов); Радомишльський р-н, Радомишльська с/г дослід. ст. (Лепченко) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у вогких і мокрих мішаних та хвойних лісах. Карпати, Полісся, Розточчя, Лісостеп.

Leucodon sciuroides (Hedw.) Schwagr.

Левкодон білячий (Leucodontaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати (Слободян); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Лазаренко; Бачурина), с. Сінгури, Сіяньська гора (Лазаренко); 2 км на півн. від с. Довжик, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 49, в старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Романівський р-н, біля смт Миропіль (Бачурина); Коростенський р-н, окол. м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров; Вірченко), с. Гуменники (Бачурина); Новоград-Волинський р-н, берег р. Случ (Слободян); Малин-

ський р-н, окол. м. Малин (Варес), ст. Ірша (Лазаренко); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Бачурина); Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, кв. 79, заказник "Юзихівка", на окоренках старих дубів, 15.03.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах старих листяних, рідше хвойних дерев у лісах та на затінених скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Meesia triquetra (L. ex Jolycl.) Angstr.

Меезія тригранна (Meesiaceae, Splachnales)

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, с. Стрижівка, болото на півн. від р. Тетерів, 09.09.1932 (Кривошия) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на торфових, переважно еваторфних болотах. Карпати, Розточчя, Західне Полісся, Правобережний Лісостеп.

Mnium marginatum (Dicks.) P.Beauv.

Мній облямований (Mniaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, під шатром лісу біля підніжжя скелі, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, дубово-липовий ліс, на ґрунті на гранітах, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: по вогких затінених місцях у листяних лісах, зрідка на скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Крим.

Mnium stellare Hedw.

Мній зірчастий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, с. Головенка (Лазаренко); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, берег р. Уборть [Партыка, 1986]; Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко).

ренко); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на вогких затінених місцях у лісах, на вкритих гумусом скелях. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Крим.

Neckera besseri (Lobarz.) Jur.

Syn.: *Homalia besseri* Lobarz.

Некера Бессера (Neckeraceae, Hupnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров), скеля Чотири Брати (Слободян); Житомирський р-н, окол. с. Головенка, Сіянська гора над р. Гнилоп'ять, печера в затінку, 19.06.1929 (Лазаренко); окол. с. Нова Рудня, печера над р. Тетерів, 27.07.1934 (Бачурина); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); м. Новоград-Волинський (Слободян) [Кулик, Улычна, 1990]; Романівський р-н, біля кол. с. Кам'янка, граніти понад р. Случ, у заглибленнях та щілинах, 27.08.1936 (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на затіненому камінні, стовбурах дерев у мішаних та листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Neckera complanata (Hedw.) Huebener

Некера сплюснена

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров; Лазаренко); скеля Чотири Брати, печера, 20.06.1929 (Лазаренко); Житомирський р-н, гранітні скелі над р. Тетерів за с. Головенка, в затінку, 24.06.1929 (Лазаренко); с. Тригір'я, с. Нова Рудня (Лазаренко) [Кулик, Улычна, 1990]; Коростенський р-н (Зеров).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках та стовбурах листяних дерев, затінених скелях і камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Neckera pennata Hedw.Некера периста

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська, на стовбурі дуба, 13.08.1930 (Зеров) [Зеров, 1932].

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев та скелях. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу, Криму та Степу.

Orthotrichum affine Schrad. ex Brid.

Syn.: *Orthotrichum fastigiatum* Bruch ex Brid.

Ортотрих споріднений (Orthotrichaceae, Orthotrichales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Orthotrichum anomalum Hedw.Ортотрих незвичайний

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський); Житомирський р-н, с. Головенка (Лазаренко); 8 км на півн. захід від с. Сінгури, сухі гранітні скелі біля водоспаду на р. Гнилоп'ять, 07.06.2004 (Орлов); окол. с. Дениші, на затінених скелях нижче греблі на р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); м. Новоград-Волинський, над р. Случ (Слободян); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина), кол. с. Кам'янка (Бачурина); Коростенський р-н, с. Калинівка (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Коростишівський р-н, м. Коростишів [Висоцька та ін., 1983].

Екологія і поширення в Україні: на освітлених гранітних, вапнякових та пісковикових скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Orthotrichum cupulatum* Hoffm. ex Brid.*Ортотрих плюсконосний**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хмелівка, берег р. Уборть, на освітленій кам'яній опорі старого моста, 25.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на мурах та вапнякових скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Orthotrichum diaphanum* Schrad. ex Brid.*Ортотрих прозорий**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, пн. околиця міста, Крошня, у дворах на стовбурах старих яблунь, 10.01.2009 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на освітлених відслоненнях граніту поблизу лісу, 13.06.2004 (Вірченко); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на стовбурі верби, 24.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах поодиноких дерев та скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Orthotrichum gymnostomum* Bruch ex Brid.**

Syn.: *Stroemia gymnostoma* (Bruch ex Brid.) I.Hagen

Ортотрих голоустий

Місцезнаходження в області: Коростенський р-н, кол. с. Ковцький, на стовбурі осики в лісі, 31.07.1928 (Лазаренко); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на корі старих осик та тополь. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Orthotrichum Iyellii* Hook. et Taylor*Ортотрих Лаелла**

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, м. Коростишів, берег р. Тетерів, на стовбурі осокара, 13.06.2004 (Вірченко) [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Orthotrichum obtusifolium* Brid.**

Syn.: *Stroemia obtusifolia* (Bruch ex Brid.) I.Hagen

Ортотрих туполистий

Місцезнаходження в області: м. Житомир, центр міста, у дворах на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); Олевський р-н, окол. с. Варварівка, берег р. Уборть, на вербах, 26.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев, іноді на дахах та мурах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Orthotrichum patens* Bruch ex Brid.*Ортотрих відхилений**

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Orthotrichum pumilum* Sw. ex anon.**

Syn.: *Orthotrichum fallax* Bruch ex Brid., *Orthotrichum schimperi* Hammar

Ортотрих карликовий

Місцезнаходження в області: м. Житомир, центр міста, у дворах на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); Олевський р-н, окол. с. Варварівка, берег р. Уборть, на вербах, 26.05.2004 (Вірченко); Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на тополі, 09.08.1983 (Вірченко); Коростишівський р-н, м. Коростишів, берег р. Тетерів, на освітленому камінні, 13.06.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев та кам'янистих субстратах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Orthotrichum speciosum* Nees*Ортотрих прекрасний**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, центр міста, на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); пн. околиця міста, Крошня, у дворах на стовбурах старих яблунь, 10.01.2009 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партька, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, на старих дубах, 22.05.2004 (Орлов); Коростишівський р-н, с. Кмитів [Висоцька та ін., 1983]; Романівський р-н, кол. с. Кам'янка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев, рідко на силікатному камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Orthotrichum striatum* Hedw.**

Syn.: *Orthotrichum leiocarpum* Bruch et Schimp.

Ортотрих смугастий

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, м. Коростишів, берег р. Тетерів, на тополі, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах дерев. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Oxyrrhynchium hians* (Hedw.) Loeske**

Syn.: *Eurhynchium hians* (Hedw.) Sande Lac.

Оксирихій зяючий (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати (Лазаренко; Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, 20.03.2003 (Орлов); 1 км на півд. від с. Іванівка, торф'яниста лука по дницю задернованої балки, 18.07.2007 (Орлов); окол. с. Дениші, на гранітних валунах біля греблі на р. Тетерів, 01.06.2004 (Орлов); Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на ґрунті, 09.08.1983 (Вірченко); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на ґрунті біля затіненого каміння, 15.05.2004 (Вірченко); Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Держинське л-во, кв. 45, на ґрунті при стовбурах дуба, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті, вкритих гумусом каменях, корінні дерев у затінених листяних лісах та парках. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Paraleucobryum longifolium* (Hedw.) Loeske**

Паралевкобрій довголистий (Dicranaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, берег р. Тетерів (Слободян); скеля Чотири Брати, на вертикальній стінці, 07.06.2005 (Нипорко); Олевський р-н, с. Замисловичі (Зеров), с. Перга (Зеров); коло с. Будки, заказник "Олевський", на камінні в дубовому лісі, 26.05.2004 (Орлов); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів (Зеров; Вірченко) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на пенях, стовбурах дерев та скелях у лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп.

***Pelekium minutulum* (Hedw.) Touw**

Syn.: *Thuidium minutulum* (Hedw.) Schimp., *Microthuidium minutulum* (Hedw.) Warnst., *Cyrto-hypnum minutulum* (Hedw.) W.R.Buck et H.A.Crum

Пелекій маленький (Thuidiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Шафнагель) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на камінні, гнилих пенях, окоренках дерев у листяних та мішаних лісах. Розточчя, Західне Полісся, Західний Лісостеп.

***Philonotis caespitosa* Jur.**

Філонотис дернистий (Bartramiaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 4 км на схід від с. Тетерівка, нижче водоспада на р. Гнилоп'ять, на гранітних валунах у воді, 07.06.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: по заболочених берегах річок, струмків, на мокрих луках. Карпати, Полісся.

Philonotis fontana* (Hedw.) Brid.*Філонотіс джерельний**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, Соколівка, у болоті на дні колишнього гранітного кар'єра, 20.07.2002 (Орлов); Житомирський р-н, болото в окол. м. Житомир (Зеров); 1 км на півд. від с. Тетерівка, долина лівої притоки р. Тетерів, "висяче" евмезотрофне болото, 02.11.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Лугинський р-н, с. Кремне [Лазаренко, 1929]; Радомишльський р-н, с. Поташня (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Олевський р-н, с. Устинівка, на мокрому камінні в заплаві р. Перга, 09.09.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вогких та мокрих місцях, біля джерел, у потоках та на луках. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу та Степу.

Philonotis marchica* (Hedw.) Brid.*Філонотіс бренденбурзький**

Місцезнаходження в області: Червоноармійський р-н, 1 км на схід від с. В'юнки, болота-блюдця на пасовищі, разом з *Lycorodiella inundata* (L.) Holub, 10.08.1994 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на болотах, вологих луках, на вогких піскуватих місцях. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

Physcomitrium pyriforme* (Hedw.) Bruch et Schimp.*Фіскомітрій грушоподібний (Funariaceae, Funariales)**

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н, с. Антоновичі (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1988]; Радомишльський р-н, с. Мірча [Belke, 1866].

Екологія і поширення в Україні: на вогкому ґрунті по стінках каналів, берегах річок, на ставковому мулі, осушених торфовищах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

Physcomitrium sphaericum (C.F.Ludw. ex Schkuhr) Brid.

Фіскомітрій кулястий

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н, с. Антоновичі (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: на вогкому глинистому ґрунті, по краях боліт. Полісся, Лісостеп.

Plagiomnium affine (Blandow ex Funck) T.J.Кор.

Syn.: *Mnium affine* Blandow ex Funck

Плагіомній споріднений (Plagiomniaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, біля підніжжя скелі Чотири Брати, 29.03.2003 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 75, на пенях, 20.03.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во (Партика); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Ємільчинський р-н, с. Антонівка (Кривошия); Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, заказник "Юзихівка", 28.05.2003 (Орлов); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); біля с. Пояски, заказник "Поясківський", 03.08.1999 (Якушенко); Коростишівський р-н, м. Ко-ростишів (Зеров); Малинський р-н, смт Чоповичі (Клеопов) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на вогкому ґрунті в лісах, по берегах потоків, на вологих скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Plagiomnium cuspidatum (Hedw.) T.J.Кор.

Syn.: *Mnium cuspidatum* Hedw.

Плагіомній загострений

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський); скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на пенях, 20.03.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Пар-тыка, 1986]; Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на ґрунті, 09.08.1983 (Вірченко); Олевський р-н, біля с. Пояски, заказник "Поясківський", 03.08.1999 (Якушенко); Білокоро-

вицький ДЛГ, Радовельське л-во, на гранітних відслоненнях у лісі, 17.11.2003 (Орлов); Олевський ДЛГ, Сновидовицьке л-во, в дубняку на ґрунті, 17.11.2003 (Орлов); Олевське л-во, кв. 16, заказник "Олевський", на ґрунті в старому дубняку, 01.06.2004 (Орлов); Лугинський р-н, с. Кремне (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, на пенях, 11.06.2003 (Орлов); 3 км на захід від смт Миропіль, на старих дубах, 01.04.2004 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, Новоград-Волинський ДЛГ, Курчицьке л-во, долина р. Случ, на гранітних валунах під шатром старого дубового лісу, 09.06.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на затіненому вогкуватому лісовому ґрунті, коренях дерев, гнилих пенях, вкритих ґрунтом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Plagiomnium ellipticum* (Brid.) T.J.Kop.**

Syn.: *Mnium rugicum* Laurer.

Плагіомній еліптичний

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 1 км на захід від м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 75, на мезоевтрофному болоті, 14.09.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во (Балашов); Радомишльський р-н (Лепченко) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на заболоченому торф'янистому ґрунті біля джерел, по берегах річок та потоків. Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Plagiomnium medium* (Bruch et Schimp.) T.J.Kop.**

Плагіомній середній

Місцезнаходження в області: Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на ґрунті, 09.08.1983 (Вірченко); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на заболочених затінених місцях у лісах та чагарниках. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Plagiomnium rostratum (Schrad.) T.J.Kop.

Syn.: *Mnium rostratum* Schrad., *Mnium longirostre* Brid.

Плагіомній дзьобатий

Місцезнаходження в області: м. Житомир, біля підніжжя скелі Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 75, на пенях, 20.03.2003 (Орлов); Романівський р-н, окол. с. Кам'янка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, коренях дерев, скелях у вологих тінистих місцях у листяних та мішаних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Plagiomnium undulatum (Hedw.) T.J.Kop.

Syn.: *Mnium undulatum* Hedw.

Плагіомній хвилястий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); біля підніжжя скелі Чотири Брати 20.09.1996 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916], с. Журба (Бачурина); м. Коростень (Зеров); Коростишівський р-н, с. Старосільці (Лазаренко); Малинський р-н, с. Рудня-Городищенська (Лепченко); Новоград-Волинський р-н, с. Романівка (Барбарич); Романівський р-н, окол. с. Кам'янка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: у лісах та чагарниках на вогких місцях, лісових луках, по краях боліт. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Plagiopus oederianus (Sw.) H.A.Crum et L.E.Anderson

Syn.: *Bartramia oederi* Brid.

Плагіопус Едера (Bartramiaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, на скелі Чотири Брати (Слободян) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на вологих затінених скелях. Карпати, Житомирське Полісся, Розточчя, Західний Лісостеп, Крим.

***Plagiothecium cavifolium* (Brid.) Z.Iwats.**

Syn.: *Plagiothecium roeseanum* (Hampe) Bruch et Schimp.

Плагіотецій увігнутолистий (Plagiotheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на вкритому дрібноземом камінні, 20.09.1996 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; м. Коростень, геологічна пам'ятка природи "Ольжині купальні", на затінених гранітних відслоненнях по р. Уж (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, на ґрунті при стовбурах дуба, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті та вкритих дрібноземом скелях у тінистих лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, рідше в Степу.

***Plagiothecium denticulatum* (Hedw.) Schimp.**

Плагіотецій дрібнозубчастий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 1 км на захід від м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 63, на ґрунті в дубовому лісі, 25.04.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, Богунське л-во, кв. 49, в старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Богданівське л-во, Райгородоцька дача, дубовий ліс, на ґрунті, 09.08.1983 (Вірченко); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах під шатром лісу в заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, при основі стовбурів дерев, на гнилій деревині у хвойних та листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, рідше в Степу.

Plagiothecium laetum* Schimp.*Плагіотецій яскравий**

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, дубовий ліс, на ґрунті та окоренках дерев, 20.04.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, основах стовбурів дерев, на гнилій деревині у хвойних та листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп.

***Plagiothecium nemorale* (Mitt.) A. Jaeger**

Syn.: *Plagiothecium neglectum* Monk., *Plagiothecium sylvaticum* (Brid.) Bruch et Schimp.

Плагіотецій гайовий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровський, 1916].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, при основах стовбурів дерев, на гнилих пенях у листяних та хвойних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Plagiothecium ruthei* Limpr.**

Syn.: *Plagiothecium denticulatum* (Hedw.) Schimp. var. *undulatum* Ruthe ex Geh.

Плагіотецій Рута

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н, окол. с. Кованка біля Дідового озера, заказник "Дідове озеро", березняк з сосною, на лісовій підстилці, 25.06.1981, зібр. і визн. як *Plagiothecium denticulatum* Г.Ф. Бачурина; перевизн. як *Plagiothecium ruthei* Г. Українська.

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у вільшняках і березняках, на болотах, по берегах струмків. Полісся, Лісостеп, Степ.

Plagiothecium succulentum (Wilson) Lindb.**Плагіотецій сукулентний**

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986].

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті та на затіненому камінні у лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

Platygyrium repens (Brid.) Schimp.**Платигірій повзучий (Pylaisiadelphaceae, Hypnales)**

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); міський парк ім. Ю. Гагаріна, на дерев'яних дахах, 28.11.2008 (Орлов); центр міста, у дворах на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, с. Тригір'я [Висоцька та ін., 1983]; Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, на стовбурах дубів та пеньках, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Богданівське л-во, Райгородоцька дача, дубовий ліс, на стовбурах дерев, 09.08.1983 (Вірченко); Лугинський р-н, с. Кремне (Лазаренко); Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов); Лугинське л-во, кв. 86, на основі стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, кв. 79, заказник "Юзихівка", на окоренках старих дубів, 15.03.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах, пеньках листяних дерев, рідше на скелях та камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

Platyhypnidium riparioides (Hedw.) Dixon

Syn.: *Rhynchostegium riparioides* (Hedw.) Cardot

Платигіпнідій прибережний (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Романівський р-н, біля кол. с. Кам'янка, граніти по р. Случ (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Житомирський р-н, окол. с. Дениші, у воді

р. Тетерів нижче греблі, на гранітних валунах, 01.06.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на мокрих скелях, на камінні у проточній воді. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Pleuridium subulatum* (Hedw.) Rabenh.**

Плевридій шилоподібний (Ditrichaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: Радомишльський р-н, с. Вишевичі, с. Кримок [Belke, 1866].

Екологія і поширення в Україні: на вологих полях, луках, стінках канав, відслоненнях ґрунту. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Pleurozium schreberi* (Willd. ex Brid.) Mitt.**

Плевроцій Шребера (Hylacomiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Смільчинський, Житомирський, Коростенський, Коростишівський, Лугинський, Малинський, Народицький, Новоград-Волинський, Овруцький, Олевський, Радомишльський р-ни.

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у хвойних, мішаних та зрідка у листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Pogonatum aloides* (Hedw.) P.Beauv.**

Погонат алоєподібний (Polytrichaceae, Polytrichales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, схили правого берега р. Тетерів, 31.07.1925 (Зеров) [Зеров, 1925].

Екологія і поширення в Україні: на піскувато-глинистих відслоненнях у лісах, на схилах. Карпати, Полісся, Розточчя, Лісостеп.

***Pogonatum urnigerum* (Hedw.) P.Beauv.**

Погонат урноносний

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на вологих піщано-глинистих та глинистих ґрунтових відслоненнях, вкритих ґрунтом скелях, по краях доріг, у лісах і на відкритих місцях. Карпати, Полісся, Розточчя, Лісостеп, Степ, Крим.

***Pohlia annotina* (Hedw.) Lindb.**

Поля однорічна (Mielichhoferiaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, берег р. Жалобниця, вільшняк, на вологому піщаному ґрунті, 14.05.1973 (Партика) [Партыка, 1986]; Овруцький р-н, окол. с. Мощаниця, заказник "Довгий Мох", по краях канами на мезооліготрофному болоті, 08.09.2003 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на глинистому та глинисто-піщаному ґрунті по узбіччях лісових доріг, схилах ярів, берегах річок та водойм, на закинутих торфорозробках. Полісся, Лісостеп, Степ.

***Pohlia bulbifera* (Warnst.) Warnst.**

Поля бульбочконосна

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, осокове болітце при дорозі, 12.05.1973 (Партика) [Партыка, 1986]; Овруцький р-н, окол. с. Мощаниця, заказник "Довгий Мох", по краях канами на мезооліготрофному болоті, 08.09.2003 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: по краях евтрофних і мезотрофних боліт, меліораційних каналів, водойм. Полісся, Правобережний Лісостеп.

***Pohlia cruda* (Hedw.) Lindb.**

Поля сиза

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати (Лазаренко; Слободян; Орлов), Соколова гора (Лазаренко); Житомирський р-н, с. Головенка (Бурчак-Абрамович; Лазаренко; Слободян), Сіянська гора (Лазаренко); 1 км на півд. від с. Тетерівка, біля джерела під шатром лісу,

07.06.2004 (Орлов); Романівський р-н, кол. с. Кам'янка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на піскуватому ґрунті, по краях шляхів, стінках земляних виїмок, покритих дрібноземом гірських породах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Pohlia elongata* Hedw.**

Полія видовжена

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, м. Коростишів [Висоцька та ін., 1983].

Екологія і поширення в Україні: на піскуватому ґрунті, кам'янистих схилах, скелях у горах. Карпати, Розточчя, Житомирське Полісся.

***Pohlia nutans* (Hedw.) Lindb.**

Полія поникла

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на вкритому дрібноземом камінні, 20.09.1996 (Орлов); Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 74, на ґрунті, 20.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Олевський р-н, окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, на ґрунті в старому дубняку, 22.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на ґрунті біля стовбурів дерев, 09.08.1983 (Вірченко); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Лугинський р-н, с. Кремне (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1989]; Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на лісовому ґрунті, торфовищах та пустищах; на гнилій деревині, вкритих землею скелях та камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Pohlia wahlenbergii* (F.Weber et D.Mohr) A.L.Andrews**
Syn.: *Mniobryum wahlenbergii* (F.Weber et D.Mohr) Jenn.

Полія Валенберга

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, м. Олевськ, на гранітних скелях по берегу р. Уборть, 28.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на глинистих берегах річок, біля джерел. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Polytrichastrum formosum* (Hedw.) G.L.Sm.**

Syn.: *Polytrichum formosum* Hedw., *Polytrichum attenuatum* Menzies ex Brid.

Політрихастр гарний (Polytrichaceae, Polytrichales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, 20.07.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, скелі на правому березі р. Тетерів, 03.05.2003 (Орлов); Малинський р-н, с. Візня (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у листяних та хвойних лісах, на вкритих ґрунтом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Polytrichastrum longisetum* (Sw. ex Brid.) G.L.Sm.**

Syn.: *Polytrichum longisetum* Sw. ex Brid, *Polytrichum gracile* Dicks.

Політрихастр довгоніжковий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во (Партика), (Овруцький р-н) с. Селезівка (Партика); Олевський р-н, окол. с. Рудня-Радовельська (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Малинський р-н, смт Чоповичі (Окснер); Червоноармійський р-н, с. Видумка (Пйонтковський) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: на заболочених луках, тор-

фових болотах, у заболочених лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Polytrichum commune* Hedw.**

Політрих звичайний, рунянка, зозулин льон (Polytrichaceae, Polytrichales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, болото за р. Гуйва (Зеров); с. Світин, 1990 (Вірченко); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], с. Ігнатпіль (Підоплічко); Олевський р-н, окол. м. Олевськ (Бачурина), с. Рудня (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров); за с. Кишин, 1991 (Вірченко); Романівський р-н, кол. с. Калинівка (Зеров), смт Миропіль (Бачурина); Черняхівський р-н, смт Черняхів (Кривошия); Бердичівський р-н, Крутинське л-во (Гринь); Ємільчинський р-н, Ємільчинське л-во (Орлов); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів (Зеров); Лугинський р-н, с. Літки, 1991 (Вірченко); Малинський р-н, ст. Ірша (Варес), с. Візня (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1987]; окол. м. Малин, 1991 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: по вогких і мокрих хвойних, мішаних та широколистяних лісах, торфових болотах, пустищних та гірських луках, на скелястих відслоненнях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Polytrichum juniperinum* Hedw.**

Політрих ялівцевий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Липський; Зеров), с. Тригір'я (Лазаренко); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Романівський р-н, с. Кам'янка (Бачурина); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), Журжевицьке л-во (Бачурина); окол. с. Хмелівка, Олевський ДЛГ, Олевське л-во, на ґрунті у дубняку, 22.05.2004 (Орлов); Овруцький р-н, с. Ігнатпіль (Підоплічко); Малинський р-н, с. Чоповичі (Клеопов; Окснер), ст. Ірша (Варес); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів

(Зеров); Народицький р-н, Народицький ДЛГ, Кліщівське л-во, кв. 39, в березняку, 19.10.2005 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на відкритих сухих місцях, на піскуватому ґрунті, у сухих хвойних та листяних лісах, на виходах скель. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Polytrichum piliferum Hedw.

Політрих волосконосний

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров; Слободян), окол. с. Головенка (Зеров; Лазаренко); 4 км на схід від с. Тетерівка, по відкритих пісках, 01.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина); Новоград-Волинський р-н, окол. м. Новоград-Волинський (Слободян); окол. с. Курчиця, уроч. Попова гора, на відслоненнях гранітів, 22.07.2003 (Орлов); уроч. Любтов, на сухих перелогах серед лісу, 23.07.2003 (Орлов); Олевський р-н, с. Лопатичі (Осадча), м. Олевськ, с. Перга (Слободян), с. Рудня-Радовельська (Зеров); Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, кв. 5, заказник "Плотниця", на верхівці піщаної дюни, 10.09.2003 (Орлов); Малинський р-н, с. Чоповичі та окол. м. Малин (Окснер); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров); Овруцький р-н, с. Ігнатпіль (Підоплічко), Боротинське л-во, Виступовицьке л-во (Підоплічко); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 15, на піщаній дюні, 20.10.2003 (Орлов); Народицький р-н, Овруцько-Народицький ДЛГ, Народицьке л-во, кв. 31, на піщаній дюні, 22.10.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: по сухих відкритих місцях, на пісках, відслоненнях силікатних гірських порід, у сухих хвойних та листяних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Polytrichum strictum* Menzies ex Brid.**Syn.: *Polytrichum alpestre* HoppeПолітрих стиснений

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров); 2 км на схід від с. Тетерівка, на боло-тах-блюдцях, 01.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986], Копищенське л-во, болото Міроші [Балашов, Кучерява, 1974]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), м. Олевськ (Слободян); Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, заказник "Плотниця", 15.05.2003 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Словечанський ДЛГ, Веледницьке л-во, заказники "Зелений Мох" та "Довгий Мох", 11.09.2007 (Орлов); Малинський р-н, окол. м. Малин (Окснер).

Екологія і поширення в Україні: на верхових та перехідних торфовищах, у заболочених лісах. Карпати, Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Pseudobryum cinclidioides* (Huebener) T.J. Кор.**Syn.: *Mnium cinclidioides* HuebenerПсевдобрій цинклідієподібний (Plagiomniaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, кв. 33, на березі р. Болотниця в заростях вільхи, 20.04.1973 (Партика) [Партика, 1974].

Екологія і поширення в Україні: на заболочених луках, евтрофних болотах, біля джерел. Карпати, Полісся.

***Pseudocalliergon lycopodioides* (Brid.) Hedenas**Syn.: *Drepanocladus lycopodioides* (Brid.) Warnst.Псевдокалієргон плауноподібний (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н, с. Словечне, болото Єзки (Бачурина); Коростишівський р-н, с. Слобідка (Лазаренко), с. Кам'яний Бід (Річицький) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на низинних болотах. Карпати, Розточчя, Полісся.

***Pseudocrossidium hornschuchianum* (Schultz) R.H.Zander**
Syn.: *Barbula hornschuchiana* Schultz

Псевдокросидій Горншуха (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тригір'я [Висоцька та ін., 1983].

Екологія і поширення в Україні: на глинистому, вапнистому, кам'янистому ґрунті, по стінках канав та узбіччях доріг. Розточчя, Лісостеп, Крим.

***Pseudoleskeella nervosa* (Brid.) Nyholm**
Syn.: *Leskeella nervosa* (Brid.) Loeske

Псевдолескеєла жилкувата (Leskeaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах та пенях дерев у листяних і мішаних лісах, затінених скелях та камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Pterigynandrum filiforme* Hedw.**

Птеригінадр ниткоподібний (Pterigynandraceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Троянів, с. Сінгури, Сіяньська гора (Лазаренко; Слободян), с. Тригір'я (Лазаренко); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на відслоненнях гранітів у листяному лісі, 15.05.2004 (Вірченко).

Екологія і поширення в Україні: на окоренках і стовбурах дерев у лісах, затінених скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Pterygoneurum ovatum* (Hedw.) Dixon**

Птерігоневр яйцеподібний (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Липський).

Екологія і поширення в Україні: на глинистому та вапнистому ґрунті, степових схилах, полях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Ptilium crista-castrensis* (Hedw.) De Not.**

Птилій пірчастий (Hypnaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; м. Бердичів (Шафнагель); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров); Малинський р-н, с. Білий Берег (Васильєв); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Олевський р-н, с. Рудня-Озерянська (Зеров), с. Юрове (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Партика) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Білгородицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, заказник "Плотниця", 09.09.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті, гнилій деревині у хвойних та мішаних лісах, рідше на вкритих гумусом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ.

***Pylaisia polyantha* (Hedw.) Schimp.**

Пілезія багатоквіта (Hypnaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, зах. околиця, Богунія, на бетонних блоках у затінку, 11.01.2009 (Орлов); центр міста, у дворах на стовбурах старих тополь, 10.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Липський; Зеров); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 65, на пеньку, 08.03.2003 (Орлов); 2 км на півн. від с. Довжик, у старому дубовому лісі, 20.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на тополі, 09.08.1983 (Вірченко); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров), с. Гуменники (Бачурина); Олевський р-н, окол. м. Олевськ (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров), с. Лопатичі (Осадча); Новоград-Волинський

р-н, Новоград-Волинський ДЛГ, Пилиповицьке л-во, кв. 1, на окоренках дубів, 15.09.2007 (Орлов); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Лугинське л-во, кв. 86, на основах стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на пенях, окоренках і стовбурах листяних дерев у лісах, іноді на скелях та камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Racomitrium aciculare* (Hedw.) Brid.**

Ракомітрій голчастий (Grimmiaceae, Grimmiales)

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н, верхів'я р. Норинь поблизу с. Задорожок, на виходах пісковика, 01.10.1952 (Бачурина) [Бачурина, 1970].

Екологія і поширення в Україні: на мокрих безвапнистих скелях та каменях у річках і гірських потоках. Карпати, Житомирське Полісся.

***Racomitrium canescens* (Hedw.) Brid.**

Ракомітрій сивуватий

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Перганське л-во (Партика); Коростишівський р-н, с. Старосільці (Калита); м. Коростишів, на скелях по правому берегу р. Тетерів, 03.05.2003 (Орлов); м. Малин (Окснер) [Бачурина, Мельничук, 1988]; Лугинський р-н, Повчанське л-во, кв. 15, на верхівці піщаної дюни, 12.09.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на піщаних та кам'янистих місцях, різноманітних скелях та камінні, вкритих гумусом вапняках. Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Racomitrium heterostichum* (Hedw.) Brid.**

Ракомітрій різнорядний

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, березовий ліс, кв. 67, на освітленому гранітному валуні, 23.04.1973 (Партика) [Партика, 1974]; Олевський р-н, окол. с. Хмелівка, освітлені гра-

ніти на лівому березі р. Уборть, 25.05.2004 (Вірченко) [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на сухих, відкритих силікатних скелях та камінні. Карпати, Житомирське Полісся, Крим.

***Rhabdoweisia fugax* (Hedw.) Bruch et Schimp.**

Рабдовайсія опадна (Rhabdoweisiaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на вертикальній стінці в щілинах, 07.06.2005 (Нипорко); Житомирський р-н, окол. с. Головенка, Сіянська гора над р. Гнилоп'ять, гранітні скелі, 26.06.1930 (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1987].

Екологія і поширення в Україні: в розколинах і щілинах пісковикових, гранітних та сланцевих скель. Карпати, Житомирське Полісся, Крим.

***Rhizomnium punctatum* (Hedw.) T.J.Kop.**

Syn.: *Mnium punctatum* Hedw.

Ризомній крапчастий (Cinclidiaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, біля підніжжя скелі Чотири Брати, 29.04.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, на вологій затіненій просіці, 30.05.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1989]; біля с. Пояски, заказник "Поясківський", 03.08.1999 (Якущенко); окол. с. Хмелівка, на ґрунті у вільшняку вздовж лісової річки, 28.04.2004 (Орлов); Романівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, на гнилому пеньку, 10.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: по мокрих джерельних місцях, на гнилій деревині, на мокрих скелях та камінні у лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Rhodobryum roseum (Hedw.) Limpr.

Родобрій рожевий (Bryaceae, Bryales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Комсомольське, берег р. Уборть, 04.07.1960 (Слободян) [Улычна, Кулик, 1989].

Екологія і поширення в Україні: на затіненому вологому ґрунті в лісах, чагарниках, затінених скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Rhytidiadelphus squarrosus (Hedw.) Warnst.

Ритидіадельф відстовбурчений (Hylacomniaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, заболочена лісова лука, 20.05.2003 (Орлов); Ємільчинський р-н, с. Барапш, схил долини р. Уж (Бачурина); Олевський р-н, окол. м. Олевськ, на мокрій луці на узліссі, 28.04.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вогких трав'янистих місцях, луках, у чагарниках, лісах, парках. Карпати, Полісся, Лісостеп.

Rhytidiadelphus triquetrus (Hedw.) Warnst.

Ритидіадельф трикутний

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на вкритому дрібноземом камінні, 20.09.1996 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Липський; Зеров); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Романівський р-н, окол. смт Миропіль (Бачурина); Малинський р-н, окол. м. Малин (Лепченко); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вологому сосняку, 12.10.2007 (Орлов); Липницьке л-во, кв. 5, в сосняку, 10.07.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті у хвойних та мішаних лісах, рідше на вкритих ґрунтом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Sanionia uncinata (Hedw.) Loeske

Syn.: *Drepanocladus uncinatus* (Hedw.) Warnst.

Саніонія гачкувата (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Романівський р-н, кол. с. Кам'янка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Лугинське л-во, кв. 86, на основах стовбурів дуба, 04.07.2000 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на вологому ґрунті, при основі стовбурів дерев, на пенях, гнилій деревині, а також на скелях, камінні у хвойних та мішаних лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим.

Schistidium apocarpum (Hedw.) Bruch et Schimp.

Схістидій скритоплодий (Grimmiaceae, Grimmiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); зах. околиця міста, Богунія, на освітлених бетонних блоках, 11.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Липський; Зеров), с. Тригір'я (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 1988]; 8 км на півн. захід від с. Сінгури, сухі гранітні скелі на р. Гнилоп'ять, 07.06.2004 (Орлов); окол. с. Дениші, нижче греблі на р. Тетерів, на затінених скелях, 01.06.2004 (Орлов); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, берег р. Уборть [Партыка, 1986]; м. Коростень (Зеров); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на гранітних валунах під шатром лісу, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на освітленому і затіненому різноманітному камінні, скелях, мурах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Schistostega pennata (Hedw.) F.Weber et D.Mohr

Схістостега периста, самосвітний мох (Schistostegaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, гранітна скеля Чотири Брати над р. Тетерів, у заглибленнях та тріщинах

скель, 18 та 20.06.1929 (Лазаренко); Житомирський р-н, окол. с. Головенка (між кол. с. Коротинка та с. Шумськ), Сіянська гора над р. Гнилоп'ять, у печерах та під навислими скелями, 19 та 22.06.1929 (Лазаренко) [Лазаренко, 1936].

Екологія і поширення в Україні: по печерах і тріщинах силікатних скель, у заглибленнях під корінням, у дуплах дерев. Карпати, Житомирське Полісся, Правобережний Степ.

Sciuro-hypnum oedipodium (Mitt.) Ignatov et Huttunen
Syn.: *Brachythecium oedipodium* (Mitt.) A. Jaeger,
Brachythecium starkei (Brid.) Schimp. var. *explanatum* (Brid.)
Monk., *Brachythecium curtum* (Lindb.) Limpr.

Сціурогіпн здутоніжковий (Brachytheciaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тригір'я [Висоцька, 1984]; Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 72, на основах стовбурів дуба, 20.07.2002 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Ємільчинський р-н, с. Підлуби [Партика, Поліщук, 1975]; Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, мезотрофні сосняки вздовж лісоосушувальної системи, на колоді, 28.05.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, с. Кмитів [Висоцька, 1984]; Овруцький р-н, с. Словечне [Висоцька, 1984]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Лугинське л-во, кв. 14, при основі стовбурів дуба, 10.07.2003 (Орлов); Повчанське л-во, кв. 49, на окоренках дубів, 03.07.2003 (Орлов); Дивлинське л-во, заказник "Дивлинський", на окоренках 120-річних дубів, 12.11.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, Новоград-Волинський ДЛГ, Пилиповицьке л-во, кв. 1, на основах стовбурів дерев, 15.09.2007 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на ґрунті при основі стовбурів дерев, гнилій деревині, камінні у лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп.

Sciuro-hypnum plumosum (Hedw.) Ignatov et Huttunen
Syn.: *Brachythecium plumosum* (Hedw.) Schimp.

Сціурогіпн перистий

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Хмелівка, на ґрунті по кам'янистих берегах лісового струмка, 25.05.2004 (Вірченко) [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на скелях, камінні, деревині в мокрих місцях. Карпати, Опілля, Західне Полісся.

Sciuro-hypnum populeum (Hedw.) Ignatov et Huttunen
Syn.: *Brachythecium populeum* (Hedw.) Schimp.

Сціурогіпн тополевий

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на камінні біля греблі, 03.05.2003 (Орлов); Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Лазаренко), с. Тригір'я (Лазаренко); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітах під шатром лісу, 15.05.2004 (Вірченко); Романівський р-н, смт Миropіль (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на камінні, скелях, коренях і окоренках дерев у лісах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Sciuro-hypnum reflexum (Starke) Ignatov et Huttunen
Syn.: *Brachythecium reflexum* (Starke) Schimp.

Сціурогіпн відігнутий

Місцезнаходження в області: Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на стовбурі верби, 24.05.2004 (Вірченко) [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на окоренках і стовбурах дерев, гнилій деревині і камінні. Карпати, Полісся, Лісостеп.

***Sphagnum angustifolium* (C.E.O.Jensen ex Russow) C.E.O.Jensen**

Суп.: *Sphagnum parvifolium* (Sendth. ex Warnst.) Warnst.

Сфагн вузьколистий (Sphagnaceae)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, болото Бучмани коло с. Білокоровичі, 08.11.1929 (Тюремнов); 6 км від с. Озеряни, болото Гвоздь, по східному краю болота, 10.11.1929 (Тюремнов) [Тюремнов, 1931]; Юровська лісова дача (Воробйов), Журжевицька лісова дача (Зеров), болота Піддовге і Довге в окол. с. Хочине (Зеров), Замисловицька лісова дача (Зеров), болото Великий Мох в окол. с. Перга (Зеров), болота Корма і Михієве в окол. с. Озеряни (Зеров), окол. с. Рудня-Радовельська (Зеров), Кишинська лісова дача (Воробйов), Озерянське болото (Терещенко) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Романівський р-н, біля с. Нивна (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Покровський) [Вірченко, 1990].

Екологія і поширення в Україні: на оліготрофних та мезотрофних болотах. Полісся та Карпати.

***Sphagnum auriculatum* Schimp.**

Суп.: *Sphagnum denticulatum* Brid.

Сфагн вушкоковий

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Журжевицьке л-во (Зеров), болото Піддовге біля с. Хочине (Зеров), болото Плотниця біля с. Перга (Зеров), оз. Корма і болото Михієве біля с. Озеряни (Зеров), Кишинська лісова дача (Воробйов); Коростенський р-н, с. Сушки (Підоплічко); Лугинський р-н, Дивлинська лісова дача (Воробйов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Романівський р-н, біля с. Нивна (Зеров); Малинський р-н, с. Федорівка (Лазаренко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних та мезотрофних болотах. Полісся, переважно Західне.

Sphagnum capillifolium (Ehrh.) Hedw.

Syn.: *Sphagnum acutifolium* Schrad., *Sphagnum nemoreum* Scop.

Сфагн волосолистий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Липський); Житомирський р-н, болото біля гирла р. Гуйва (Зеров); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, мезоевтрофне болото у кв. 7, 16.05.2003 (Орлов); окол. с. Тетерівка, на "висячому" болоті, 14.07.1993 (Орлов); 4 км на схід від с. Тетерівка, мезотрофні болота-блюдця на вододілі між р. Тетерів та р. Гнилоп'ять, 02.11.2003 (Орлов); Олевський р-н, Журжевицька лісова дача (Зеров), Юровська лісова дача (Воробйов), с. Рудня (Зеров), Олевська лісова дача (Воробйов), с. Хочине (Зеров), болото Хомин Мох (Зеров), болото Піддовге (Зеров), с. Озеряни — біля озера Корма (Зеров), болото Корма (Зеров), Озерянське болото (Зеров; Терещенко), Замисловицька дача (Воробйов), Білокоровицьке л-во (Воробйов), ст. Пост Дров'яний (Зеров), с. Рудня-Радовельська [Зеров, 1964]; Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, заказник "Плотниця", 20.09.2002 (Орлов); Поліський природний заповідник, болото Клітне [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], с. Ігнатпіль (Підоплічко), с. Корчівка (Котов), с. Журба (Бачурина), с. Колесники (Барбарич); Лугинський р-н, Дивлинська лісова дача (Воробйов), с. Кремне (Лазаренко); Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вологому сосновому лісі, 10.07.2000 (Орлов); м. Малин (Окснер); Малинський р-н, с. Федорівка (Лазаренко), ст. Ірша (Варес); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Гродзинський; Зеров); Радомишльський р-н, м. Радомишль (Покровський) [Вірченко, 1990], с. Русанівка (Гай); Романівський р-н, с. Цеберка [Зеров, 1964]; Коростенський р-н, с. Дідковичі (Бачурина); Новоград-Волинський р-н, окол. смт Городниця, заказник "Городницький" [Андрієнко, 1983; Андриенко, Шеляг-Сосонко, 1983]; Новоград-Волинське ДЛМГ, Курчицьке л-во, кв. 17, вид. 29-39, заказник "Мицківський", по краю мезотрофного болота, 18.08.2008 (Орлов); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, мезотрофні

сосняки вздовж лісоосушувальної системи, 28.05.2003 (Орлов).
Екологія і поширення в Україні: мезотрофні та оліготрофні болота, вологі соснові ліси. Карпати і Полісся, рідко в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum centrale* C.E.O.Jensen**

Syn.: *Sphagnum subbicolor* auct.

Сфагн центральний

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров), с. Березівка (Котов і Омельчук); Олевський р-н, Журжевицька лісова дача (Зеров), с. Хочине (Зеров), болото Похоронка в окол. с. Хочине (Зеров), Замисловицька лісова дача (Воробйов), Озерянське болото (Зеров), біля оз. Корма (Зеров), болото Шибине в р-ні оз. Корма (Зеров), болото Бучмани (Зеров), Радовельська лісова дача (Воробйов), с. Рудня-Радовельська [Зеров, 1964]; окол. с. Пояски, заказник "Поясківський ліс" [Андриєнко, Шеляг-Сосонко, 1983]; між с. Тепениця і с. Замисловичі, ландшафтний заказник "Плотниця" [Андрієнко та ін., 1987]; Поліський природний заповідник, болото Кривульки [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Коростишівський р-н, с. Стрижівка (Зеров), с. Осиковий Копець (Чорноголовко); Коростенський р-н, с. Дідковичі (Бачурина); Смільчинський р-н, Смільчинське л-во (Бачурина); м. Малин (Окснер); Малинський р-н, смт Чоповичі (Лазаренко і Окснер), ст. Ірша (Лепченко); Лугинський р-н, Зажеревське л-во (Бачурина); Народицький р-н, с. Тичків (Окснер); Черняхівський р-н, с. Дівочки (Кочережко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: болота, заболочені луки, ліси. Карпати і Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum compactum* Lam. et DC.**

Сфагн компактний

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Житомирський р-н, болото біля гирла р. Гуйва (Зеров); 1 км на півд. від с. Тетерівка, "висяче" евмезотрофне болото, 14.07.1993 (Орлов); Олевський р-н, 6 км від с. Озеряни, бо-

лото Гвоздь, по східному краю болота, 10.11.1929 (Тюремнов) [Тюремнов, 1931]; с. Рудня (Зеров), окол. с. Хочине — біля болота Піддовгого (Зеров), берег болота Корма (Зеров), Юровська лісова дача (Воробйов), Радовельська лісова дача (Воробйов), с. Рудня Радовельська (Зеров); Поліський природний заповідник [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н, окол. м. Овруч (Котов); Лугинський р-н, Дивлинська лісова дача (Воробйов); м. Малин (Окснер); Малинський р-н, с. Федорівка (Лазаренко), ст. Ірша (Варес); Коростишівський р-н, с. Осиковий Копець (Чорноголовко) [Зеров, 1964]; Коростишівський ДЛГ, Коростишівське л-во, кв. 29, у мокрому сосняку, 19.07.2000 (Орлов); Радомишльський р-н (Бачурина), м. Радомишль (Покровський) [Вірченко, 1990].

Екологія і поширення в Україні: вогкі соснові ліси. Карпати і Полісся, рідко в Лівобережному Лісостепу.

Sphagnum contortum Schultz

Сфагн скручений

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, болота-блюдця на вододілі р. Тетерів та р. Гнилоп'ять, 3 км на півд. від с. Тетерівка, 15.05.1992 (Орлов); окол. с. Тетерівка, "ви-сяче" мезоевтрофне болото в долині лівої притоки р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Олевський р-н, болото біля с. Рудня-Радовельська (Зеров); Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Поліський природний заповідник (Овруцький р-н), Селезівське л-во, кв. 30, в заболоченому березняку [Партыка, 1986]; Коростишівський р-н, с. Стрижівка [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах. Карпати і Полісся, рідко в Лісостепу та Степу.

Sphagnum cuspidatum Ehrh. ex Hoffm.

Сфагн загострений

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, болото Хомин Мох в окол. с. Хочине (Зеров), болото Піддовге-Плотниця (Зеров), Журжевицька лісова дача (Зеров), Юровська лісова дача (Воробйов), м. Олевськ (Воробйов), болото Великий Мох в окол. с. Перга (Зеров), Замисловицька лісова дача (Зеров),

с. Рудня-Радовельська (Зеров), с. Рудня-Замисловицька (Зеров), болото біля Верхнього Броду (Зеров), Озерянське болото (Зеров), болота Корма і Михієве біля с. Озеряни (Зеров), болото Гвоздь [Зеров, 1964]; між с. Тепениця і с. Замисловиці, ландшафтний заказник "Плотниця" [Андрієнко та ін., 1987]; 4 км на півн. від смт Нові Білокоровичі, сплавинка у водоймі, 13.09.2003 (Якушенко); Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, осушувальний канал між кв. 12 та 13, 12.09.2003 (Якушенко); Поліський природний заповідник, болото Міроші [Балашов, Кучерява, 1974], болото Волисок [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Словечанський ДЛГ, Веледницьке л-во, 22.09.2002 (Орлов); Веледницьке л-во, 2 км на півн. схід від с. Возлякове, заказник "Довгий Мох", 08.09.2003 (Якушенко); Кованське л-во, заказник "Дідове озеро", 09.09.2003 (Якушенко); Коростишівський р-н, Коростишівський ДЛГ, Смолівське л-во, кв. 36, в озерці, 04.08.2001 (Якушенко); Коростенський р-н, с. Сушки (Підоплічко), Ушомирське л-во (Бачурина); Романівський р-н, окол. с. Цеберка та с. Улянівка (Зеров), біля с. Нивна (Зеров); Баранівський р-н, болото Зелене Багно біля смт Довбиш (Зеров); Новоград-Волинський р-н, окол. смт Городниця, заказник "Городницький" [Андрієнко, 1983; Андриенко, Шеляг-Сосонко, 1983]; Новоград-Волинське ДЛМГ, Курчицьке л-во, кв. 17, вид. 29-39, заказник "Мицківський", в мочажинах на мезотрофному болоті, 18.08.2008 (Орлов); Малинський р-н, с. Візня (Лазаренко) [Зеров, 1964]; Радомишльський р-н, окол. м. Радомишль (Бачурина); Народицький р-н, Закусилівське л-во (Романова), Радчанське л-во (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: оліготрофні болота. Переважно на Поліссі та в Карпатах, дуже рідко в Степу.

***Sphagnum fallax* (H.Klinggr.) H.Klinggr.**

Syn.: *Sphagnum recurvum* var. *mucronatum* (Russow) Warnst.

Сфагн оманливий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Житомирський р-н, с. Березівка (Котов), болото біля гирла р. Гуй-

ва (Зеров); Олевський р-н, Юровська лісова дача (Воробйов; Зеров), Журжевицька лісова дача (Зеров), м. Олевськ (Воробйов), болото Хомин Мох в окол. с. Хочине (Зеров), болото Піддовге, болото Похоронка, болото Плотниця (Зеров), болото Великий Мох в окол. с. Перга (Зеров), болото біля Верхнього Броду (Зеров), Замисловицька лісова дача (Воробйов; Зеров), болота Корма і Михієве біля с. Озеряни (Зеров), Озерянське болото (Зеров; Котов; Терещенко), Кишинська лісова дача (Воробйов), Радовельська лісова дача (Воробйов), с. Рудня-Радовельська (Зеров), ст. Пост Дров'яний (Зеров), болото Бучмани біля с. Білокоровичі (Зеров); окол. с. Бучмани, залишки болота Бучмани, заказник "Бучмани" мезотрофний заболочений сосняк, 07.07.2000 (Орлов); окол. с. Пояски, заказник "Поясківський ліс", на лісовому болоті [Андриєнко, Шеляг-Сосонко, 1983]; між с. Тепениця і с. Замисловичі, ландшафтний заказник "Плотниця" [Андрієнко та ін., 1987]; Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, заказник "Плотниця", олігомезотрофні ділянки, 10.09.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровський, 1916], с. Колесники (Барбарич і Кучерява), с. Ігнатпіль (Підоплічко); Веледницьке л-во, кв. 73-74, заказник "Зелений Мох", олігомезотрофні ділянки, 11.09.2003 (Орлов); Веледницьке л-во, кв. 90, заказник "Довгий Мох", олігомезотрофні ділянки, 11.09.2003 (Орлов); Баранівський р-н, смт Довбиш (Барбарич); Ємільчинський р-н, с. Крупошин (Бачурина); Ємільчинський ДЛГ, Жужельське л-во, мезотрофні заболочені сосняки вздовж осушувальної мережі, 28.05.2003 (Орлов); Лугинський р-н, Зажеревське л-во (Бачурина), Повчанське л-во (Романова), Радогощанське л-во (Гринь); Лугинський ДЛГ, Лугинське л-во, кв. 65, мезотрофне болото, 12.07.2004 (Орлов); Романівський р-н, біля с. Нивна (Зеров); Черняхівський р-н, с. Некраші (Зеров); Коростенський р-н, с. Сушки (Підоплічко); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Покровський) [Вірченко, 1990]; Малинський р-н, с. Федорівка, с. Візня (Лазаренко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: сфагнові болота, заболочені ліси. Карпати і Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum fimbriatum* Wilson**

Сфагн торочкуватий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, с. Тетерівка (Орлов); Олевський р-н, Озерянське болото, уроч. Шевцева Нива, по західному берегу болота, в заболоченому березово-вільховому лісі, 12.11.1929 (Тюрємнов) [Тюрємнов, 1931], с. Рудня-Радовельська (Зеров), біля озера Корма (Зеров), болото Бучмани коло с. Білокоровичі (Зеров), с. Кишин (Воробйов), с. Замисловичі (Воробйов) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Лугинський р-н, долина р. Полчанка (Бачурина); Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: низинні болота, переважно вільшняки. На Поліссі, рідше в Карпатах, Лісостепу та Степу.

***Sphagnum flexuosum* Dozy et Molk.**

Суп.: *Sphagnum recurvum* var. *amblyphyllum* (Russow) Warnst.

Сфагн звивистий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, болото біля гирла р. Гуїва (Зеров), с. Березівка (Котов і Омельчук); окол. м. Житомир (Зеров); 1 км на захід від м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, у вільшняку навколо лісового джерела, 14.09.2003 (Орлов); Олевський р-н, Юровська лісова дача (Воробйов), Журжевицька лісова дача (Зеров), болото Хомин Мох біля с. Хочине (Зеров), Замисловицька лісова дача (Воробйов), болото Корма біля с. Озеряни (Зеров), болото Бучмани біля с. Білокоровичі (Зеров), Кишинська лісова дача (Воробйов), Радовельська лісова дача (Воробйов), Озерянське болото (Бачурина), с. Рудня-Радовельська (Зеров); Білокоровицький ДЛГ, Поясківське л-во, заказник "Поясківський", у 120-річному заболоченому сосняку [Шеляг-Сосонко, Андриєнко, 1980]; Поліський природний заповідник [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н

[Доктуровский, 1916], окол. с. Нові Велідники (Бачурина), окол. м. Овруч (Котов); Народицький р-н, Радчанське л-во (Бачурина); Коростенський р-н (Бачурина); Коростенське ДЛМГ, Бехівське л-во, кв. 117, вид. 14, заказник "Лозанове", відкрите мезотрофне осоково-сфагнове болото, 28.08.2008 (Орлов); Лугинський р-н, Дивлинська лісова дача (Воробйов); м. Малин (Окснер); Малинський р-н, с. Федорівка (Лазаренко); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Покровський; Зеров) [Зеров, 1964]; Романівський р-н, біля с. Нивна (Зеров); Ємільчинський р-н, Ємільчинський ДЛГ, Ємільчинське л-во (Бачурина); Жужельське л-во, заболочені мезотрофні сосняки вздовж лісоосушувальної системи, 28.05.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: сфагнові болота, заболочені ліси. Карпати і Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum fuscum* (Schimp.) H.Klinggr.**

Сфагн бурій

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, болото Озеряни, уроч. Корма, на верховому болоті, 14.11.1929 (Тюрємнов); болото Гвоздь біля с. Озеряни, 14.11.1929 (Тюрємнов); болото Бучмани коло с. Білокоровичі, 08.11.1929 (Тюрємнов) [Тюрємнов, 1931; Зеров, 1964], Юровська лісова дача (Воробйов), болото Довге коло с. Хочине (Зеров), болото Великий Мох в окол. с. Перга, Журжевицька лісова дача, Озерянське болото (Зеров), болото біля Верхнього броду [Зеров, 1964]; між с. Тепениця і с. Замисловичі, ландшафтний заказник "Плотниця", оліготрофна ділянка болота [Андрієнко та ін., 1987]; Руднянське л-во, болото Зимник (Григора), Хочинське л-во, болото Небуга (Григора), Копищенське л-во, болото Погоня (Григора), Поясківське л-во, болото Гребля [Григора, 1984]; Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, заказник "Плотниця", 20.05.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, болото Лукоцька Погоня (Григора), болото Мала Погоня [Григора, 1984], болото Хомин Мох [Партыка, 1986]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Червона Воля, заказник "Червоновольський" [Андрієнко, Шеляг-Сосонко, 1983; Прядко та ін., 2006].

Екологія і поширення в Україні: оліготрофні болота. Карпати і Полісся, дуже рідко в Степу.

***Sphagnum girgensohnii* Russow**

Сфагн Гіргензона

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Озерянське болото, уроч. Шевцева Нива, по західному берегу болота, в заболоченому березово-вільховому лісі, 12.11.1929 (Тюрємнов) [Тюрємнов, 1931]; Рудня-Радовельська болотна дослід. ст., чагарниковоє болото, 21.08.1924 (Зеров) [Зеров, 1964]; Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, кв. 5, ландшафтний заказник "Плотниця", на мезотрофній окраїні болота, в сосняку багново-сфагновому, 15.08.2007 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на болотах та по берегах боліт, у заболочених лісах. Карпати, Полісся, Розточчя.

***Sphagnum magellanicum* Brid.**

***Syn.: Sphagnum medium* Limpr.**

Сфагн магелланський

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Житомирський р-н, болото біля гирла р. Гуйва (Зеров); 4 км на схід від с. Тетерівка, мезотрофні болота-блюдця на вододілі між р. Тетерів та р. Гнилоп'ять, 02.11.2003 (Орлов); Олевський р-н, Олевська лісова дача (Воробйов), Журжевичі (Воробйов), Журжевицька лісова дача (Зеров), ст. Пост Дров'яний (Зеров), Юровська лісова дача (Воробйов), болота Хомин Мох, Піддовге і Довге біля с. Хочине (Зеров), болото біля Верхнього Броду (Зеров), Озерянське болото (Зеров; Котов; Терещенко), болота Михієве і Корма біля с. Озеряни (Зеров), Замисловицька лісова дача (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров), Радовельська лісова дача (Воробйов), Кишинська лісова дача (Воробйов); Руднянське л-во, болото Зимник (Григора), Хочинське л-во, болото Небуга (Григора); Білокоровицький ДЛГ, Поясківське л-во, квартали 70-71, болото Гребля [Григора, 1984]; між с. Тепениця і с. Замисловичі, ландшафтний заказник "Плотниця" [Андрієнко та ін., 1987]; окол. смт Бучмани (Бачурина); Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке

л-во, заказник "Плотниця", 25.09.2002 (Орлов); Поліський природний заповідник, болото Міроші [Балашов, Кучерява, 1974], болота Клітне, Хомин Мох, Німецька Погоня [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Копищенське л-во (Олевський р-н), болота Мала Погоня та Лукоцька Погоня [Григора, 1984]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], с. Ігнатпіль (Підоплічко); Словечанський ДЛГ, Веледницьке л-во, заказники "Довгий Мох" та "Зелений Мох", 23.09.2002 (Орлов); Лугинський р-н, Дивлинське л-во (Бачурина); Коростенський р-н, с. Сушки (Підоплічко); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Покровський) [Вірченко, 1990]; м. Малин (Окснер); Малинський р-н, ст. Ірша (Лазаренко та Оксіюк) [Зеров, 1964]; Новоград-Волинський р-н, Новоград-Волинське ДЛМГ, Курчицьке л-во, кв. 17, вид. 29-39, заказник "Мицківський", 18.08.2008 (Орлов); Баранівський р-н, с. Явне, мезотрофні ділянки болота, вересень 1990 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на мезотрофних і оліготрофних болотах, у вогких соснових лісах. Карпати і Полісся, рідко в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum majus* (Russow) C.E.O.Jensen**

Syn.: *Sphagnum dusenii* (C.E.O.Jensen) Russow et Warnst.

Сфагн великий

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Озерянське болото, уроч. Корма, по верховому болоту між купинами, 14.11.1929 (Тюремнов); окол. с. Білорівчичі, болото Бучмани, по верховому болоту між купинами, 08.11.1929 (Тюремнов) [Тюремнов, 1931]; Журжевицька лісова дача (Зеров), болото Великий Мох — Плотниця в окол. с. Перга (Зеров), болото між ст. Рудня-Радовельська і ст. Замисловиці (Зеров), Замисловицька лісова дача [Зеров, 1964]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Коростишівський р-н, м. Коростишів (Покровський) [Вірченко, 1990].

Екологія і поширення в Україні: на верхових та перехідних болотах. Рідко в Карпатах та на Поліссі, дуже рідко в Лісостепу.

***Sphagnum molle* Sull.**Syn.: *Sphagnum tabulare* auct.**Сфагн м'який**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, болото Гвоздь біля с. Озеряни (Зеров), болото Дідове озеро в окол. с. Перга [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, болото Шаболтах, кв. 45-55, 17.05.1972 (Асаул); болото Терентійове, на гнилому стовбурі, 28.08.1972 (Партика); Перганське л-во, болото Срулеве, 30.08.1972 (Партика) [Партика, 1974].

Екологія і поширення в Україні: на болотах, зрідка у заболочених лісах. Житомирське Полісся.

Sphagnum obtusum* Warnst.*Сфагн притуплений**

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Журжевицька лісова дача (Зеров), болото Залісся біля с. Хочине (Зеров), по берегу оз. Корма біля с. Озеряни (Зеров); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Лугинський р-н, Зажеревське л-во (Бачурина), Дивлинська лісова дача (Воробйов) [Зеров, 1964]; Народицький р-н, між с. Омельники і с. Довгий Ліс (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на низинних болотах. Полісся, рідше в Карпатах, дуже рідко в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum palustre* L.**Syn.: *Sphagnum cymbifolium* (Ehrh.) Hedw.**Сфагн болотний**

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Житомирський р-н, болото біля гирла р. Гуйва (Зеров); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, болото у кв. 71, 09.05.2003 (Орлов); окол. с. Тетерівка, "висяче" мезоевтрофне болото в долині лівої притоки р. Тетерів, 09.06.2003 (Орлов); 4 км на схід від с. Тетерівка, мезотрофні болота-блюдця на вододілі між р. Тетерів та р. Гнилоп'ять, 02.11.2003 (Орлов); Олевський р-н, с. Рудня (Зеров), Озерянське болото (Бачурина),

Юровська лісова дача (Воробйов), м. Олевськ (Воробйов; Вірченко), Замисловицька лісова дача (Воробйов), біля оз. Корма (Зеров), ст. Пост Дров'яний (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров), Радовельська лісова дача (Воробйов), Кишинська лісова дача (Воробйов) [Зеров, 1964]; окол. с. Бучмани, залишки болота Бучмани, в мезотрофному сосняку, 07.07.2000 (Орлов); Поліський природний заповідник, болото Клітне, уроч. "Під піччю" [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н, с. Колесники (Барбарич і Кучерява), м. Овруч (Котов), с. Ігнатпіль (Підоплічко); м. Малин (Окснер); Малинський р-н, смт Чоповичі (Клеопов і Лазаренко), ст. Ірша (Лазаренко і Оксіюк), с. Візня (Лазаренко); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Покровський; Котов і Теличко); Коростишівський ДЛГ, Дубовецьке л-во, берег "Галового болота", 15.05.2003 (Орлов); Коростенський р-н, с. Сушки (Підоплічко); Лугинський р-н, Дивлинська лісова дача (Воробйов), с. Липники (Бачурина); с. Літки, 1990 (Вірченко); Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у сосново-вільховому лісі, 20.09.2002 (Орлов); Ємільчинський р-н, окол. с. Єлизаветпіль (Бачурина); Ємільчинський ДЛГ, Ємільчинське л-во (Бачурина); Жужельське л-во, мезотрофні сосняки вздовж лісоосушувальної системи, 28.05.2003 (Орлов); Баранівський р-н, смт Довбиш (Барбарич); Бердичівський р-н, Бердичівський ДЛГ, Дзержинське л-во, кв. 45, берег струмка, 10.06.2003 (Орлов); Народицький р-н, Радчанське л-во (Бачурина); Радомишльський р-н, окол. с. Поташня (Бачурина); Новоград-Волинський р-н, окол. смт Городниця, заказник "Городницький" [Андрієнко, 1983; Андриенко, Шеляг-Сосонко, 1983]; с. Курчицька Гута, на болоті, 21.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: болота, заболочені луки, ліси. Карпати і Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum papillosum* Lindb.**

Сфагн сосочковий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 4 км на схід від с. Тетерівка, мезотрофні болота-блюдця на вододілі між р. Тетерів та р. Гнилоп'ять, 02.11.2003 (Орлов); 1 км на

півд. від с. Тетерівка, "висяче" евмезотрофне болото, 14.07.1993 (Орлов); Олевський р-н, Озерянське болото, уроч. Шевцева Нива, на перехідному болоті, 12.11.1929 (Тюрємнов); 6 км від с. Озеряни, болото Гвоздь, суцільне вкриття по краю болота, 10.11.1929 (Тюрємнов); 4 км від с. Білокоровичі, болото Бучмани, по краю озера Дикого, по перехідному болоту, 05.11.1929 (Тюрємнов) [Тюрємнов, 1931]; Журжевицьке л-во (Зеров), Замисловицька лісова дача (Зеров), с. Хочине (Зеров), болота Хомин Мох і Піддовге біля с. Хочине (Зеров), болота Плотниця, Великий Мох і Дідове озеро біля с. Перга (Зеров), болото біля Верхнього Броду (Зеров), болото Михієве біля с. Озеряни (Зеров), болото між ст. Рудня-Радовельська і с. Замисловичі (Зеров); м. Малин (Окснер) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916]; Виступовицька лісова дача, по перехідному болоту у кв. 21, на купинах, 28.10.1929 (Тюрємнов) [Тюрємнов, 1931], окол. с. Нові Велідники (Бачурина); Народицький р-н, Давидківське л-во (Романова); Радомишльський р-н, окол. м. Радомишль (Бачурина); Новоград-Волинський р-н, болото Колода біля с. Брониця, по краю перехідного болота, 19.11.1929 (Тюрємнов) [Тюрємнов, 1931].

Екологія і поширення в Україні: на мезотрофних болотах. Полісся (переважно Західне), рідко в Карпатах, дуже рідко в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum platyphyllum* (Lindb. ex Braithw.) Warnst.**

Сфагн плосколистий

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, болото Піддовге в окол. с. Хочине, с. Рудня-Радовельська (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Котов і Теличко); Коростенський р-н, с. Холосне, с. Домолоч, с. Ушомир, с. Сушки (Бачурина); Поліський природний заповідник [Парахонская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуровский, 1916], Веледницьке л-во (Бачурина), окол. с. Нивки, с. Журба (Бачурина); Народицький р-н, с. Базар (Романова); Смільчинський р-н, с. Єлизаветпіль, с. Близниця, с. Михайлівка (Бачу-

рина); Радомишльський р-н, окол. м. Радомишль (Бачурина); Лугинський р-н, Зажеревське та Радогощанське л-во (Бачурина); Червоноармійський р-н, с. Стрибіж (Зеров); Черняхівський р-н, с. Некраші [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах. Карпати і Полісся, рідко в Лісостепу.

***Sphagnum rubellum* Wilson**

Сфагн рожевий

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, окол. с. Озеряни, Озерянське болото, уроч. Корма, на верховій ділянці, 14.11.1929 (Тюремнов), Озерянське болото, уроч. Шевцева Нива, 12.11.1929 (Тюремнов); болото Гвоздь, 10.11.1929 (Тюремнов); окол. с. Білокоровичі, болото Бучмани, 08.11.1929 (Тюремнов) [Тюремнов, 1931; Зеров, 1964]; болото Великий Мох біля с. Перга (Зеров), болото біля Верхнього Броду (Зеров), болото Хомин Мох біля с. Хочине [Зеров, 1964]; між с. Тепениця і с. Замисловичі, ландшафтний заказник "Плотниця" [Андрієнко та ін., 1987]; Білокоровицький ДЛГ, Замисловицьке л-во, оліготрофне болото в заказнику "Плотниця", 10.05.2002 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Копищенське л-во (Олевський р-н), болото Мала Погоня [Григора, 1984]; Новоград-Волинський р-н, окол. с. Червона Воля, заказник "Червоновольський" [Андрієнко, Шеляг-Сосонко, 1983; Прядко та ін., 2006].

Екологія і поширення в Україні: оліготрофні сфагнові болота. Карпати, Західне Полісся.

***Sphagnum russowii* Warnst.**

Syn.: *Sphagnum robustum* (Warnst.) Roll

Сфагн Руссова

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Озерянське болото, уроч. Шевцева Нива, по зах. берегу болота, в заболоченому березово-вільховому лісі, 12.11.1929 (Тюремнов) [Тюремнов, 1931]; окол. с. Жубровичі, ур. Сорочий Мох, 15.08.2007 (Чорна); Малинський р-н, с. Візня (Лазаренко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на болотах та у заболочених лісах. Карпати, Полісся, Розточчя.

***Sphagnum squarrosum* Crome**

Сфагн відстовбурчений

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Радовельська та Кишинська лісові дачі (Воробйов), с. Рудня-Радовельська [Зеров, 1964]; Коростишівський р-н, Коростишівський ДЛГ, Дубовецьке л-во, кв. 19, у мокрому сосняку біля "Галового болота", 20.06.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: болота, часто чагарникові; заболочені ліси. Карпати і Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum subnitens* Russow et Warnst.**

***Syn.: Sphagnum plumulosum* Roll**

Сфагн блискучий

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, болото Гвоздь в окол. с. Озеряни (Зеров), болота Дідове озеро та Плотниця в окол. с. Перга [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на болотах, зрідка в заболочених лісах. Карпати, Західне Полісся.

***Sphagnum subsecundum* Nees**

Сфагн однобокий

Місцезнаходження в області: м. Житомир (Зеров); Житомирський р-н, окол. с. Тетерівка, "висяче" мезоевтрофне болото в долині лівої притоки р. Тетерів, 14.07.1993 (Орлов); 4 км на схід від с. Тетерівка, мезотрофні болота-блюдця на вододілі між р. Тетерів та р. Гнилоп'ять, 02.11.2003 (Орлов); Олевський р-н, 6 км від с. Озеряни, болото Гвоздь, по східному краю болота, 10.11.1929 (Тюремнов) [Тюремнов, 1931]; Журжевицька лісова дача (Зеров), болота Піддовге, Похоронка, Залісся біля с. Хочине (Зеров), болото Плотниця біля с. Перга (Зеров), болото Корма і болото Шибене біля с. Озеряни (Зеров), с. Рудня-Радовельська (Зеров) [Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник, болото Кривульки [Параконская, 1974; Партыка, 1986]; Овруцький р-н [Доктуров-

ський, 1916], с-ще Магдин, Ситівське л-во, с. Липські Романи (Романова), окол. с. Нові Велідники (Бачурина); Ємільчинський р-н, с. Бастова Рудня (Романова), с. Крупошин (Зеров); Народицький р-н, Радчанське л-во (Бачурина), с. Малі Міньки (Зеров); Лугинський р-н, с. Теснівка, Зажеревське л-во, Радогощанське л-во (Бачурина); Коростенський р-н, с. Сушки (Підоплічко); Черняхівський р-н, с. Некраші (Зеров); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів (Покровський; Зеров), с. Стрижівка [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних та мезотрофних болотах, заболочених луках. Карпати і Полісся, рідше в Лісостепу та Степу.

***Sphagnum tenellum* (Brid.) Pers. ex Brid.**

Syn.: *Sphagnum molluscum* Bruch

Сфагн тоненький

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, 6 км від с. Озеряни, болото Гвоздь, по східному краю болота, 10.11.1929 (Тюремнов) [Тюремнов, 1931; Зеров, 1964]; Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, болото Шаболтах, кв. 45-55, 17.05.1972 (Асаул) [Партика, 1974].

Екологія і поширення в Україні: на сфагнових болотах. Рідко в Карпатах та на Західному Поліссі.

***Sphagnum teres* (Schimp.) Angstr.**

Сфагн круглуватий

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, між с. Тригір'я та с. Дениші (Зеров); окол. с. Тетерівка, "висяче" мезоевтрофне болото в долині лівої притоки р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); 1 км на захід від м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, на мезоевтрофному болоті, 14.09.2003 (Орлов); Олевський р-н, м. Олевськ (Воробйов), с. Рудня-Радовельська (Зеров); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, кв. 44, бір молінієво-сфагновий [Парахонская, 1974]; Малинський р-н, смт Чоповичі (Клеопов; Лазаренко), с. Візня (Лазаренко) [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: болота, часто чагарникові та заболочені луки. Карпати, Полісся, рідко в Лісостепу.

***Sphagnum warnstorffii* Russow**

Сфагн Варнсторфа

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, мезоевтрофна ділянка болота, 13.05.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, с. Стрижівка [Зеров, 1964].

Екологія і поширення в Україні: на болотах, часто чагарникових. Полісся, рідко в Карпатах та на Розточчі, дуже рідко в Степу.

***Sphagnum wulfianum* Girg.**

Сфагн Вульфа

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, Озерянське болото, уроч. Шевцева Нива, по східному краю болота в заболоченому березово-вільховому лісі, 12.11.1929 (Тюрємнов); болото Бучмани біля с. Білорівчичі, на купинах по берегу озера Дикого, 06.11.1929 (Тюрємнов) [Тюрємнов, 1931].

Екологія і поширення в Україні: по краях боліт, у заболочених лісах. Рідко на Західному Поліссі.

***Splachnum ampullaceum* Hedw.**

Спляхн пляшкоподібний (Splachnaceae, Splachnales)

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, болото поблизу м. Коростишева, 07.06.1891 (Покровський) [Вірченко, 1990]; Олевський р-н, болото Корма коло с. Озеряни, 18.06.1930 (Зеров).

Екологія і поширення в Україні: на екскрементах тварин, на торфовищах. Карпати, Розточчя, Полісся.

***Straminergon stramineum* (Dicks. ex Brid.) Hedenas**
Syn.: *Calliergon stramineum* (Dicks. ex Brid.) Kindb.

Страмінергон солом'яножовтий (Calliergonaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол.

м. Житомир, Соколівка, в заболоченому гранітному кар'єрі, 20.06.2000 (Орлов); Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 76, вільшняк, у джерелі 14.09.2003 (Орлов); Овруцький р-н [Доктуровський, 1916]; Словечанський ДЛГ, Веледницьке л-во, кв. 12, мокрі піски на березі лісового ставка, 16.08.1994 (Орлов); Олевський р-н, окол. с. Озеряни (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на болотах та заболочених луках. Карпати, Полісся, Лісостеп.

Syntrichia ruralis (Hedw.) F. Weber et D. Mohr

Syn.: *Tortula ruralis* (Hedw.) P. Gaertn., B. Mey et Scherb.

Синтрихія сільська (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, зах. околиця, Богунія, на бетонних блоках у відкритих місцях, 11.01.2009 (Орлов); Житомирський р-н, 8 км на півн. захід від с. Синтури, сухі гранітні скелі біля водоспаду на р. Гнилоп'ять, 07.06.2004 (Орлов); 1,5 км на півд. від с. Тетерівка, на освітлених скелях та гранітних валунах вздовж р. Тетерів, 02.11.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник [Партька, 1986]; Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина), кол. с. Кам'янка (Бачурина); Смільчинський р-н, с. Михайлівка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1988]; Лугинський р-н, с. Рудня-Повчанська (Орлов); Коростишівський р-н, м. Коростишів, на гранітних скелях по правому берегу р. Тетерів, 03.05.2003 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах у заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на сухих схилах, пісках, скелях, мурах, солом'яних стріхах, гонтових дахах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Taxiphyllum wissgrillii (Garov.) Wijk et Margad.

Syn.: *Isopterygium depressum* (Brid.) Mitt.

Таксифіл Вісгрілла (Hypnaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, с. Кмитів [Висоцька та ін., 1983]; м. Коростишів, правий берег

р. Тетерів, на ґрунті між затіненим камінням, 15.05.2004 (Вірченко); Олевський р-н, окол. с. Варварівка, берег р. Уборть, на вкритих ґрунтом затінених гранітах, 26.05.2004 (Вірченко) [Вірченко, Орлов, 2005].

Екологія і поширення в Україні: на затінених скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Tetraphis pellucida* Hedw.**

Тетрафіс прозорий (Tetraphidaceae, Tetraphidales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, 2 км західніше м. Житомир, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 75, на основах стовбурів дуба, 29.04.2003 (Орлов); Поліський природний заповідник (Олевський р-н), Копищенське л-во, болото Волисок (Партика), (Овруцький р-н) Селезівське л-во (Партика); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров), болото Корма біля с. Озеряни, окол. м. Олевськ, с. Рудня (Зеров); Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко); Коростишівський р-н, окол. м. Коростишів (Зеров) [Бачурина, Мельничук, 1987]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Народицький р-н, Народицький ДЛГ, Народицьке л-во, кв. 18, 20.10.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на гнилих пенях, окоренках дерев у хвойних та мішаних лісах, на гумусному ґрунті та торфі. Карпати, Полісся, Лісостеп.

***Thuidium assimile* (Mitt.) A. Jaeger**

Syn.: *Thuidium philibertii* Limpr.

Туїдій подібний (Thuidiaceae, Нурнаles)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, окол. м. Житомир (Зеров), с. Троянів (Лазаренко); 1 км на півд. від с. Іванівка, торф'яниста лука по днищу задернованої балки, 18.07.2007 (Орлов); 8 км на півн. захід від с. Сінгури, сухі гранітні скелі біля водоспаду на р. Гнилоп'ять, 07.06.2004 (Орлов); Бердичівський р-н, с. Райгородок, парк, на ґрунті, 09.08.1983 (Вірченко); Ємільчинський р-н, с. Киселівка (Бачурина); Коростишівський р-н, м. Коростишів (Зеров); Лу-

гінський р-н, с. Кремне (Бачурина); Овруцький р-н, с. Бігунь (Лазаренко); Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, заплава р. Тня, на гранітних валунах під шатром лісу, 20.05.2004 (Орлов); Романівський р-н, окол. смт Миропіль (Бачурина); Черняхівський р-н, с. Дівочки (Кочережко); Чуднівський р-н, смт Чуднів (Бачурина).

Екологія і поширення в Україні: на луках, у заболочених місцях, на вкритих гумусом скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

Thuidium delicatulum (Hedw.) Schimp.

Туїдій ніжненький

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н, с. Задорожок (Бачурина); Романівський р-н, кол. с. Кам'янка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во, кв. 50, у вільшняку, 20.08.2002 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, Новоград-Волинський ДЛГ, Курчицьке л-во, долина р. Случ, на гранітних валунах під шатром дубового лісу, 09.06.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на луках, на ґрунті, вкритому гумусом камінні, окоренках дерев, пеньках, гнилій деревині у листяних та мішаних лісах. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп.

Thuidium recognitum (Hedw.) Lindb.

Туїдій визнаний

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, біля с. Пояски, заказник "Поясківський", 03.08.1999 (Якушенко); Ємільчинський р-н, с. Крем'янка (Бачурина); Малинський р-н, с. Федорівка (Лазаренко); Радомишльський р-н, с. Леніне, схил корінного берега р. Тетерів, на "висячому" болоті [Балашов, 1987]; Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на сухих і вологих луках, на скелях, окоренках дерев та гнилих пеньках у листяних та

мішаних лісах, по узліссях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим.

***Tomentypnum nitens* (Hedw.) Loeske**

Томентипн блискучий (Amblystegiaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Житомирський р-н, Житомирський ДЛГ, Богунське л-во, кв. 71, мезоевтрофне болото, 19.04.2003 (Орлов); Коростишівський р-н, с. Кмитів, на болоті, 01.09.1932 (Чорноголовко) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп.

***Tortula acaulon* (With.) R.H.Zander**

Syn.: *Phascum cuspidatum* Hedw.

Тортула безстебла (Pottiaceae, Pottiales)

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати над р. Тетерів, на скелях з північного боку, 29.03.2003 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на відслоненнях ґрунту, на полях, степових схилах. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Tortula modica* R.H.Zander**

Syn.: *Pottia intermedia* (Turner) Furnr.

Тортула помірна

Місцезнаходження в області: Новоград-Волинський р-н (Слободян); Романівський р-н, смт Миропіль (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: на глинистому та піщаному ґрунті, на мурах, сухих вапнистих скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Tortula muralis* Hedw.**

Тортула мурова

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати, на камінні біля греблі, 29.04.2003 (Орлов); зах. око-

лиця, Богунія, на бетонних блоках у відкритому місці, 11.01.2009 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, окол. с. Броники, на гранітних валунах в заплаві р. Тня, 20.05.2004 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на мурах, вапнякових та пісковикових скелях. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Tortula subulata* Hedw.**

Syn.: *Syntrichia subulata* (Hedw.) F. Weber et D. Mohr

Тортула шилоподібна

Місцезнаходження в області: м. Житомир, скеля Чотири Брати (Слободян); Житомирський р-н, 8 км на півн. захід від с. Сінгури, гранітні скелі біля водоспаду на р. Гнилоп'ять, 07.06.2004 (Орлов); Романівський р-н, кол. с. Кам'янка (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: в затінених місцях на глинистих та вапнистих ґрунтах, вкритих гумусом скелях, на лісовому ґрунті. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Tortula truncata* (Hedw.) Mitt.**

Syn.: *Pottia truncata* (Hedw.) Bruch et Schimp.

Тортула відсічена

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Новоград-Волинський р-н (Слободян); Олевський р-н, с. Майдан-Копищенський (Партика) [Бачурина, Мельничук, 1988].

Екологія і поширення в Україні: на глинистих лісових схилах, на полях, по краях доріг. Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ, Крим.

***Trichodon cylindricus* (Hedw.) Schimp.**

Syn.: *Ditrichum cylindricum* (Hedw.) Grout

Триходон циліндричний (Ditrichaceae, Dicranales)

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, с. Кмитів [Висоцька та ін., 1983].

Екологія і поширення в Україні: на піскуватому та глинистому ґрунті, по краях доріг, у тріщинах скель. Карпати, Полісся, Лісостеп.

Ulotia coarctata (P.Beauv.) Hammar

Улота звужена (Orthotrichaceae, Orthotrichales)

Місцезнаходження в області: Коростишівський р-н, м. Коростишів, в лісі за р. Тетерів, на вільсі, 17.10.1925 (Зеров) [Зеров, 1925].

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев. Карпати, Розточчя, Полісся.

Ulotia crispa (Hedw.) Brid.

Улота кучерява

Місцезнаходження в області: Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Олевський р-н, с. Рудня-Радовельська (Зеров); Коростишівський р-н, м. Коростишів, у лісі за р. Тетерів, на вільсі, 17.10.1925 (Зеров) [Зеров, 1925]; Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Лугинське л-во, кв. 86, на стовбурах дуба, 04.07.2000 (Орлов).

Екологія і поширення в Україні: на стовбурах листяних дерев. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Крим.

Warnstorfia exannulata (Schimp.) Loeske

Syn.: *Drepanocladus exannulatus* (Schimp.) Warnst.

Варнсторфія безкільцева (Calliergonaceae, Hypnales)

Місцезнаходження в області: Олевський р-н, с. Озеряни (Бачурина); Овруцький р-н, окол. с. Можари (Бачурина); Лугинський р-н, Лугинський ДЛГ, Повчанське л-во (Бачурина) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на евтрофних болотах, заболочених луках, у канавах з водою. Карпати, Розточчя, Полісся.

Warnstorfia fluitans (Hedw.) Loeske
Syn.: *Drepanocladus fluitans* (Hedw.) Warnst.

Варнсторфія плавуча

Місцезнаходження в області: Овруцький р-н [Доктуровський, 1916], с. Клинець, с. Нова Рудня (Бачурина); Олевський р-н, с. Озеряни (Бачурина); окол. с. Рудня-Озерянська, на Озерянському болоті разом з *Aldrovanda vesiculosa* L., 07.08.1957 (Брадiс) [Бачурина, Брадiс, 1958]; Поліський природний заповідник [Партыка, 1986]; Ємільчинський р-н, с. Крупошин (Бачурина); Коростенський р-н, кол. с. Ковцькії (Лазаренко), болото Барвінкове (Бачурина); 3 км на півн. від с. Жабче, у заростаючому ставку на вигоні, 12.09.2004 (Орлов); Новоград-Волинський р-н, с. Олександрівка (Зикеев); Лугинський р-н, Повчанське та Жеревське л-ва (Бачурина); Народицький р-н, с. Омельники (Бачурина); Малинський р-н, с. Візня (Лазаренко) [Бачурина, Мельничук, 2003].

Екологія і поширення в Україні: на збіднених евтрофних та мезотрофних болотах, у заростаючих озерах, стариках, канавах. Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп.

ВИСНОВКИ

1. На основі узагальнення літературних відомостей, матеріалів бріологічного гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного (KW), а також результатів власних досліджень авторів у Житомирській області встановлено 294 види мохоподібних, що належать до 143 родів 66 родин 18 порядків і 7 класів трьох відділів (Anthocerotophyta, Marchantiophyta та Bryophyta). При цьому, 24 таксони виявились новими для території досліджень, з них *Dichodontium pellucidum*, *Orthotrichum lyellii*, *Reboulia hemisphaerica* та *Sciuro-hypnum reflexum* є новими для Українського Полісся, а *Frullania fragilifolia* та *Scapania undulata* — нові для рівнинної частини України. Бріофлора Житомирщини становить майже 80% такої Українського Полісся, 55,5% — рівнинної України і 35,4% флори мохоподібних всієї України.

2. Провідними за кількістю видів родинами бріофлори Житомирської області є Sphagnaceae, Brachytheciaceae, Dicranaceae, Amblystegiaceae, Orthotrichaceae, Pottiaceae, Polytrichaceae, Lophoziaceae, Нурнасеае, Cephaloziaceae. Флористичне багатство вказаних родин властиве для широколистянолісової зони України. Оскільки для території області характерні відслонення кам'янистих порід, то специфіку її бріофлори, насамперед, утворюють петрофітні види. Серед печіночників це представники родів *Reboulia*, *Preissia*, *Mannia*, *Lejeunea*, *Barbilophozia*, *Radula*, *Frullania*, а серед мохів — *Grimmia*, *Racomitrium*, *Bartramia*, *Plagiopus*, *Cinclidotus*, *Rhabdoweisia*, *Fissidens*, *Taxiphyllum* та інші. На рівні родин мохів ця особливість проявляється у відносному видовому багатстві Grimmiaceae, Bartramiaceae і, частково, Fissidentaceae.

3. Аналіз розподілу видового багатства мохоподібних Житомирщини за адміністративними одиницями свідчить про те, що лише поодинокі види наводяться для Червоноармійського, Володарсько-Волинського, Андрушівського та Попільнянського районів області. Зовсім відсутні бріологічні дані з Любарського, Ружинського та Брусилівського районів. Завдяки польовим дослідженням авторів найбільш істотно поповнено відомості про бріофіти Житомирського, Лугинського та Новоград-Волинського районів.

4. За даними еколого-ценотичного аналізу, 60% бріофлори Житомирської області зосереджено в лісах, де представлені найбільш різноманітні екотопи. Майже 25% видів мохоподібних зростає на болотах, переважно евтрофних; менша їх кількість трапляється на луках та у водних місцезростаннях. Серед субстратних груп переважають епігеїди (близько 150 видів) та петрофіти (96), далі йдуть епіфіти (близько 50) та епівіксили (понад 30 видів). Значно збіднений видовий склад мохів спостерігається на природних та штучних субстратах у містах.

5. Для охорони в Житомирській області пропонуються 40 видів рідкісних мохоподібних, переважно петрофітних та болотних, які є вразливими до дії антропогенних факторів. З них 11 вже занесено до різного рангу "Червоних книг". Так, шість таксонів (*Meesia triquetra*, *Schistostega pennata*, *Sphagnum molle*, *S. subnitens*, *S. tenellum*, *S. wulfianum*) включено до чинного видання Червоної книги України [1996]. Інші п'ять видів (*Dicranum viride*, *Fissidens arnoldii*, *Jungermannia subulata*, *Neckera pennata*, *Riccia huebeneriana*) занесено до Червоної книги мохоподібних Європи [Red data book..., 1995]. На сьогодні 66% видового складу мохоподібних Житомирщини охороняється в об'єктах природно-заповідного фонду області; з них найкраще вивченими є Поліський природний заповідник (139 видів) та заповідне урочище "Городище" (95 видів).

6. До пріоритетних напрямків наступних бріологічних досліджень у Житомирській області слід віднести: поглиблене вивчення деяких родин (*Ricciaceae*, *Pottiaceae*, *Bryaceae*);

встановлення видового складу мохів малодосліджених субстратів (лесів та пісковиків), а також місцезростань; вивчення бріофлори центральних і, особливо, південних районів; перевірка сучасного стану популяцій червонокнижних і рідкісних мохоподібних та пошук нових локалітетів цих видів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андриенко Т.Л. Изменение флоры болот СССР под влиянием мелиорации // Изменение растительности и флоры болот СССР под влиянием мелиорации. — Киев: Наук. думка, 1982. — С. 49-97.
2. Андриенко Т.Л. Рослинність заказника "Городницький" (Житомирське Полісся) // Укр. ботан. журн. — 1983. — 40, № 2. — С. 107-111.
3. Андриенко Т.Л., Прядко О.І., Попович С.Ю. Рідкісні угруповання оліготрофних боліт України // Укр. ботан. журн. — 1987. — 44, № 2. — С. 60-64.
4. Андриенко Т.Л., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Растительный мир Украинского Полесья в аспекте его охраны. — Киев: Наук. думка, 1983. — 216 с.
5. Андриенко Т.Л., Попович С.Ю., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Полесский государственный заповедник. Растительный мир. — Киев: Наук. думка, 1986. — 208 с.
6. Балашов Л.С. Висяче болото в долині середньої течії р. Тетерів // Укр. ботан. журн. — 1987. — 44, № 2. — С. 73-77.
7. Балашев Л.С. Растительность Полесского государственного заповедника. Ин-т ботаники АН УССР. Киев, 1983. — 160 с. — Деп. в ВИНТИ 28.09.1983, № 5398-83.
8. Балашов Л.С., Кучерява Л.Ф. Оліготрофні болота Поліського природного заповідника // Укр. ботан. журн. — 1974. — 31, № 1. — С. 83-88.
9. Бачурина Г.Ф. Торфові болота Українського Полісся. — К.: Наук. думка, 1964. — 208 с.
10. Бачурина Г.Ф. Мезотрофна і оліготрофна стадії розвитку боліт у басейні р. Уж в межах Центрального Полісся // Укр. ботан. журн. — 1963. — 20, № 3. — С. 81-93.
11. Бачурина Г.Ф. Нові та рідкісні для флори України види мохів

- з Полісся УРСР // Укр. ботан. журн. — 1970. — 27, № 3. — С. 375-377.
12. Бачурина А.Ф. История изучения бриофлоры Украинского Полесья // VII съезд УБО: Тез. докл. — Киев, 1982. — С. 332.
13. Бачурина Г.Ф., Брадіс Є.М. Нові місцезнаходження альдрованди на Україні // Укр. ботан. журн. — 1958. — 15, № 4. — С. 97-98.
14. Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. Вип. 1. — К.: Наук. думка, 1987. — 180 с.
15. Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. Вип. 2. — К.: Наук. думка, 1988. — 180 с.
16. Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. Вип. 3. — К.: Наук. думка, 1989. — 176 с.
17. Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів України. Вип. 4. — К.: Академперіодика, 2003. — 256 с.
18. Бачурина Г.Ф., Партика Л.Я. Рідкісні види бриофлори Українського Полісся // Укр. ботан. журн. — 1985. — 42, № 5. — С. 40-45.
19. Бойко М.Ф. Мохообразные Левобережного Полесья УССР: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. — Киев, 1976. — 24 с.
20. Бойко М.Ф. Чекліст мохоподібних України. — Херсон: Айлант, 2008. — 232 с.
21. Брадіс Є.М. Рослинний покрив боліт УРСР // Рослинність УРСР. Болота. — К.: Наук. думка, 1969. — С. 34-133.
22. Брадіс Є.М., Кузьмичов А.І., Андрієнко Т.Л., Батячов Є.Б. Торфово-болотний фонд УРСР, його районування та використання. — К.: Наук. думка, 1973. — 263 с.
23. Ваня І., Вірченко В.М. Зведений список антоцеротів та печіночників України // Укр. ботан. журн. — 1993. — 50, № 4. — С. 83-93.
24. Висоцька О.І., Данилків І.С., Лесняк Є.М. Каріологічні дослідження листяних мохів України // Укр. ботан. журн. — 1984. — 40, № 4. — С. 39-42.
25. Висоцька О.І. Порівняльна характеристика *Brachythecium starkei* (Brid.) B.S.G. і *B. curtum* (Lindb.) Limpr. із західної частини СРСР // Укр. ботан. журн. — 1983. — 41, № 5. — С. 29-33.
26. Вірченко В.М. Про мохоподібні м. Києва і його околиць // Укр. ботан. журн. — 1990. — 47, № 2. — С. 24-27.
27. Вірченко В.М. Перші дослідники спорових рослин в УАН та їх долі // Укр. ботан. журн. — 2001. — 58, № 6. — С. 775-777.

28. Вірченко В.М. Нові знахідки рідкісних для України мохоподібних // Укр. ботан. журн. — 2004. — 61, № 1. — С. 106-110.
29. Вірченко В.М. Нові види для бріофлори Українського Полісся // Проблеми екології лісу і лісокористування на Поліссі України (Житомир). — 2005. — Вип. 5(11). — С. 130-133.
30. Вірченко В.М. Еколого-ценотична диференціація петрофітних мохоподібних Житомирського Полісся // 36. наук. праць Полтавського держ. пед. ун-ту. Сер "Екологія. Біол. науки". — 2006а. — Вип. 5(52). — С. 18-23.
31. Вірченко В.М. Рідкісні і зникаючі мохоподібні Українського Полісся // Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона / Під заг. ред. Т.Л. Андрієнко. — К.: Фітосоціоцентр, 2006б. — С. 108-122.
32. Вірченко В.М., Орлов О.О. Нові та рідкісні мохоподібні для Українського Полісся // Укр. ботан. журн. — 2005. — 62, № 3. — С. 431-436.
33. Вірченко В.М. Рідкісні мохоподібні Надслучанського РЛП (Українське Полісся) // Фальцфейнівські читання. 36. наук. праць. — Херсон: ПП Вишемирський, 2007. — С. 40-42.
34. Воробйов Д.М. Типи лісу та лісові асоціації Українського Правобережного Полісся // Труди з лісової досв. справи на Україні (Харків). — 1927. — Вип. 7. — С. 59-129.
35. Воробйов Д.М. Журжевецьке верхове болото на Коростенщині // Вісник природознавства (Харків). — 1929. — Вип. 1-2. — С. 64-65.
36. Воробьев Д.Н. О Журжевическом верховом болоте в Коростенском округе УССР // Торфяное дело. — 1928. — № 12. — С. 421.
37. Григора І.М. Евтрофні та мезотрофні болота долини р. Уборть // Укр. ботан. журн. — 1970. — 27, № 3. — С. 291-297.
38. Григора І.М. Лісові осикові болота Житомирського Полісся // Наук. праці Укр. академії с.-г. наук. — 1971. — Вип. 40. — С. 101-105.
39. Григора І.М. Лісові болотні угруповання з участю дуба звичайного на Житомирському Поліссі // Укр. ботан. журн. — 1972. — 29, № 6. — С. 723-730.
40. Григора І.М. Особливості будови мезотрофних і оліготрофних торфовищ північно-західної частини Житомирського Полісся // Укр. ботан. журн. — 1974. — 31, № 3. — С. 292-298.
41. Григора І.М. Еколого-ценотичні властивості *Oxusossus microcarpus* Turcz. ex Rupr. на Українському Поліссі // Укр.

- ботан. журн. — 1984. — 41, № 6. — С. 24-28.
42. Довкілля Житомирщини. 2007 р. / За ред. Г.А. Пашинської. — Житомир: Головне управління статистики в Житомирській області, 2007. — 230 с.
43. Доктуровский В. Осушение болот в Полесье и изменение растительности на них // Болотоведение (Минск). — 1912. — № 2.
44. Доктуровский В. Предварительный отчет об исследованиях болот Волынской губернии в 1913 году // Ботанико-топографические очерки болот Волынской губернии и предварительный отчет Горынской экспедиции по исследованию лугов. Приложение к т. 7 "Трудов Об-ва исследователей Волыни". — Житомир, 1914. — С. 161-178.
45. Доктуровский В.С. Мхи — торфообразователи Полесья (Минской и Волынской губ.) // Вестник торф. дела. — 1916. — № 3-4. — С. 321-351.
46. Доктуровский В.С. О границах сфагновых болот и болотных районов // Торфяное дело. — 1927. — № 8.
47. Доктуровский В.С. Торфяные болота. — М.; Л.: Госгортехиздат, 1932. — 192 с.
48. Дубина Д.В. Вища водна рослинність / Відп. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. — К.: Фітосоціоцентр, 2006. — 412 с.
49. Еколого-економічні проблеми довкілля Житомирщини / Карпов В.І., Сіренький С.П., Данилко В.К. та ін. / Під. заг. ред. П.П. Михайленка. — Житомир, 2001. — 320 с.
50. Зеленая книга Украинской ССР. Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества / Под общ. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. — К.: Наук. думка, 1987. — 216 с.
51. Зеров Д.К. Декілька нових і маловідомих для України видів листяних мохів // Вісн. Київ. ботан. саду. — 1925. — Вип. 3. — С. 30-32.
52. Зеров Д.К. Опис рослинності Рудня-Радовельської болотної дослідної станції. // Рудня-Радовельська болот. дослід. ст. — 1928а. — Вип. 5. — С. 5-15.
53. Зеров Д.К. Торфові мохи України // Труды фіз.-мат. відділу ВУАН. — 1928б. — Вип. 10(1). — С. 1-70.
54. Зеров Д.К. Оліготрофні сфагнові болота північно-західної частини Коростенської округи // Вісті Укрінсторфу. — 1930. — Вип. 1. — С. 38-55.
55. Зеров Д.К. Нотатки до мохової флори України // Журн. біо-ботан. циклу ВУАН. — 1932. — № 3-4. — С. 61-68.

56. Зеров Д.К. Рослинність та стратиграфія сфагнової частини Озеряньського болота на Коростенщині // Вісн. Київ. ботан. саду. — 1933. — Вип. 15. — С. 163-191.
57. Зеров Д.К. Час та умови розвитку сфагнових боліт північно-західної України // Журн. Ін-ту ботаніки УАН. — 1934. — № 2(10). — С. 137-152.
58. Зеров Д.К. Болота УРСР. Рослинність і стратиграфія. — К.: Вид-во АН УРСР, 1938. — 164 с.
59. Зеров Д.К. Визначник печіночних мохів УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1939. — 151 с.
60. Зеров Д.К. Про поширення ксеротермофільних печіночників на території Української РСР // Ботан. журн. АН УРСР. — 1955. — 12, № 3. — С. 91-96.
61. Зеров Д.К. Флора печіночних і сфагнових мохів України. — К.: Наук. думка, 1964. — 356 с.
62. Кулик Т.Г., Улычна К.О. Семейства левкодонтые (Leucodontaceae) и гукериевые (Hookeriaceae) в ботаническом гербарии музея // Биосист. структура музейных фондов / Львов. ун-т, Гос. природ. музей АН УССР. — Львов, 1989. — С. 49-62. — Деп. в ВИНТИ 13.03.89, № 1634 — В89.
63. Кулик Т.Г., Улычна К.О. Ботанический гербарий. Семейство Neckeraeae Schimp. // Каталог музейных фондов. Сборн. науч. трудов. — Львов, 1990. — С. 26-44.
64. Лазаренко А.С. Нові мохи до флори України // Укр. ботан. журн. — 1926. — № 3. — С. 11-15.
65. Лазаренко А.С. Відомості про найцікавіших представників української бріофлори // Тр. фіз.-мат. відділу ВУАН. — 1929. — 15, вип. 1. — С. 3-35.
66. Лазаренко А.С. Визначник листяних мохів УССР. — К.: Вид-во АН УССР, 1936. — 300 с.
67. Лазаренко А.С. Определитель листовых мхов Украины. — К.: Изд-во АН ССР, 1955. — 466 с.
68. Лазаренко А.С., Высоцкая Е.И., Лесняк Е.Н. Атлас хромосом листовых мхов СССР. — Киев: Наук. думка, 1971. — 143 с.
69. Орлов О.О. Екологічні особливості сфагново-торфового покриття та сезонна динаміка вмісту ^{137}Cs у сфагнових мохах // Вісник Київського ун-ту імені Тараса Шевченка. Серія Біологія. — 1999. — Вип. 29. — С. 64-67.
70. Орлов А.А., Калиш А.Б. Оценка биологической составляющей эффективного экологического периода полураспада мохового покрова от ^{137}Cs // 36. наук. праць Інституту ядерних досліді-

- джень. — 2001а. — № 3 (5). — С. 162-170.
71. Орлов О.О. Багаторічна динаміка вмісту ^{137}Cs у моховому покриві автоморфних ландшафтів // Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. Серія Біологія. — 2001б. — Вип. 34. — С. 44-48.
 72. Орлов О.О. Рідкісні та зникаючі види судинних рослин Житомирської області. — Житомир: Волинь, 2005. — 496 с.
 73. Охрана важнейших ботанических объектов Украины, Белоруссии и Молдавии / Андриенко Т.Л., Балашев Л.С., Блажевич Р.Ю. и др. — К.: Наук. думка, 1980. — 392 с.
 74. Парахонская Н.А. Сфагновые мхи болот Полесского государственного заповедника и их эколого-фитоценотическая характеристика // Вопросы физиологии, биохимии, цитологии и флоры Украины. — Киев: Наук. думка, 1974. — С.26-28.
 75. Партика Л.Я. До бріофлори Поліського заповідника // Укр. ботан. журн. — 1974. — 31, № 6. — С. 770-773.
 76. Партика Л.Я. Поширення мохоподібних в лісах Поліського заповідника // Укр. ботан. журн. — 1975. — 32, № 4. — С. 440-444.
 77. Партика Л.Я., Бачурина Г.Ф. Таксономічна структура та порівняльний аналіз бріофлори Українського Полісся // Укр. ботан. журн. — 1984. — 41, № 6. — С. 44-47.
 78. Партика Л.Я., Поліщук В.В. Bryophyta з криниць та джерел України і суміжних територій // Укр. ботан. журн. — 1975. — 32, № 3. — С. 326-329.
 79. Партыка Л.Я. Бриофлора. Мохообразные // Полесский государственный заповедник. Растительный мир. — Киев: Наук. думка, 1986. — С. 34-41, 153-162.
 80. Прядко О.І., Арап Р.Я., Лукаш О.В. та ін. Заказники та пам'ятки природи загальнодержавного значення // Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона / Під заг. ред. Т.Л. Андриенко. — К.: Фітосоціоцентр, 2006. — С. 189-245.
 81. Рыковский Г.Ф. Мохообразные Березинского биосферного заповедника. — Минск: Наука и техника, 1980. — 136 с.
 82. Ткачук В.І. Проблеми вирощування сосни звичайної на Правобережному Поліссі. — Житомир: Волинь, 2004. — 464 с.
 83. Тюремнов С.Н. Про деякі нові знахідки сфагнових мохів та квіткових в Українському Поліссі // Вісн. Київ. бот. саду. — 1931. — Вип. 12-13. — С.75-77.
 84. Улична К.О. Листяні мохи. I, II. // Каталог музейних фондів. — К.: Наук. думка, 1978. — С. 5-92.

85. Улична К.О., Вороніна Н.М. Листяні мохи. III. // Каталог музейних фондів. — К.: Наук. думка, 1979. — С. 4-18.
86. Улична К.О., Кулик Т.Г. Материалы по роду родобриум (*Rhodobryum*) семейства бриевые (*Bryaceae*) в гербарии мохообразных // Биосист. структура музейных фондов / Львов. ун-т. Гос. природ. музей АН УССР. — Львов, 1989. — С. 63-66. — Деп. в ВИНТИ 13.03.89, № 1634. — В89.
87. Федоренко Н.М., Кондратюк С.Я., Орлов О.О. Лишайники та ліхенофільні гриби Житомирської області. — Київ-Житомир: Рута-Волинь, 2006. — 148 с.
88. Червона книга України. Рослинний світ / Під ред. академіка НАНУ Ю.Р. Шеляга-Сосонка. — К.: Вид-во "Українська Енциклопедія", 1996. — 606 с.
89. Belke G. Notice sur l'histoire naturelle du district de Radomysl (Gouvern. de Kief) // Bull. de la Soc. des Natur. de Moscou. — 1866. — T.XXXIX. — №1. — S. 1-39.
90. Grolle R., Long D.G. An annotated check-list of the Hepaticae and Anthocerotae of Europe and Macaronesia // Journ. of Bryology. — 2000. — Vol. 22. — P. 103-140.
91. Hill M.O., Bell N., Bruggeman-Nannenga M.A. et al. An annotated checklist of the mosses of Europe and Macaronesia // Journal of Bryology. — 2006. — Vol. 28. — P. 198-267.
92. Orlov A. Ecological function of moss layer in distribution of ^{137}Cs fluxes in coniferous forests of authomorphous and hydromorphous landscapes // International conference "Modern problems of radiobiology, radioecology and evolution" dedicated to centenary of N.W.Timofeev-Ressovsky (Dubna, September 6-9, 2000). — Abstracts. — Dubna, 2000. — P. 195-196.
93. Red data book of European bryophytes. — Trondheim: Europ. Com. for Conservation of Bryophytes, 1995. — 291 p.
94. Szafnagel K. Zapiski bryologiczne. — Wilno: TPN, 1908. — 74 s.

ДОДАТКИ

Додаток I

СИСТЕМА НАДВИДОВИХ ТАКСОНІВ МОХОПОДІБНИХ

Відділ Anthocerotophyta — антоцероти

Клас Anthocerotopsida — антоцероти

Порядок Anthocerotales

Anthocerotaceae: Phaeoceros Prosk.

Відділ Marchantiophyta — печіночники

Клас Marchantiopsida — маршанцієві печіночники

Порядок Marchantiales

Aytoniaceae: Mannia Opiz, Reboulia Raddi

Conocephalaceae: Conocephalum Hill

Marchantiaceae: Marchantia L., Preissia Corda

Ricciaceae: Riccia L., Ricciocarpus Corda

Клас Jungermanniopsida — юнгерманієві печіночники

Порядок Metzgeriales

Metzgeriaceae: Metzgeria Raddi

Aneuraceae: Aneura Dum., Riccardia S.Gray

Pelliaceae: Pellia Raddi

Blasiaceae: Blasia L.

Fossombroniaceae: Fossombronia Raddi

Порядок Jungermanniales

Lophoziaaceae: Anastrophyllum (Spruce) Steph., Barbilophozia

Loeske, Jamesoniella (Spruce) Carring., Lophozia (Dum.) Dum.,

Tritomaria Schiffn. ex Loeske

Jungermanniaceae: Jungermannia L., Mylia S.Gray, Nardia

S.Gray

Plagiochilaceae: Plagiochila (Dum.) Dum.

Geocalycaceae: Chiloscyphus Corda, Geocalyx Nees, Lophocolea (Dum.) Dum.

Scapaniaceae: Scapania (Dum.) Dum.

Cephaloziellaceae: Cephaloziella (Spruce) Schiffn.

Cephaloziaceae: Cephalozia (Dum.) Dum., Cladopodiella Buch, Nowellia Mitt., Odontoschisma (Dum.) Dum.

Lepidoziaceae: Kurzia Martens, Lepidozia (Dum.) Dum.

Calypogeiaceae: Calypogeia Raddi

Pseudolepicoleaceae: Blepharostoma (Dum.) Dum.

Ptilidiaceae: Ptilidium Nees

Radulaceae: Radula Dum.

Porellaceae: Porella L.

Frullaniaceae: Frullania Raddi

Lejeuneaceae: Lejeunea Libert

Відділ Bryophyta — мохи

Клас Sphagnopsida — сфагни, сфагнові мохи

Порядок Sphaginales

Sphagnaceae: Sphagnum L.

Клас Polytrichopsida — політрихові мохи

Порядок Polytrichales

Polytrichaceae: Atrichum P.Beauv., Pogonatum P.Beauv., Polytrichastrum G.L.Sm., Polytrichum Hedw.

Клас Tetraphidopsida — тетрафісові мохи

Порядок Tetraphidales

Tetraphidaceae: Tetraphis Hedw.

Клас Bryopsida — брієві мохи

Порядок Buxbaumiales

Buxbaumiaceae: Buxbaumia Hedw.

Порядок Encalyptales

Encalyptaceae: Encalypta Hedw.

Порядок Funariales

Funariaceae: Funaria Hedw., Physcomitrium (Brid.) Brid.

Порядок Grimmiiales

Grimmiaceae: Grimmia Hedw., Racomitrium Brid., Schistidium Bruch et Schimp.

Порядок Dicranales

Fissidentaceae: Fissidens Hedw.

Ditrichaceae: Ceratodon Brid., Ditrichum Timm ex Hampe, Pleuridium Rabenh., Trichodon Schimp.

Rhabdoweisiaceae: Dichodontium Schimp., Rhabdoweisia Bruch et Schimp.

Schistostegaceae: Schistostega D.Mohr

Dicranaceae: Dicranella (Mull.Hal.) Schimp., Dicranum Hedw., Paraleucobryum (Limpr.) Loeske

Leucobryaceae: Leucobryum Hampe

Порядок Pottiales

Pottiaceae: Acaulon Mull.Hal., Barbula Hedw., Bryoerytrophillum P.C.Chen, Cinclidotus P.Beauv., Didymodon Hedw., Pseudocrossidium R.S.Williams, Pterygoneurum Jur., Syntrichia Brid., Tortula Hedw.

Порядок Splachnales

Splachnaceae: Splachnum Hedw.

Meesiaceae: Leptobryum (Bruch et Schimp.) Wilson, Meesia Hedw.

Порядок Orthotrichales

Orthotrichaceae: Orthotrichum Hedw., Ulota D.Mohr

Порядок Hedwigiales

Hedwigiaceae: Hedwigia P.Beauv.

Порядок Bryales

Bartramiaceae: Bartramia Hedw., Philonotis Brid., Plagiopus Brid.

Bryaceae: Bryum Hedw., Rhodobryum (Schimp.) Limpr.

Mielichhoferiaceae: Pohlia Hedw.

Mniaceae: Mnium Hedw.

Cinclidiaceae: Rhizomnium (Broth.)T.J.Kop.

Plagiomniaceae: Plagiomnium T.J.Kop., Pseudobryum (Kindb.) T.J.Kop.

Aulacomniaceae: Aulacomnium Schwagr.

Порядок Hypnales

Fontinalaceae: Fontinalis Hedw.

Climaciaceae: Climacium F.Weber et D.Mohr

Amblystegiaceae: Amblystegium Schimp., Campylium (Sull.) Mitt., Campylophyllum (Schimp.) M.Fleisch., Cratoneuron (Sull.) Spruce, Drepanocladus (Mull.Hal.) G.Roth, Hygroamblystegium Loeske, Hygrohypnum Lindb., Leptodictyum (Schimp.) Warnst., Pseudocalliergon (Limpr.) Loeske, Sanionia Loeske, Tomentypnum Loeske.

Calliergonaceae: Calliergon (Sull.) Kindb., Hamatocaulis Hedenas, Straminergon Hedenas, Warnstorfia Loeske

Leskeaceae: Leskea Hedw., Pseudoleskeella Kindb.

Thuidiaceae: Abietinella Mull.Hal., Pelekium Mitt., Thuidium Schimp.

Brachytheciaceae: Brachytheciastrum Ignatov et Huttunen, Brachythecium Schimp., Cirriphyllum Grout, Eurhynchiastrum Ignatov et Huttunen, Eurhynchium Schimp., Homalothecium Schimp., Kindbergia Ochyra, Oxyrrhynchium (Schimp.) Warnst., Platyhypnidium M.Fleisch., Sciuro-hypnum Hampe

Hypnaceae: Callicladium H.A.Crum, Calliergonella Loeske, Hypnum Hedw., Ptilium De Not., Pylaisia Schimp., Taxiphyllum M.Fleisch.

Pterigynandraceae: Pterigynandrum Hedw.

Hylocomiaceae: Hylocomium Schimp., Pleurozium Mitt., Rhytidiadelphus (Limpr.) Warnst.

Plagiotheciaceae: Herzogiella Broth., Plagiothecium Schimp.

Pylaisiadelphaceae: Platygyrium Schimp..

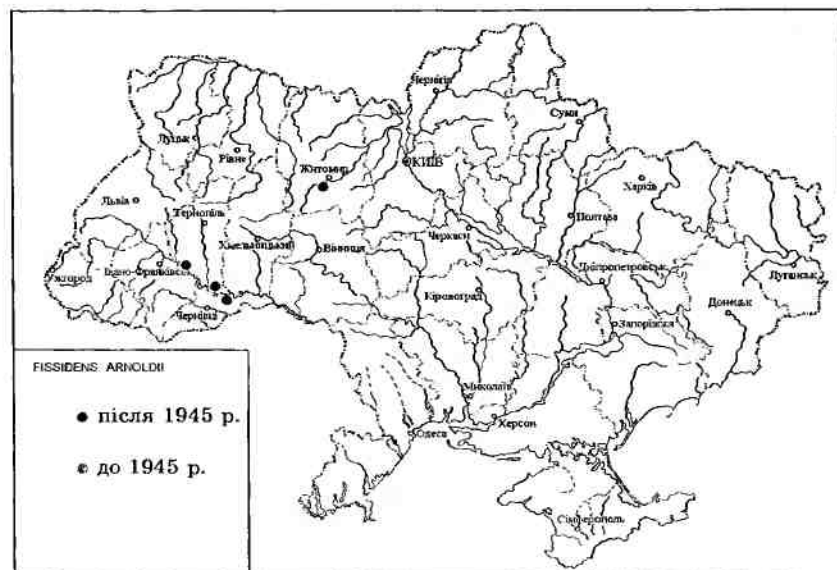
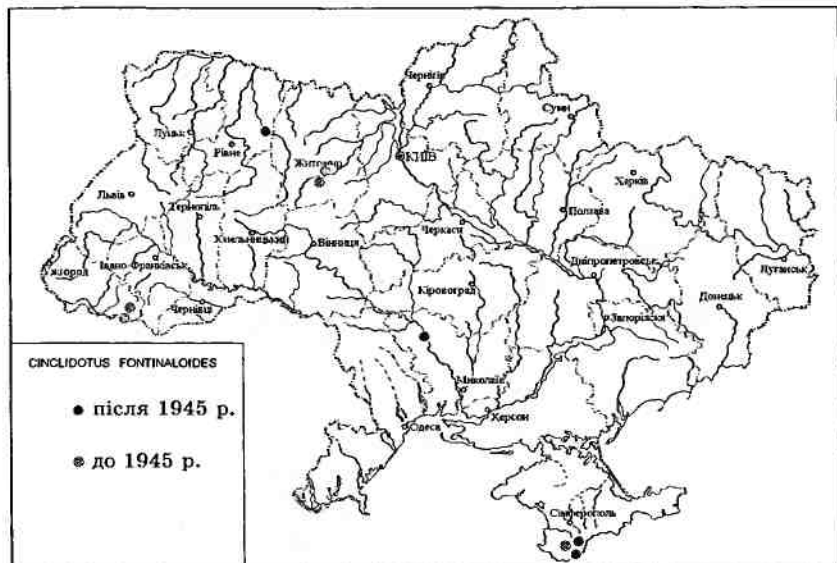
Leucodontaceae: Antitrichia Brid., Leucodon Schwagr.

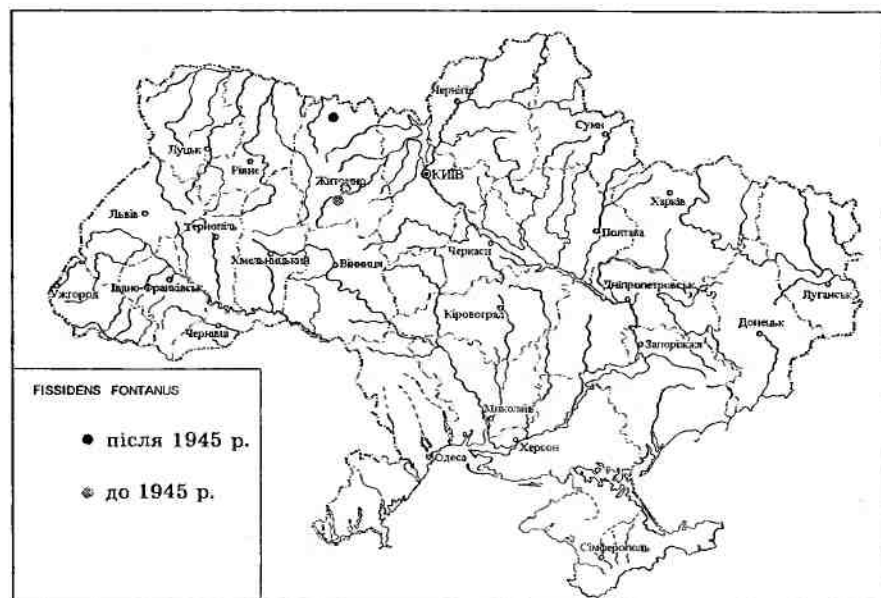
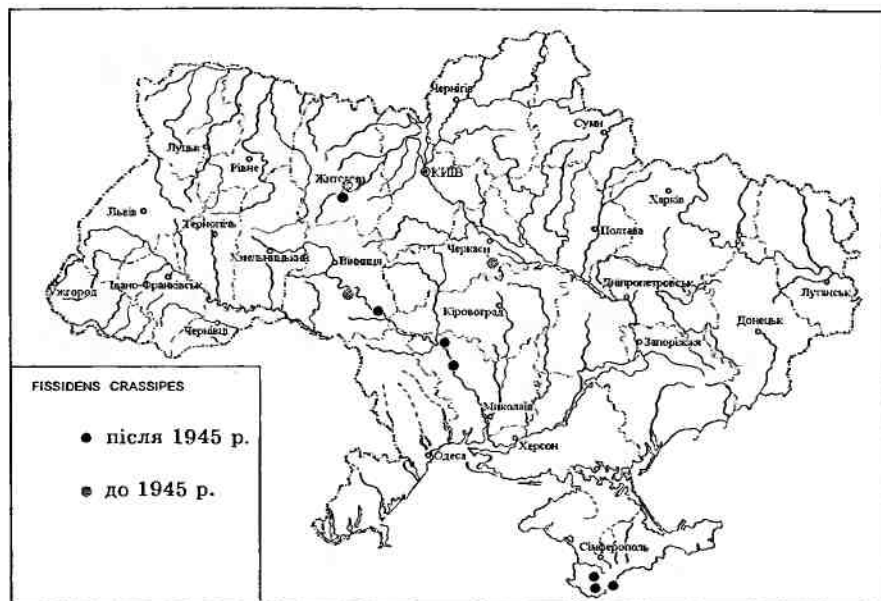
Neckeraceae: Homalia Brid., Neckera Hedw.

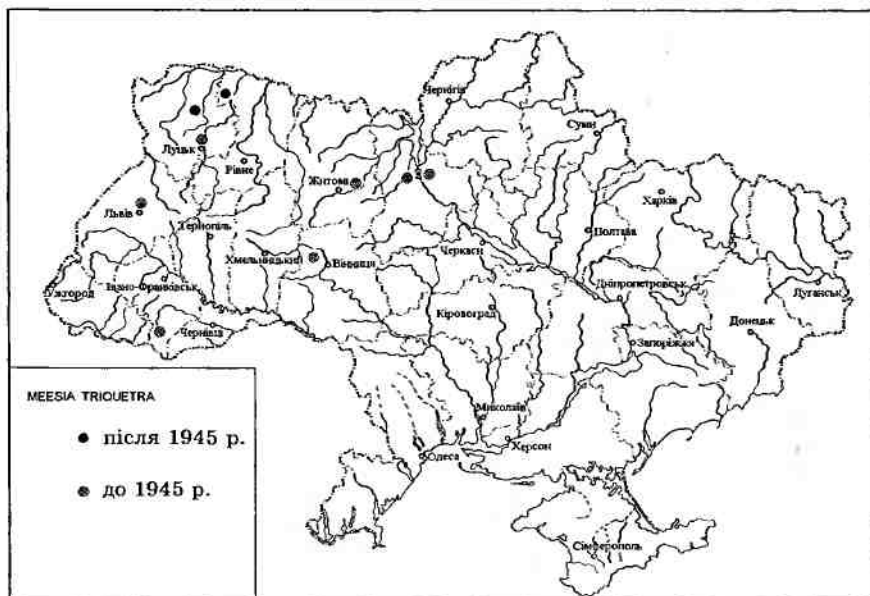
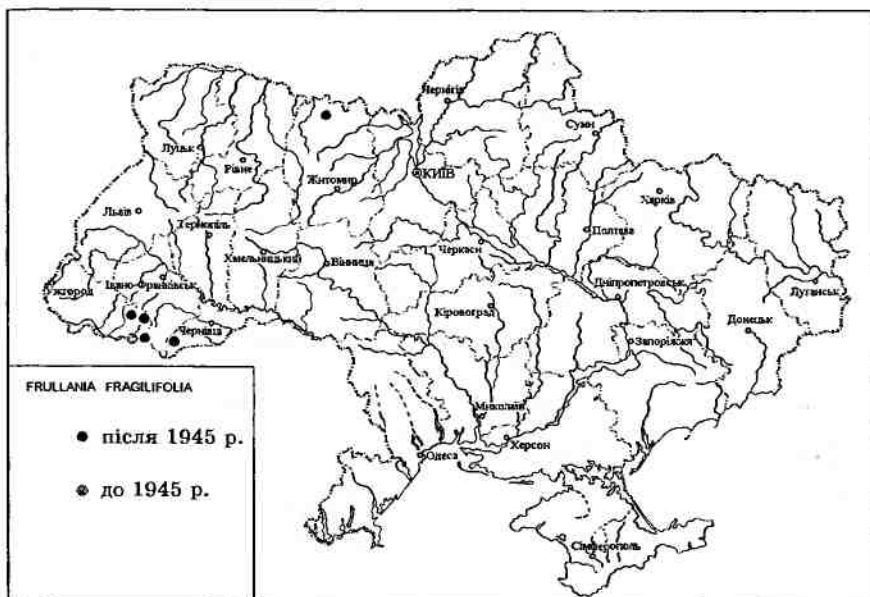
Lembophyllaceae: Isothecium Brid.

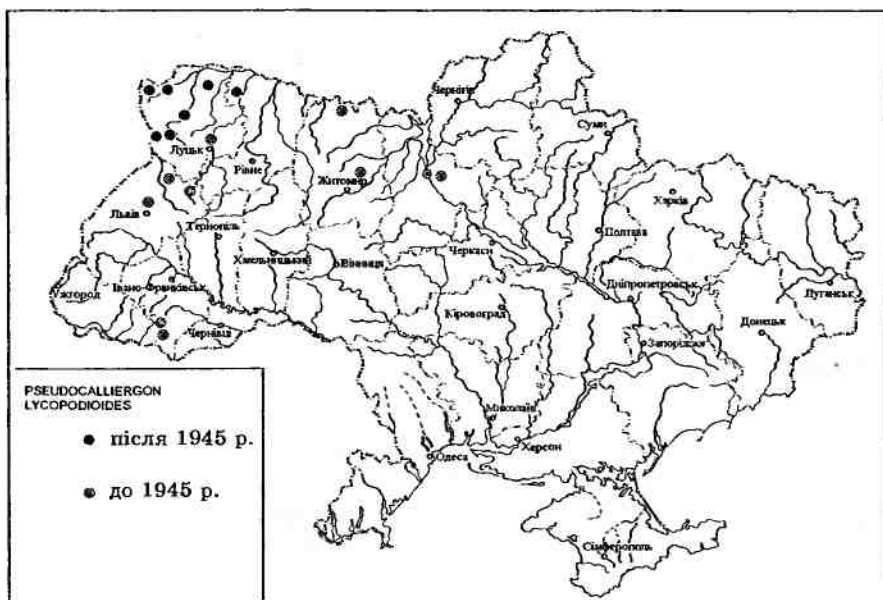
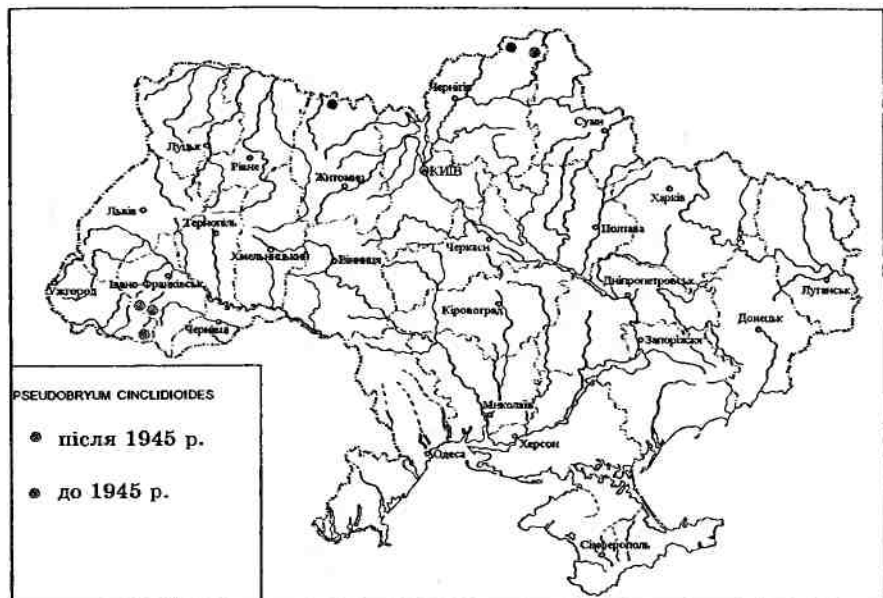
Anomodontaceae: Anomodon Hook. et Taylor.

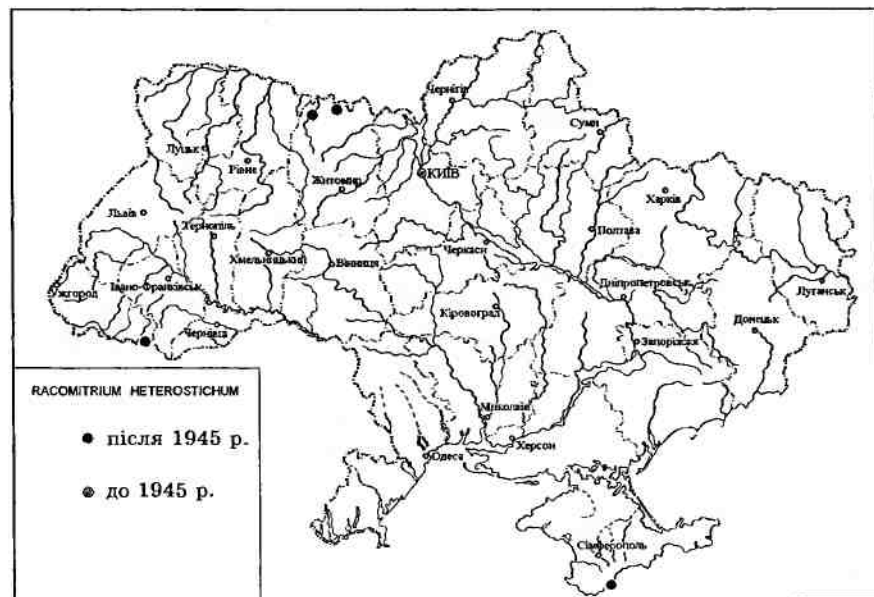
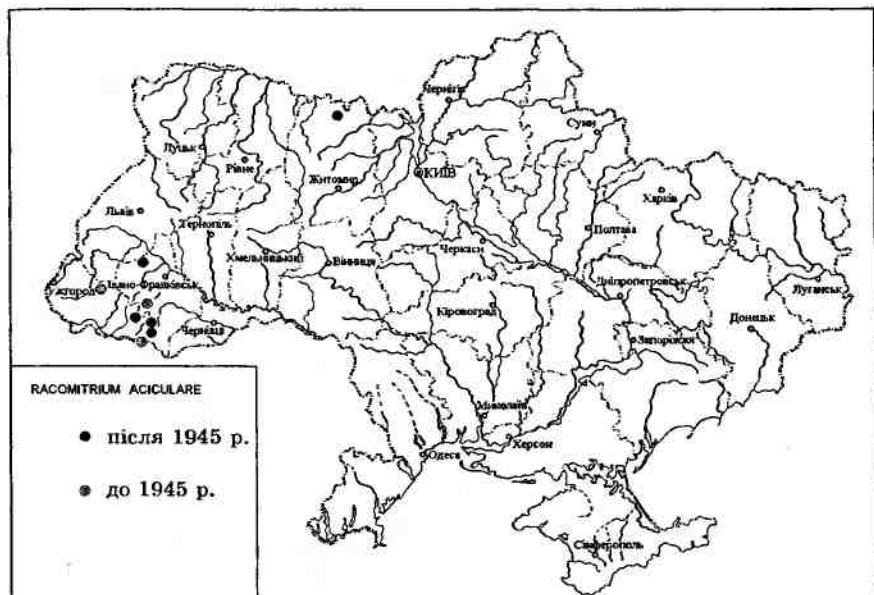
КАРТОСХЕМИ ПОШИРЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ МОХОПОДІБНИХ В УКРАЇНІ

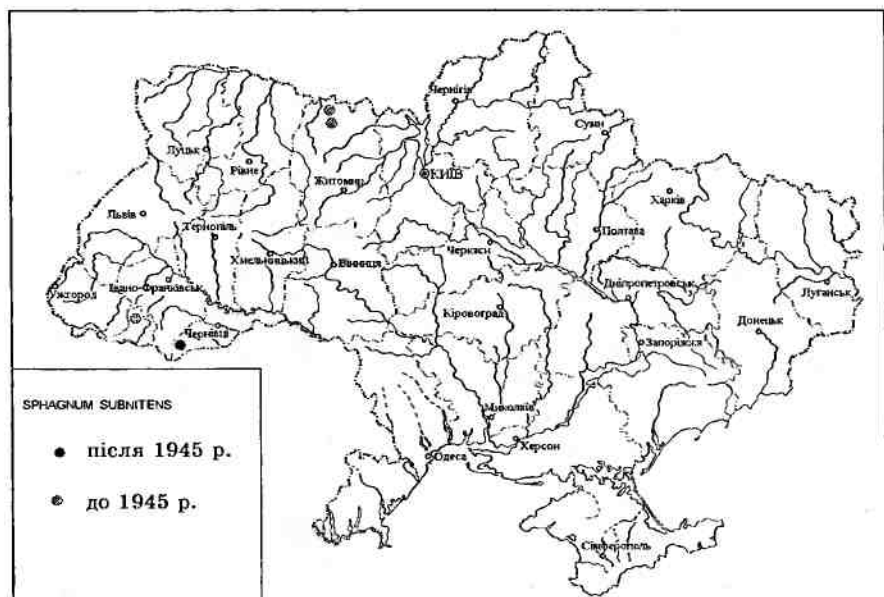
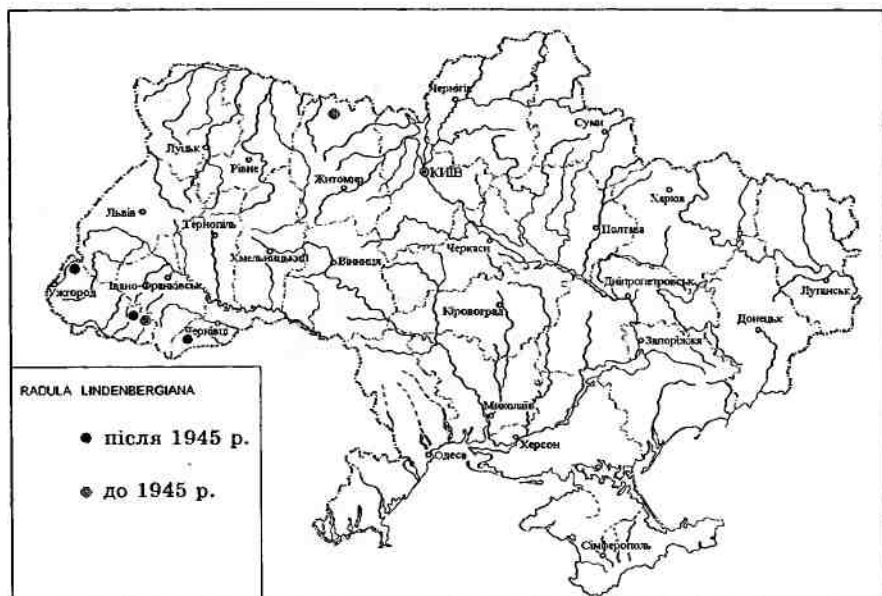

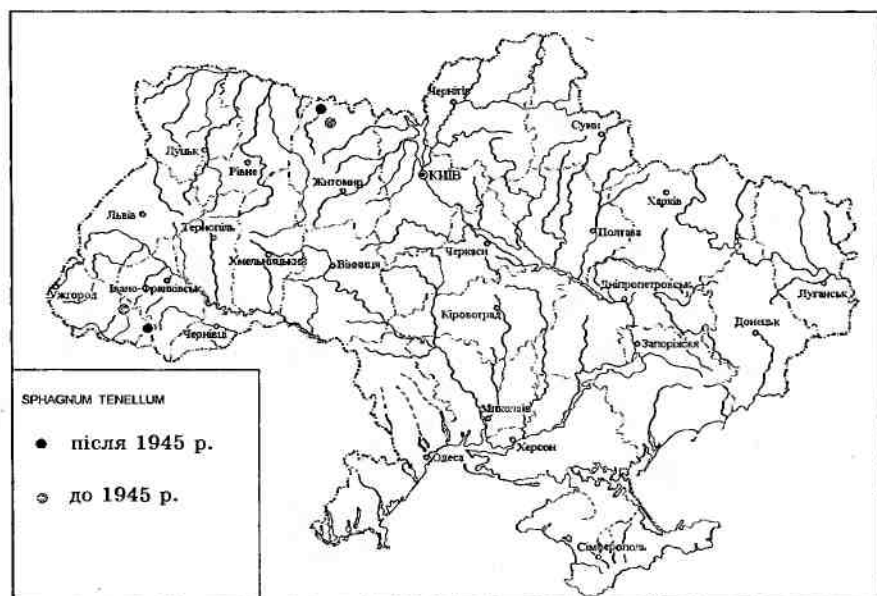
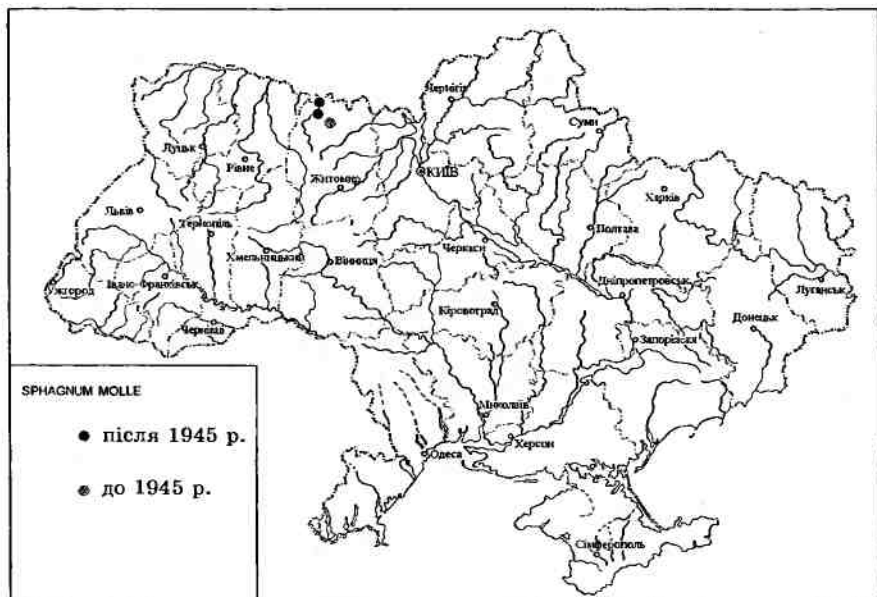

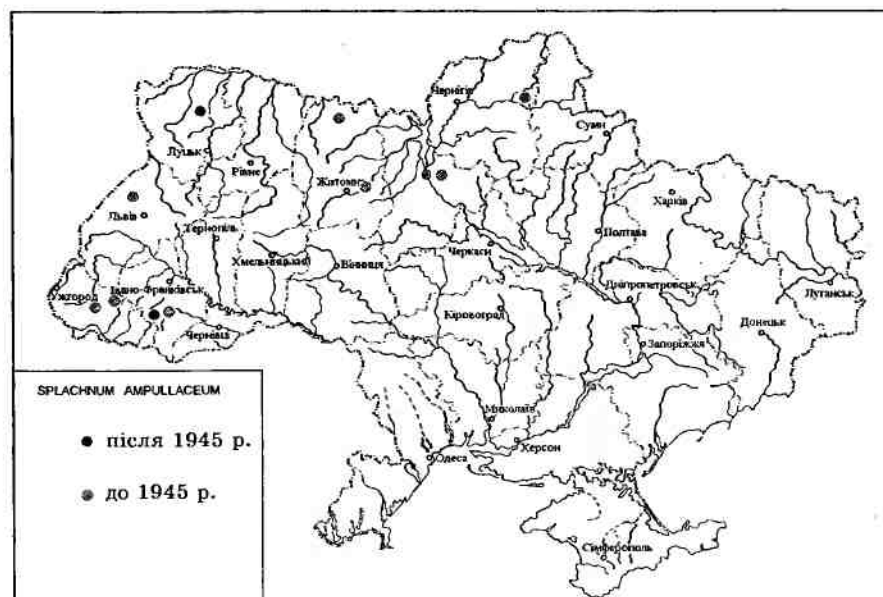
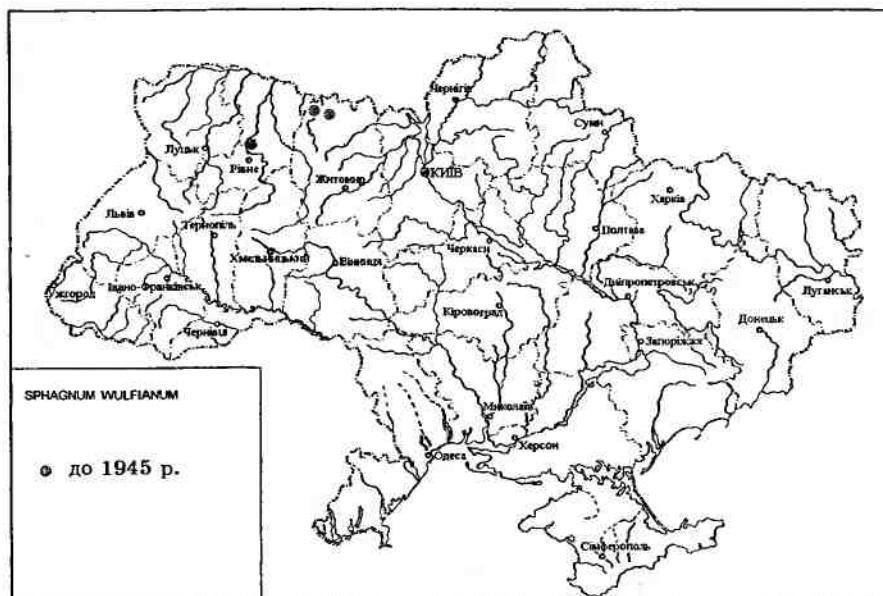

СИНОНІМИ ЛАТИНСЬКИХ ВИДОВИХ НАЗВ
МОХОПОДІБНИХ

- Amblystegium humile = **Leptodictyum humile** *
Amblystegium varium = **Hygroamblystegium varium**
Anisothecium rufescens = **Dicranella rufescens**
Anisothecium schreberianum = **Dicranella schreberiana**
Anisothecium vaginale = **Dicranella crispa**
Anisothecium varium = **Dicranella varia**
Barbula fallax = **Didymodon fallax**
Barbula hornschuchiana = **Pseudocrossidium hornschuchianum**
Bartramia oederi = **Plagiopus oederi**
Brachythecium curtum = **Sciuro-hypnum oedipodium**
Brachythecium oedipodium = **Sciuro-hypnum oedipodium**
Brachythecium plumosum = **Sciuro-hypnum plumosum**
Brachythecium populeum = **Sciuro-hypnum populeum**
Brachythecium reflexum = **Sciuro-hypnum reflexum**
Brachythecium starkei var. explanatum = **Sciuro-hypnum oedipodium**
Brachythecium velutinum = **Brachytheciastrium velutinum**
Breidleria arcuata = **Calliergonella lindbergii**
Calliergon stramineum = **Straminergon stramineum**
Calliergon trifarium = **Pseudocalliergon trifarium**
Calypogeia trichomanis = **Calypogeia azurea**
Campylium calcareum = **Campylophyllum calcareum**
Campylium sommerfeltii = **Campylophyllum calcareum**
Cephalozia media = **Cephalozia lunulifolia**
Cephaloziella subdentata = **Cephaloziella spinigera**
Chiloscyphus coadunatus = **Lophocolea bidentata**
Chiloscyphus fragilis = **Chiloscyphus pallescens**
Chiloscyphus minor = **Lophocolea minor**
Chiloscyphus profundus = **Lophocolea heterophylla**
Chiloscyphus rivularis = **Chiloscyphus polyanthus**
Crossocalyx hellerianus = **Anastrophyllum hellerianum**
Cyrto-hypnum minutulum = **Pelekium minutulum**

- Dicranella schreberi* = **Dicranella schreberiana**
Dicranum rugosum = **Dicranum polysetum**
Dicranum undulatum = **Dicranum polysetum**
Ditrichum cylindricum = **Trichodon cylindricus**
Dolichotheca seligeri = **Herzogiella seligeri**
Drepanocladus exannulatus = **Warnstorfia exannulata**
Drepanocladus fluitans = **Warnstorfia fluitans**
Drepanocladus lycopodioides = **Pseudocalliergon lycopodioides**
Drepanocladus revolvens = **Scorpidium revolvens**
Drepanocladus uncinatus = **Sanionia uncinata**
Drepanocladus vernicosus = **Hamatocaulis vernicosus**
Eurhynchium hians = **Oxyrrhynchium hians**
Eurhynchium praelongum = **Kindbergia praelonga**
Eurhynchium pulchellum = **Eurhynchiastrum pulchellum**
Fissidens julianus = **Fissidens fontanus**
Fissidens mildeanus = **Fissidens crassipes**
Fissidens obtusifolius = **Fissidens arnoldii**
Grimmia campestris = **Grimmia laevigata**
Grimmia commutata = **Grimmia ovalis**
Heterophyllum haldanianum = **Callicladium haldanianum**
Homalia besseri = **Neckera besseri**
Hypnum lindbergii = **Calliergonella lindbergii**
Isopterygium depressum = **Taxiphyllum wissgrillii**
Jungermannia lanceolata = **Jungermannia leiantha**
Leptodictyum kochii = **Leptodictyum humile**
Leskeella nervosa = **Pseudoleskeella nervosa**
Lophocolea cuspidata = **Lophocolea bidentata**
Lophozia porphyroleuca = **Lophozia longiflora**
Microthuidium minutulum = **Pelekium minutulum**
Mniobryum wahlenbergii = **Pohlia wahlenbergii**
Mnium affine = **Plagiomnium affine**
Mnium cinclidioides = **Pseudobryum cinclidioides**
Mnium cuspidatum = **Plagiomnium cuspidatum**
Mnium longirostre = **Plagiomnium rostratum**
Mnium medium = **Plagiomnium medium**
Mnium punctatum = **Rhizomnium punctatum**
Mnium rostratum = **Plagiomnium rostratum**

- Mnium rugicum = **Plagiomnium ellipticum**
Mnium undulatum = **Plagiomnium undulatum**
Octodiceras fontanum = **Fissidens fontanus**
Orthodicranum flagellare = **Dicranum flagellare**
Orthodicranum montanum = **Dicranum montanum**
Orthotrichum fallax = **Orthotrichum pumilum**
Orthotrichum fastigiatum = **Orthotrichum affine**
Orthotrichum leiocarpum = **Orthotrichum striatum**
Orthotrichum schimperi = **Orthotrichum pumilum**
Phaeoceros laevis ssp. carolinianus = **Phaeoceros carolinianus**
Phascum cuspidatum = **Tortula acaulon**
Plagiochila asplenioides var. minor = **Plagiochila porelloides**
Plagiothecium denticulatum var. undulatum = **Plagiothecium ruthei**
Plagiothecium neglectum = **Plagiothecium nemorale**
Plagiothecium roeseanum = **Plagiothecium cavifolium**
Plagiothecium silesiacum = **Herzogiella seligeri**
Plagiothecium sylvaticum = **Plagiothecium nemorale**
Plectocolea hyalina = **Jungermannia hyalina**
Polytrichum alpestre = **Polytrichum strictum**
Polytrichum attenuatum = **Polytrichastrum formosum**
Polytrichum formosum = **Polytrichastrum formosum**
Polytrichum gracile = **Polytrichastrum longisetum**
Polytrichum longisetum = **Polytrichastrum longisetum**
Pottia intermedia = **Tortula modica**
Pottia truncata = **Tortula truncata**
Rhynchostegium riparioides = **Platyhypnidium riparioides**
Riccardia pinguis = **Aneura pinguis**
Scapania nemorosa = **Scapania nemorea**
Sphagnum acutifolium = **Sphagnum capillifolium**
Sphagnum cymbifolium = **Sphagnum palustre**
Sphagnum denticulatum = **Sphagnum auriculatum**
Sphagnum dusenii = **Sphagnum majus**
Sphagnum medium = **Sphagnum magellanicum**
Sphagnum molluscum = **Sphagnum tenellum**
Sphagnum nemoreum = **Sphagnum capillifolium**
Sphagnum parvifolium = **Sphagnum angustifolium**

- Sphagnum plumulosum* = ***Sphagnum subnitens***
Sphagnum recurvum var. *amblyphyllum* = ***Sphagnum flexuosum***
Sphagnum recurvum var. *mucronatum* = ***Sphagnum fallax***
Sphagnum recurvum var. *recurvum* auct. ucr. = ***Sphagnum fallax***
Sphagnum robustum = ***Sphagnum russowii***
Sphagnum subbicolor = ***Sphagnum centrale***
Sphagnum tabulare = ***Sphagnum molle***
Stroemia gymnostoma = ***Orthotrichum gymnostomum***
Stroemia obtusifolia = ***Orthotrichum obtusifolium***
Syntrichia subulata = ***Tortula subulata***
Telaranea setacea = ***Kurzia pauciflora***
Thuidium abietinum = ***Abietinella abietina***
Thuidium minutulum = ***Pelekium minutulum***
Thuidium philibertii = ***Thuidium assimile***
Tortula ruralis = ***Syntrichia ruralis***

**Примітка:* жирним шрифтом наведено сучасні назви видів.

Додаток IV

**ПРЕДСТАВЛЕНІСТЬ МОХОПОДІБНИХ
В ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

№	Назви видів	Об'єкти природно-заповідного фонду
1.	<i>Abietinella abietina</i>	Геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
2.	<i>Amblystegium serpens</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
3.	<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	Заказник "Страхів"
4.	<i>Anomodon attenuatus</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Юзихівка", "Дивлинський"
5.	<i>Anomodon longifolius</i>	Заказник "Поясківський"
6.	<i>Atrichum angustatum</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
7.	<i>Atrichum tenellum</i>	Поліський природний заповідник
8.	<i>Atrichum undulatum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати", заказники "Дивлинський", "Поясківський"
9.	<i>Aulacomnium androgynum</i>	Поліський природний заповідник
10.	<i>Aulacomnium palustre</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Довгий Брід"
11.	<i>Barbilophozia barbata</i>	Геологічні пам'ятки природи скеля "Чотири Брати", "Камінне село"
12.	<i>Barbula unguiculata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
13.	<i>Bartramia ithyphylla</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
14.	<i>Bartramia pomiformis</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
15.	<i>Blasia pusilla</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"

16.	<i>Brachytheciastrum velutinum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Дивлинський", "Довгий Брід"
17.	<i>Brachythecium albicans</i>	Поліський природний заповідник
18.	<i>Brachythecium campestre</i>	Поліський природний заповідник
19.	<i>Brachythecium rutabulum</i>	Поліський заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказник "Довгий Брід"
20.	<i>Brachythecium salebrosum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати", заказники "Дивлинський", "Довгий Брід"
21.	<i>Bryum argenteum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
22.	<i>Bryum caespiticium</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
23.	<i>Bryum capillare</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Дивлинський", "Довгий Брід"
24.	<i>Bryum pseudotriquetrum</i>	Поліський природний заповідник
25.	<i>Buxbaumia aphylla</i>	Поліський природний заповідник
26.	<i>Callicladium haldanianum</i>	Заказник "Довгий Брід"
27.	<i>Calliergon cordifolium</i>	Поліський природний заповідник
28.	<i>Calliergon giganteum</i>	Заказник "Туганівський"
29.	<i>Calliergonella cuspidata</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Ігорів Брід", "Туганівський"
30.	<i>Calliergonella lindbergii</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
31.	<i>Calypogeia azurea</i>	Поліський природний заповідник
32.	<i>Calypogeia neesiana</i>	Поліський природний заповідник
33.	<i>Campylophyllum calcareum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
34.	<i>Cephalozia catenulata</i>	Заказник "Страхів"

35.	<i>Cephalozia connivens</i>	Поліський природний заповідник
36.	<i>Cephaloziella spinigera</i>	Поліський природний заповідник
37.	<i>Cephoziella hampeana</i>	Поліський природний заповідник
38.	<i>Cephoziella rubella</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири брати"
39.	<i>Ceratodon purpureus</i>	Поліський природний заповідник, геологічні пам'ятки природи "Чотири Брати", "Ольжині купальні"
40.	<i>Chiloscyphus pallescens</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
41.	<i>Chiloscyphus polyanthos</i>	Поліський природний заповідник
42.	<i>Climacium dendroides</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
43.	<i>Conocephalum conicum</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
44.	<i>Dicranella cerviculata</i>	Поліський природний заповідник
45.	<i>Dicranella heteromalla</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
46.	<i>Dicranella varia</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
47.	<i>Dicranum bonjeanii</i>	Поліський природний заповідник
48.	<i>Dicranum flagellare</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Плотниця"
49.	<i>Dicranum fuscescens</i>	Поліський природний заповідник
50.	<i>Dicranum montanum</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Довгий Брід", "Дивлинський", "Олевський"
51.	<i>Dicranum polysetum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Камінне село", заказники "Плотниця", "Зажеревська дача", "Олевський"

52.	<i>Dicranum scoparium</i>	Поліський природний заповідник, геологічні пам'ятки природи "Чотири Брати", "Скеля Крашевського", заказник "Олевський"
53.	<i>Dicranum viride</i>	Поліський природний заповідник
54.	<i>Drepanocladus aduncus</i>	Поліський природний заповідник
55.	<i>Encalypta ciliata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
56.	<i>Eurhynchium angustirete</i>	Поліський природний заповідник
57.	<i>Fissidens adianthoides</i>	Поліський природний заповідник
58.	<i>Fissidens bryoides</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
59.	<i>Fissidens crassipes</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
60.	<i>Fontinalis antipyretica</i>	Геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати", заказник "Словечанський кряж"
61.	<i>Fossombronina foveolata</i>	Поліський природний заповідник
62.	<i>Fossombronina pusilla</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
63.	<i>Fossombronina wondraczekii</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
64.	<i>Frullania dilatata</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати", заказники "Словечанський кряж", "Олевський", "Липницький", "Дивлинський", "Юзихівка"
65.	<i>Frullania tamarisci</i>	Геологічна пам'ятка природи "Камінне село"
66.	<i>Funaria hygrometrica</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Липницький"
67.	<i>Geocalyx graveolens</i>	Поліський природний заповідник
68.	<i>Grimmia muehlenbeckii</i>	Поліський природний заповідник
69.	<i>Grimmia pulvinata</i>	Поліський природний заповідник

70.	<i>Hedwigia ciliata</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказник "Олевський"
71.	<i>Herzogiella seligeri</i>	Поліський природний заповідник
72.	<i>Homalia trichomanoides</i>	Геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати", заказники "Дивлинський", "Юзихівка"
73.	<i>Hygroamblystegium varium</i>	Поліський природний заповідник
74.	<i>Hylocomium splendens</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати", заказники "Плотниця", "Городницький"
75.	<i>Hypnum cupressiforme</i>	Поліський природний заповідник, геологічні пам'ятки природи "Чотири Брати", "Ольжині купальні", "Камінне село", заказники "Довгий Брід", "Дивлинський", "Ліс над Случчо"
76.	<i>Hypnum pallescens</i>	Поліський природний заповідник
77.	<i>Isothecium alopecuroides</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
78.	<i>Jungermannia hyalina</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
79.	<i>Jungermannia leiantha</i>	Поліський природний заповідник
80.	<i>Kurzia pauciflora</i>	Поліський природний заповідник
81.	<i>Lejeunea cavifolia</i>	Заказник "Олевський"
82.	<i>Lepidozia reptans</i>	Поліський природний заповідник
83.	<i>Leptobryum pyriforme</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
84.	<i>Leptodictyum humile</i>	Поліський природний заповідник
85.	<i>Leptodictyum riparium</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
86.	<i>Leskea polycarpa</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
87.	<i>Leucobryum glaucum</i>	Поліський природний заповідник

88.	<i>Leucodon sciuroides</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказник "Юзихівка"
89.	<i>Lophocolea bidentata</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
90.	<i>Lophocolea heterophylla</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Дивлінський", "Довгий Брід"
91.	<i>Lophocolea minor</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
92.	<i>Lophozia bicrenata</i>	Поліський природний заповідник
93.	<i>Lophozia excisa</i>	Поліський природний заповідник
94.	<i>Marchantia polymorpha</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
95.	<i>Metzgeria furcata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Дивлінський", "Вересна", "Ліс над Случчю"
96.	<i>Mnium marginatum</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
97.	<i>Mnium stellare</i>	Поліський природний заповідник
98.	<i>Mylia anomala</i>	Поліський природний заповідник
99.	<i>Neckera bessi</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
100.	<i>Neckera complanata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
101.	<i>Nowellia curvifolia</i>	Поліський природний заповідник
102.	<i>Orthotrichum affine</i>	Поліський природний заповідник
103.	<i>Orthotrichum gymnostomum</i>	Поліський природний заповідник
104.	<i>Orthotrichum patens</i>	Поліський природний заповідник
105.	<i>Orthotrichum speciosum</i>	Поліський природний заповідник
106.	<i>Oxyrrhynchium hians</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"

107.	<i>Paraleucobryum longifolium</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказник "Олевський"
108.	<i>Pellia endiviifolia</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
109.	<i>Pellia epiphylla</i>	Поліський природний заповідник
110.	<i>Phaeoceros carolinianus</i>	Поліський природний заповідник
111.	<i>Philonotis fontana</i>	Поліський природний заповідник
112.	<i>Plagiochila porelloides</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
113.	<i>Plagiomnium affine</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Юзихівка", "Поясківський"
114.	<i>Plagiomnium cuspidatum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Олевський", "Дивлинський", "Поясківський"
115.	<i>Plagiomnium ellipticum</i>	Поліський природний заповідник
116.	<i>Plagiomnium rostratum</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
117.	<i>Plagiomnium undulatum</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
118.	<i>Plagiopus oederianus</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
119.	<i>Plagiothecium cavifolium</i>	Поліський природний заповідник, геологічні пам'ятки природи скеля "Чотири Брати", "Ольжині купальні"
120.	<i>Plagiothecium denticulatum</i>	Поліський природний заповідник
121.	<i>Plagiothecium laetum</i>	Поліський природний заповідник
122.	<i>Plagiothecium nemorale</i>	Поліський природний заповідник
123.	<i>Plagiothecium ruthei</i>	Заказник "Дідове озеро"
124.	<i>Plagiothecium succulentum</i>	Поліський природний заповідник
125.	<i>Platygyrium repens</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Дивлинський", "Юзихівка"

126.	<i>Pleurozium schreberi</i>	Об'єкти ПЗФ Ємільчинського, Житомирського, Коростенського, Коростишівського, Лугинського, Малинського, Народицького, Новоград-Волинського, Овруцького, Олевського, Радомишльського р-нів
127.	<i>Pogonatum aloides</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
128.	<i>Pohlia annotina</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Довгий Мох"
129.	<i>Pohlia bulbifera</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Довгий Мох"
130.	<i>Pohlia cruda</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
131.	<i>Pohlia nutans</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
132.	<i>Polytrichastrum formosum</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
133.	<i>Polytrichastrum longisetum</i>	Поліський природний заповідник
134.	<i>Polytrichum commune</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Поясківський"
135.	<i>Polytrichum juniperinum</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Городницький"
136.	<i>Polytrichum piliferum</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Плотниця"
137.	<i>Polytrichum strictum</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Зелений Мох", "Довгий Мох"
138.	<i>Porella platyphylla</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
139.	<i>Preissia qadrata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
140.	<i>Pseudobryum cinclidioides</i>	Поліський природний заповідник
141.	<i>Pseudoleskeella nervosa</i>	Заказник "Дивлинський"
142.	<i>Ptilidium ciliare</i>	Поліський природний заповідник
143.	<i>Ptilidium pulcherrimum</i>	Поліський природний заповідник

144.	<i>Ptilium crista-castrensis</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Плотниця"
145.	<i>Pylaisia polyantha</i>	Поліський природний заповідник
146.	<i>Racomitrium canescens</i>	Поліський природний заповідник
147.	<i>Racomitrium heterostichum</i>	Поліський природний заповідник
148.	<i>Rhabdoweisia fugax</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
149.	<i>Radula complanata</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати", заказники "Словечанський кряж", "Липницький", "Дивлинський", "Юзихівка", "Олевський"
150.	<i>Radula lindenbergiana</i>	Геологічна пам'ятка природи "Камінне село"
151.	<i>Rhizomnium punctatum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати", заказник "Поясківський"
152.	<i>Rhytidiadelphus triquetrus</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири брати"
153.	<i>Riccardia latifrons</i>	Поліський природний заповідник
154.	<i>Riccardia palmata</i>	Поліський природний заповідник
155.	<i>Riccia ciliata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
156.	<i>Riccia fluitans</i>	Заказник "Юзихівка"
157.	<i>Riccia huebeneriana</i>	Поліський природний заповідник
158.	<i>Riccia sorocarpa</i>	Поліський природний заповідник
159.	<i>Sanionia uncinata</i>	Поліський природний заповідник
160.	<i>Scapania curta</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
161.	<i>Scapania irrigua</i>	Поліський природний заповідник
162.	<i>Scapania paludicola</i>	Поліський природний заповідник
163.	<i>Schistidium apocarpum</i>	Поліський природний заповідник
164.	<i>Schistostega pennata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
165.	<i>Sciuro-hypnum oedipodium</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Дивлинський"

166.	<i>Sciuro-hypnum populeum</i>	Поліський природний заповідник, геологічна пам'ятка природи скеля "Чотири Брати"
167.	<i>Sphagnum angustifolium</i>	Поліський природний заповідник
168.	<i>Sphagnum auriculatum</i>	Поліський природний заповідник
169.	<i>Sphagnum capillifolium</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Городницький", "Мицківський"
170.	<i>Sphagnum centrale</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Поясківський"
171.	<i>Sphagnum compactum</i>	Поліський природний заповідник
172.	<i>Sphagnum contortum</i>	Поліський природний заповідник
173.	<i>Sphagnum cuspidatum</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Ділове озеро", "Мицківський", "Городницький"
174.	<i>Sphagnum fallax</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Бучмани", "Зелений Мох", "Довгий Мох", "Поясківський"
175.	<i>Sphagnum fimbriatum</i>	Поліський природний заповідник
176.	<i>Sphagnum flexuosum</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Поясківський", "Лозанове"
177.	<i>Sphagnum fuscum</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Червоновольський"
178.	<i>Sphagnum girgensohnii</i>	Заказник "Плотниця"
179.	<i>Sphagnum magellanicum</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Червоновольський", "Довгий Мох", "Зелений Мох", "Мицківський"
180.	<i>Sphagnum molle</i>	Поліський природний заповідник
181.	<i>Sphagnum palustre</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Городницький", "Бучмани", "Галове болото"
182.	<i>Sphagnum papillosum</i>	Поліський природний заповідник
183.	<i>Sphagnum platyphyllum</i>	Поліський природний заповідник

184.	<i>Sphagnum rubellum</i>	Поліський природний заповідник, заказники "Плотниця", "Червоновольський"
185.	<i>Sphagnum subsecundum</i>	Поліський природний заповідник
186.	<i>Sphagnum tenellum</i>	Поліський природний заповідник
187.	<i>Sphagnum teres</i>	Поліський природний заповідник
188.	<i>Syntrichia ruralis</i>	Поліський природний заповідник
189.	<i>Tetraphis pellucida</i>	Поліський природний заповідник
190.	<i>Thuidium recognitum</i>	Поліський природний заповідник, заказник "Поясківський"
191.	<i>Tortula acaulon</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
192.	<i>Tortula muralis</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
193.	<i>Tortula subulata</i>	Геологічна пам'ятка природи "Чотири Брати"
194.	<i>Tortula truncata</i>	Поліський природний заповідник
195.	<i>Ulotia crispa</i>	Поліський природний заповідник
196.	<i>Warnstorfia fluitans</i>	Поліський природний заповідник

ПОКАЖЧИК УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ ВИДІВ

- Абістинела ялицева 73
 Акаулон тупокінцевий 74
 Амблїстегій повзучий 74
 Анастрофіл Геллера 49
 Аневра лиснюча 50
 Аномодон вусатий 76
 Аномодон довголистий 76
 Аномодон стоншений 75
 Антитрихія звисла 76
 Атрих звужений 77
 Атрих ніжний 77
 Атрих хвилястий 77
 Аулакомній болотний 78
 Аулакомній двостатевий 78

 Барбілофозія бородата 50
 Барбула нігтикиподібна 79
 Бартрамія прямолиста 79
 Бартрамія яблукоподібна 79
 Блазія маленька 50
 Блефаростома волослиста 51
 Брахитеціастр оксамитовий 80
 Брахитецій білуватий 81
 Брахитецій коцюба 82
 Брахитецій Мільде 81
 Брахитецій польовий 81
 Брахитецій струмковий 82
 Брахитецій шорсткий 83
 Брій волосконосний 85
 Брій дернистий 84
 Брій несправжньотригран-
 ний 85

 Брій сріблястий 84
 Бріеритрофіл косодзьобий 83
 Буксбаумія безлиста 85

 Варнсторфія безкільцева 165
 Варнсторфія плавуча 166

 Гаматокауліс глянсуватий 105
 Гедвігія війчаста 106
 Геокалікс пахучий 57
 Герцогієла Селігера 106
 Гігроамблїстегій мінливий 108
 Гігроамблїстегій річковий 108
 Гігrogіпн брудножовтий 108
 Гілокомій блискучий 108
 Гіпн блідуватий 110
 Гіпн кипарисовий 109
 Гіпн розчепірений 110
 Гомалія трихоманоподібна 107
 Гомалотецій повковистий 107
 Грімія гладкоплода 104
 Грімія Мюленбека 104
 Грімія овальна 104
 Грімія подушкоподібна 105

 Джеймсонієла осіння 58
 Дидимодон оманливий 98
 Дикран багатоніжковий 96
 Дикран Бонжана 94
 Дикран виводковий 94
 Дикран гірський 95
 Дикран зелений 97

- Дикран мітлоподібний 96
Дикран рудуватий 95
Дикранела борлакувата 92
Дикранела кучерява 92
Дикранела мінлива 93
Дикранела різнонаправлена 93
Дикранела рудувата 93
Дикранела Шребера 93
Дитрих маленький 98
Диходонцій прозорий 92
Дрепаноклад гачкуватий 98
Дрепаноклад Зендтнера 99
Евринхіастр гарненький 100
Евринхій вузькоклітинний 100
Енкаліпта війчаста 99
Енкаліпта звичайна 100
Ізотецій лисохвостовий 111
Калієргон гігантський 87
Калієргон серцелистий 86
Калієргонела загострена 87
Калієргонела Ліндберга 88
Калікладій Гальдоні 86
Каліпогея лазурова 51
Каліпогея Нееса 51
Кампілій зірчастий 89
Кампілофіл вапняковий 89
Кіндбергія предовга 111
Кладоподієла плавуча 55
Клімацій деревоподібний 91
Коноцефал конічний 55
Кратоневр папоротевий 91
Курція малоквіткова 59
Левкобрій сизий 113
Левкодон білячий 113
Леженея увігнутолиста 59
Лепідозія повзуча 59
Лептобрій грушоподібний 111
Лептодикцій береговий 112
Лептодикцій приземкуватий 111
Лескея рясноплідна 112
Лофозія вирізна 62
Лофозія двозарубчаста 61
Лофозія довгозубчаста 62
Лофозія довгоквіткова 62
Лофозія надрізана 62
Лофозія роздута 63
Лофоколея двозуба 60
Лофоколея менша 61
Лофоколея різнолиста 60
Маннія запашна 63
Маршанція поліморфна 63
Меезія тригранна 114
Метцгерія вилчаста 64
Мілія аномальна 64
Мній зірчастий 114
Мній облямований 114
Нардія мішкова 64
Некера Бессера 115
Некера периста 116
Некера сплюснена 115
Новелія криволиста 65
Одонтоскізма оголена 65
Оксиринхій зяючий 119
Ортотрих відхилений 118
Ортотрих голоустий 117
Ортотрих карликовий 118
Ортотрих Ласелла 117
Ортотрих незвичайний 116
Ортотрих плюсконосний 117
Ортотрих прекрасний 119
Ортотрих прозорий 117
Ортотрих смугастий 119

Ортотрих споріднений 116
Ортотрих туполистий 118

Паралевкобрій довго-
листий 120

Пелекій маленький 120

Пелія налисткова 65

Пелія розсіченолиста 65

Пілезія багатоквіта 136

Плагіомній дзьобатий 124

Плагіомній еліптичний 123

Плагіомній загострений 122

Плагіомній середній 123

Плагіомній споріднений 122

Плагіомній хвилястий 124

Плагіопус Едера 124

Плагіотецій гайовий 126

Плагіотецій дрібнозуб-
частий 125

Плагіотецій Рута 126

Плагіотецій сукулентний 127

Плагіотецій увігнуто-
листий 125

Плагіотецій яскравий 126

Плагіохіла порелоподібна 66

Платигіпнідій прибереж-
ний 127

Платигірій повзучий 127

Плевридій шилоподібний 128

Плевроцій Шребера 128

Погонат алоєподібний 128

Погонат урноносний 128

Політрих волосконосний 133

Політрих звичайний 132

Політрих стиснений 134

Політрих ялівцевий 132

Політрихастр гарний 131

Політрихастр довгоніж-
ковий 131

Поля бульбочконосна 129

Поля Валенберга 131

Поля видовжена 130

Поля однорічна 129

Поля поникла 130

Поля сиза 129

Порела плосколиста 66

Прейсія квадратна 67

Псевдобрій цинклідієподіб-
ний 134

Псевдокалієргон плауноподіб-
ний 134

Псевдокросидій Горншуха 135

Псевдолескесла жилку-
вата 135

Птеригіандр ниткоподіб-
ний 135

Птеригоневр яйцеподібний 136

Птилідій війчастий 67

Птилідій найкрасивіший 67

Птилій пірчастий 136

Рабдовайсія опадна 138

Радула Лінденберга 68

Радула сплюснена 68

Ракомітрій голчастий 137

Ракомітрій різнорядний 137

Ракомітрій сивуватий 137

Ребулія півкуляста 69

Ризомній крапчастий 138

Ритидіадельф відстовбурче-
ний 139

Ритидіадельф трикутний 139

Рікардія багатодільна 69

Рікардія пальчаста 69

Рікардія широка 69

Річіокарп плавучий 71

Річія війчаста 70

Річія Гюбенера 71

Річія купкоплідна 71

Річія плавуча 70

Родобрій рожевий 139

Саніонія гачкувата 140

Синтрихія сільська 160

Скапанія болотна 73

Скапанія гайова 72

Скапанія зропувана 72

Скапанія коротка 72

Скапанія хвиляста 73

Сплахн пляшкоподібний 159

Страмінергон солом'яножов-
тий 159

Сфагн блискучий 157

Сфагн болотний 153

Сфагн бурий 150

Сфагн Варнсторфа 159

Сфагн великий 152

Сфагн відстовбурчений 157

Сфагн волосистий 144

Сфагн вузьколистий 143

Сфагн Вульфа 159

Сфагн вушковий 143

Сфагн Гіргензона 151

Сфагн загострений 146

Сфагн звивистий 149

Сфагн компактний 145

Сфагн круглуватий 158

Сфагн м'який 153

Сфагн магелланський 151

Сфагн оманливий 147

Сфагн одноклоковий 157

Сфагн плосколистий 155

Сфагн притуплений 153

Сфагн рожевий 156

Сфагн Руссова 156

Сфагн скручений 146

Сфагн сосочковий 154

Сфагн тоненький 158

Сфагн торочкуватий 149

Сфагн центральний 145

Схістидій скритоплодий 140

Схістостега периста 140

Сціуругіпп відігнутий 142

Сціуругіпп здутоніжковий 141

Сціуругіпп перистий 142

Сціуругіпп тополевий 142

Таксифіл Вісгрілла 160

Тетрафіс прозорий 161

Томентипн блискучий 163

Тортула безстебла 163

Тортула відсічена 164

Тортула мурова 163

Тортула помірна 163

Тортула шилоподібна 164

Тритомарія вирізноподібна 73

Триходон циліндричний 164

Туїдій визнаний 162

Туїдій ніжненький 162

Туїдій подібний 161

Улота звужена 165

Улота кучерява 165

Феоцерос каролінський 49

Філоотис бранденбурзький 121

Філоотис дернистий 120

Філоотис джерельний 121

Фісиденс адіантоподібний 101

Фісиденс Арнольда 101

Фісиденс бісеподібний 101

Фісиденс джерельний 102

Фісиденс маленький 102

Фісиденс товстоніжковий 102

Фіскомітрій грушоподібний 121

Фіскомітрій кулястий 122

Фонтиналіс протипожеж-
ний 102

Фосомбронія Вондрачека 56

Фосомбронія маленька 56

Фосомбронія ямчаста 55
Фруланія крихколиста 57
Фруланія розширена 56
Фруланія тамарискова 57
Фунарія вологомірна 103

Хілосцифус багатоперіантіє-
вий 54
Хілосцифус блідий 54

Цератодон пурпуровий 89
Цефалозієла Гампе 53
Цефалозієла колючконосна 54

Цефалозієла червонувата 53
Цефалозія двозагострена 52
Цефалозія зімкнена 52
Цефалозія ланцюжкова 52
Цефалозія півмісяцева 53
Цефалозія повна 53
Цинклідот фонтиналісовий 90
Цирифіл волосконосний 90

Юнгерманія гладенькоперіан-
тієва 58
Юнгерманія прозора 58
Юнгерманія шилоподібна 58

ПОКАЖЧИК ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ ВИДІВ

- Abietinella abietina* 73
Acaulon muticum 74
Amblystegium serpens 74
Anastrophyllum hellerianum 49
Aneura pinguis 50
Anomodon attenuatus 75
Anomodon longifolius 76
Anomodon viticulosus 76
Antitrichia curtipendula 76
Atrichum angustatum 77
Atrichum tenellum 77
Atrichum undulatum 77
Aulacomnium androgynum 78
Aulacomnium palustre 78

Barbilophozia barbata 50
Barbula unguiculata 79
Bartramia ithyphylla 79
Bartramia pomiformis 79
Blasia pusilla 50
Blepharostoma trichophyllum 51
Brachytheciastrum velutinum 80
Brachythecium albicans 81
Brachythecium campestre 81
Brachythecium mildeanum 81
Brachythecium rivulare 82
Brachythecium rutabulum 82
Brachythecium salebrosum 83
Bryoerythrophyllum recurvirostrum 83
Bryum argenteum 84

Bryum caespiticium 84
Bryum capillare 85
Bryum pseudotriquetrum 85
Buxbaumia aphylla 85

Callicladium haldanianum 86
Calliergon cordifolium 86
Calliergon giganteum 87
Calliergonella cuspidata 87
Calliergonella lindbergii 88
Calypogeia azurea 51
Calypogeia neesiana 51
Campylium stellatum 89
Campylophyllum calcareum 89
Cephalozia bicuspidata 52
Cephalozia catenulata 52
Cephalozia connivens 52
Cephalozia lunulifolia 53
Cephalozia pleniceps 53
Cephaloziella hampeana 53
Cephaloziella rubella 53
Cephaloziella spinigera 54
Ceratodon purpureus 89
Chiloscyphus pallescens 54
Chiloscyphus polyanthos 54
Cinclidotus fontinaloides 90
Cirriphyllum piliferum 90
Cladopodiella fluitans 55
Climacium dendroides 91
Conocephalum conicum 55
Cratoneuron filicinum 91

- Dichodontium pellucidum* 92
Dicranella cerviculata 92
Dicranella crispa 92
Dicranella heteromalla 93
Dicranella rufescens 93
Dicranella schreberiana 93
Dicranella varia 94
Dicranum bonjeanii 94
Dicranum flagellare 94
Dicranum fuscescens 95
Dicranum montanum 95
Dicranum polysetum 96
Dicranum scoparium 97
Dicranum viride 97
Didymodon fallax 98
Ditrichum pusillum 98
Drepanocladus aduncus 98
Drepanocladus sendtneri 99
- Encalypta ciliata* 99
Encalypta vulgaris 100
Eurhynchiastrum pulchellum 100
Eurhynchium angustirete 100
- Fissidens adianthoides* 101
Fissidens arnoldii 101
Fissidens bryoides 101
Fissidens crassipes 102
Fissidens fontanus 102
Fissidens pusillus 102
Fontinalis antipyretica 102
Fossombronia foveolata 55
Fossombronia pusilla 56
Fossombronia wondraczekii 56
Frullania dilatata 56
Frullania fragilifolia 57
Frullania tamarisci 57
Funaria hygrometrica 103
- Geocalyx graveolens* 57
Grimmia laevigata 104
Grimmia muehlenbeckii 104
Grimmia ovalis 104
Grimmia pulvinata 105
- Hamatocaulis vernicosus* 105
Hedwigia ciliata 106
Herzogiella seligeri 106
Homalia trichomanoides 107
Homalothecium sericeum 107
Hygroamblystegium fluviatile 108
Hygroamblystegium varium 108
Hygrohypnum luridum 108
Hylocomium splendens 108
Hypnum cupressiforme 109
Hypnum imponens 110
Hypnum pallescens 110
- Isothecium alopecuroides* 111
- Jamesoniella autumnalis* 58
Jungermannia hyalina 58
Jungermannia leiantha 58
Jungermannia subulata 58
- Kindbergia praelonga* 111
Kurzia pauciflora 59
- Lejeunea cavifolia* 59
Lepidozia reptans 59
Leptobryum pyriforme 111
Leptodictyum humile 111
Leptodictyum riparium 112
Leskea polycarpa 112
Leucobryum glaucum 113
Leucodon sciuroides 113
Lophocolea bidentata 60
Lophocolea heterophylla 60
Lophocolea minor 61

- Lophozia bicrenata 61
Lophozia excisa 62
Lophozia incisa 62
Lophozia longidens 62
Lophozia longiflora 62
Lophozia ventricosa 63
- Mannia fragrans 63
Marchantia polymorpha 63
Meesia triquetra 114
Metzgeria furcata 64
Mnium marginatum 114
Mnium stellare 114
Mylia anomala 64
- Nardia geoscyphu 64
Neckera besseri 115
Neckera complanata 115
Neckera pennata 116
Nowellia curvifolia 65
- Odontoschisma denudatum 65
Orthotrichum affine 116
Orthotrichum anomalum 116
Orthotrichum cupulatum 117
Orthotrichum diaphanum 117
Orthotrichum gymnostomum 117
Orthotrichum lyellii 117
Orthotrichum obtusifolium 118
Orthotrichum patens 118
Orthotrichum pumilum 118
Orthotrichum speciosum 119
Orthotrichum striatum 119
Oxyrrhynchium hians 119
Paraleucobryum longifolium 120
Pelekium minutulum 120
Pellia endiviifolia 65
Pellia epiphylla 65
Phaeoceros carolinianus 49
Philonotis caespitosa 120
Philonotis fontana 121
Philonotis marchica 121
Physcomitrium pyriforme 121
Physcomitrium sphaericum 122
Plagiochila porelloides 66
Plagiomnium affine 122
Plagiomnium cuspidatum 122
Plagiomnium ellipticum 123
Plagiomnium medium 123
Plagiomnium rostratum 124
Plagiomnium undulatum 124
Plagiopus oederianus 124
Plagiothecium cavifolium 125
Plagiothecium denticulatum 125
Plagiothecium laetum 126
Plagiothecium nemorale 126
Plagiothecium ruthei 126
Plagiothecium succulentum 127
Platygyrium repens 127
Platyhypnidium riparioides 127
Pleuridium subulatum 128
Pleurozium schreberi 128
Pogonatum aloides 128
Pogonatum urnigerum 128
Pohlia annotina 129
Pohlia bulbifera 129
Pohlia cruda 129
Pohlia elongata 130
Pohlia nutans 130
Pohlia wahlenbergii 131
Polytrichastrum formosum 131
Polytrichastrum longisetum 131
Polytrichum commune 132
Polytrichum juniperinum 132
Polytrichum piliferum 133
Polytrichum strictum 134
Porella platyphylla 66
Preissia quadrata 67
Pseudobryum cinclidioides 134

- Pseudocalliergon*
lycopodioides 134
Pseudocrossidium
hornschuchianum 135
Pseudoleskeella nervosa 135
Pterigynandrum filiforme 135
Pterygoneurum ovatum 136
Ptilidium ciliare 67
Ptilidium pulcherrimum 67
Ptilium crista-castrensis 136
Pylaisia polyantha 136

Racomitrium aciculare 137
Racomitrium canescens 137
Racomitrium heterostichum 137
Radula complanata 68
Radula lindenbergiana 68
Reboulia hemisphaerica 69
Rhabdoweisia fugax 138
Rhizomnium punctatum 138
Rhodobryum roseum 139
Rhytidiadelphus squarrosus 139
Rhytidiadelphus triquetrus 139
Riccardia latifrons 69
Riccardia multifida 69
Riccardia palmata 69
Riccia ciliata 70
Riccia fluitans 70
Riccia huebeneriana 71
Riccia sorocarpa 71
Ricciocarpos natans 71

Sanionia uncinata 140
Scapania curta 72
Scapania irrigua 72
Scapania nemorea 72
Scapania paludicola 73
Scapania undulata 73
Schistidium apocarpum 140
Schistostega pennata 140

Sciuro-hypnum oedipodium 141
Sciuro-hypnum plumosum 142
Sciuro-hypnum populeum 142
Sciuro-hypnum reflexum 142
Sphagnum angustifolium 143
Sphagnum auriculatum 143
Sphagnum capillifolium 144
Sphagnum centrale 145
Sphagnum compactum 145
Sphagnum contortum 146
Sphagnum cuspidatum 146
Sphagnum fallax 147
Sphagnum fimbriatum 149
Sphagnum flexuosum 149
Sphagnum fuscum 150
Sphagnum girgensohnii 151
Sphagnum magellanicum 151
Sphagnum majus 152
Sphagnum molle 153
Sphagnum obtusum 153
Sphagnum palustre 153
Sphagnum papillosum 154
Sphagnum platyphyllum 155
Sphagnum rubellum 156
Sphagnum russowii 156
Sphagnum squarrosus 157
Sphagnum subnitens 157
Sphagnum subsecundum 157
Sphagnum tenellum 158
Sphagnum teres 158
Sphagnum warnstorffii 159
Sphagnum wulfianum 159
Splachnum ampullaceum 159
Straminergon stramineum 159
Syntrichia ruralis 160

Taxiphyllum wissgrillii 160
Tetraphis pellucida 161
Thuidium assimile 161
Thuidium delicatulum 162

Thuidium recognitum 162

Tomentypnum nitens 163

Tortula acaulon 163

Tortula modica 163

Tortula muralis 163

Tortula subulata 164

Tortula truncata 164

Trichodon cylindricus 164

Tritomaria exsectiformis 73

Ulotia coarctata 165

Ulotia crispa 165

Warnstorfia exannulata 165

Warnstorfia fluitans 166

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Історія вивчення мохоподібних Житомирської області	7
Розділ 2. Таксономічне різноманіття мохоподібних та їх розподіл за адміністративними одиницями	16
Розділ 3. Еколого-ценотична диференціація мохоподібних	25
Розділ 4. Рідкісні види та охорона мохоподібних у Житомирській області	43
Розділ 5. Конспект мохоподібних Житомирської області	48
Висновки	167
Список літератури	170
ДОДАТКИ	
Додаток I. Система надвидових таксонів	177
Додаток II. Картографи поширення рідкісних видів мохоподібних	181
Додаток III. Синоніми латинських видових назв мохоподібних	189
Додаток IV. Представленість мохоподібних в об'єктах природно-заповідного фонду Житомирської області	193
Показчик українських назв видів	204
Показчик латинських назв видів	209

Монографія

ВІРЧЕНКО Віталій Михайлович
ОРЛОВ Олександр Олександрович

МОХОПОДІБНІ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

за редакцією авторів

Технічний редактор
Комп'ютерний набір
Верстка

Григор Оксанич
Віталій Вірченко, Олександр Орлов
Світлана Жигадлю

Обкладинка: *рисунок Brachythecium s.l. з іконографії
академіка Д.К. Зерова.*

Видання підготовлено житомирським
приватним видавництвом "Волинь",
що спеціалізується на випуску краєзнавчої і суспільнокорисної
літератури, праць з історії трудових колективів і галузей економіки,
шкільних посібників, книг для сімейного читання,
путівників і довідників.
Для таких видань – пільгові умови.

Телефон/факс видавництва (0412) 42-00-06

Електронна адреса краєзнавчого видавництва "Волинь" в "Інтернеті":
volyn@polesye.net

Свідоцтво видавництва № 24706093 від 06.10.97.

ПП "Видавництво "Волинь".

Адреса офісу: Житомир-14, вул. Мала Бердичівська, 17-а

Формат 60x84/16. 13,5 ум. др. арк. 13,0 ум. фарбовідб. 13,0 обл.-вид. арк. 216 с.

Гарнітура "School book". Папір офсетний 80 г/м². Наклад 400 прим.

Здано до верстки 11.05.2009. Підписано до друку 17.06.2009. Здано до друку 17.06.2009.

Біддруковано з готових поліграфічних плівок
в ПП "Рута". Зам. № 2003

вул. Мала Бердичівська, 17-а, Житомир, 10014

(свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ЖТ №2 від 24.12.2001 р.).